

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΕΥΡΩΠΑΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

Π.Μ.Σ.: «ΔΙΕΘΝΩΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ»

ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: ΕΥΡΩΠΑΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΕΠΙΒΛΕΠΟΥΣΑ: ΕΠΙΚΟΥΡΗ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ Κ.ΟΛΓΑ ΤΣΟΛΚΑ

ΘΕΜΑ: «ΟΙ ΟΔΗΓΙΕΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΟΙΝΙΚΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΚΑΙ Η ΕΝΣΩΜΑΤΩΣΗ ΤΟΥΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΝΝΟΜΗ ΤΑΞΗ»

ΕΚΠΟΝΩΝ: ΣΩΤΗΡΙΟΣ ΓΚΑΡΑΒΕΛΑΣ, ΑΜ 1215Μ039

ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΟΣ ΝΟΜΙΚΟΥ ΣΩΜΑΤΟΣ ΕΝΟΠΛΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ

ΑΘΗΝΑ, 11 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 2016

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή.....	σελ 5
Κεφάλαιο 1^ο: Το ποινικό δίκαιο μετά τη συνθήκη της Λισαβόνας- Η θέσπιση συντρέχουσας ποινικής αρμοδιότητας της Ε.Ε. στο άρθρο 83 παρ 2 ΣΛΕΕ	
1.1: Επί της αναπτύξεως του Ευρωπαϊκού Ποινικού Δικαίου.....	σελ 7
1.2: Οι επαναστατικές αλλαγές που επέφερε στον τομέα του Ευρωπαϊκού Ποινικού Δικαίου η Συνθήκη της Λισαβόνας.....	σελ 8
1.3: Η Θέσπιση συντρέχουσας ποινικής αρμοδιότητας της Ε.Ε. στο άρθρο 83 Παρ 2 ΣΛΕΕ.....	σελ 10
Κεφάλαιο 2^ο: Η θέσπιση κοινών ελάχιστων ποινικών κανόνων για τη ρύπανση του περιβάλλοντος από τα πλοία με την Οδηγία 2005/35/ΕΚ όπως αυτή τροποποιήθηκε με την οδηγία 2009/123/ΕΚ, και η ενσωμάτωσή της στην Ελληνική Έννομη τάξη με το Ν.4037/2012	
2.1: Τα δύο πρώτα νομοθετήματα της Ε.Ε. κατά της θαλάσσιας ρύπανσης και η απόφαση C-440/05 του ΔΕΚ.....	σελ 13
2.2: Η απόφαση C-308/06 του ΔΕΚ.....	σελ 14
2.3:Ανάλυση της Οδηγίας 2005/35/ΕΚ όπως τροποποιήθηκε με την οδηγία 2009/123/ΕΚ.....	σελ 16
2.4: Η ενσωμάτωση της Ευρωπαϊκής Οδηγίας 2005/35/Ε, όπως αυτή τροποποιήθηκε με την Οδηγία 2009/123/ΕΚ, στην Ελληνική έννομη τάξη με το Ν.4037/2012	
2.4.1: Εισαγωγικά.....	σελ 17
2.4.2: Νομοθετικοί Ορισμοί.....	σελ 18
2.4.3: Διεθνής Δικαιοδοσία Ελληνικών Δικαστηρίων.....	σελ 18
2.4.4: Το προστατευόμενο έννομο αγαθό.....	σελ 19
2.4.5: Το βασικό έγκλημα του Ν.4037/2012.....	σελ 19
2.4.6: Επιβαρυντικές Περιστάσεις.....	σελ 20
2.4.7: Επαναλαμβανόμενες Προσβολές.....	σελ 20
2.4.8: Αν όχι συμμετοχος τότε τι:.....	σελ 21
2.4.9.: Λόγος άρσης του αδίκου.....	σελ 21
2.4.10: Δυνητικός λόγος άφεσης της ποινής.....	σελ 22
2.4.11: Τα εξ αμελείας τελούμενα εγκλήματα του Ν.4037/2012.....	σελ 22

2.4.12: Ποινική ή διοικητική ευθύνη νομικών προσώπων;.....σελ 24	σελ 24
2.4.13: Ζητήματα συρροής.....σελ 25	σελ 25
2.4.14: Διοικητικές κυρώσεις.....σελ 26	σελ 26

Κεφάλαιο 3ο: Η θέσπιση κοινών ελάχιστων κανόνων για την ποινική ευθύνη φυσικών και νομικών προσώπων για εγκλήματα κατά του εννόμου αγαθού του περιβάλλοντος όπως αυτή καθορίζεται από την Ευρωπαϊκή Οδηγία 2008/99/ΕΚ και η ενσωμάτωση της στην Ελληνική Έννομη Τάξη με το Ν.4042/2012

3.1: Εισαγωγικά.....σελ 28	σελ 28
3.2: Αναλυτική προσέγγιση της Οδηγίας 2008/99/ΕΚ	
3.2.1: Το αντικείμενο της Οδηγίας.....σελ 29	σελ 29
3.2.2: Νομοθετικοί ορισμοί.....σελ 29	σελ 29
3.2.3: Η υποχρέωση θέσπισης ποινικών κυρώσεων σε φυσικά και νομικά πρόσωπα.....σελ 30	σελ 30
3.3: Η Ενσωμάτωση της Ευρωπαϊκής Οδηγίας 2008/99/ΕΚ στην Ελληνική έννομη τάξη με το Ν.4042/2012	
3.3.1: Το βασικό έγκλημα του άρθρου 28 παρ 2 του Ν.1650/1986.....σελ 31	σελ 31
3.3.2: Η τέλεση του εγκλήματος από αμέλεια και η προνομιούχος παραλλαγή της περιορισμένης προσβολής του περιβάλλοντος.....σελ 32	σελ 32
3.3.3.1 Το έγκλημα της άνευ ή καθ' υπέρβασην αδείας άσκησης επιχειρηματικής δραστηριότητας υποβαθμιστικής του περιβάλλοντος.....σελ 33	σελ 33
3.3.3.2: Υποκειμενική υπόσταση του εγκλήματος του άρθρου 28 παρ 1 Ν.1650/1986.....σελ 33	σελ 33
3.3.4 Εμπίπτουν στην έννοια της «άνευ ή καθ' υπέρβασην αδείας», όλες οι παραβάσεις των κανονιστικών και ατομικών διοικητικών πράξεων;	
3.3.4.1: Κανονιστικές Διοικητικές Πράξεις.....σελ 34	σελ 34
3.3.4.2: Ατομικές Διοικητικές Πράξεις.....σελ 35	σελ 35
3.3.5: Το φαινόμενο της εξάρτησης του ποινικού δικαίου από το διοικητικό δίκαιο....σελ 36	σελ 36
3.3.6: Το είδος των εγκλημάτων των παρ.1 και 2 εδ του άρθρου 28 Ν.1650/1986....σελ 37	σελ 37
3.3.7: Διακεκριμένες παραλλαγές, άρθρο 28 παρ 3 του Ν.1650/1986	
3.3.7.1: Η εισαγωγή της έννοιας του περιουσιακού οφέλους.....σελ 38	σελ 38

3.3.7.2: Η πρόκληση κινδύνου σοβαρής περιβαλλοντικής καταστροφής.....σελ	39
3.3.7.3: Η πρόκληση κινδύνου σε ατομικά έννομα αγαθά.....σελ	39
3.3.7.4: Το είδος των εγκλημάτων που εισάγονται ως επιβαρυντικές περιστάσεις του βασικού εγκλήματος στα εδάφια γ και δ της παραγράφου 3 του άρθρου 28 Ν.1650/1986.....σελ	40
3.3.8: Η από αμέλεια επέλευση των κινδύνων.....σελ	40
3.3.9: Η προβληματική διάταξη του άρθρου 28 παρ 3 εδάφιο ε', στοιχείο β.....σελ	42
3.3.10: Η τυποποίηση των ποινικά αξιόλογων συμπεριφορών στο άρθρο 3 Ν.4042/2012.....σελ	42
3.3.11: Ποινική ευθύνη διευθυντικών στελεχών νομικών προσώπων (άρθρο 28 παρ 5 εδάφιο 1 και 2 του Ν.1650/1986)	
3.3.11.1: Η ρύθμιση του άρθρου 28 παρ 5 εδάφια 1 και 2.....σελ	45
3.3.11.2: Η ιδιαίτερη νομική υποχρέωση.....σελ	45
3.3.11.3: Ιθύνουσα θέση: τυπικό ή ουσιαστικό κριτήριο.....σελ	45
3.3.12.1: Η ποινική ευθύνη (;) των νομικών προσώπων.....σελ	47
3.3.12.2: Η ρύθμιση των άρθρων 28 παρ 5 εδάφια 3 και 4.....σελ	48
3.3.13: Έμπρακτη μετάνοια και δικαστική άφεση της ποινής.....σελ	49
3.3.14: Ο θεσμός της πολιτικής αγωγής.....σελ	51
3.3.15: Ζητήματα Συρροής.....σελ	52
3.3.16: Τελικές παρατηρήσεις.....σελ	52
Επίλογος.....σελ	54
Βιβλιογραφία-Εργογραφία –Διαδικτυακοί Ιστότοποι.....σελ	55

Εισαγωγή

Η άνευ ορίων άσκηση επιχειρηματικής δραστηριότητας από πολυεθνικούς κολοσσούς αποτελεί σύμφυτο της «οικονομικής ανάπτυξης» στις σημερινές αστικές δημοκρατίες. Η τεχνολογική ανάπτυξη χρησιμοποιείται από τις πολυεθνικές εταιρίες χρησιμοθηρικά, στο βωμό της οικονομικής ανάπτυξης, κάτι που έχει ως αποτέλεσμα την ρύπανση και υποβάθμιση του περιβάλλοντος σε σημείο που να υπάρχει κίνδυνος πλέον για την ίδια τη ζωή στον πλανήτη μας σε μερικές δεκαετίες. Οι πολυεθνικές επιβάλλονται μέσω των «lobby» στις κυβερνήσεις προκειμένου να αποφεύγουν την θέσπιση αποτελεσματικών μέτρων κατά των προσβολών του περιβάλλοντος, αλλά και σε περίπτωση επιβολής τους, τα μέτρα ή οι ποινές που επιβάλλονται και οι αστικού χαρακτήρα αποζημιώσεις που καταβάλλονται να ανταποκρίνονται στην στάθμιση κόστους ωφέλειας, δηλαδή όσα κερδίζουν να είναι περισσότερα απ' όσα «ο ρυπαίνων πληρώνει»¹.

Τα περισσότερα κράτη μέλη της Ε.Ε. ήταν ανέκαθεν (λόγω του πολιτιστικού τους υποβάθρου) ευαίσθητοποιημένα όσον αφορά την ρύπανση του περιβάλλοντος και την περιβαλλοντική απειλή. Όμως οι διοικητικές κυρώσεις, τις οποίες χρησιμοποιούσαν κατά κύριο λόγο τα κράτη μέλη προκειμένου να αποτρέψουν την ρύπανση ή υποβάθμιση του περιβάλλοντος ήταν κατά κύριο λόγο αναποτελεσματικές, λόγω αδυναμίας επιβολής τους ειδικά στις μεγάλες πολυεθνικές, οι οποίες έχουν τη δυνατότητα να επιβάλλονται και να «εκβιάζουν»² τα κράτη μέλη. Ο «εκβιασμός» τους έχει να κάνει με την αποχώρηση από το κράτος μέλος και την απώλεια θέσεων εργασίας και οικονομικών κεφαλαίων, σε περίπτωση επιβολής αυστηρών κυρώσεων για την ρύπανση του περιβάλλοντος. Με άλλα λόγια το υψηλό επίπεδο περιβαλλοντικής προστασίας καθιστούσε το κράτος «μη ανταγωνιστικό»³ για επενδύσεις!

Στο Σύνταγμά μας παρότι το περιβάλλον προστατεύεται από το 1975 (άρθρο 24), στο ποινικό μας δίκαιο αναγνωρίστηκε ως αυτοτελές έννομο αγαθό μόλις στα μέσα της δεκαετίας του 80' με το Ν.1650/1986.⁴ Ακόμη όμως και τότε ο νομοθέτης δεν έδειξε ότι επιθυμεί να του εξασφαλίσει μια αποτελεσματική προστασία. Είναι χαρακτηριστικό ότι ποτέ δεν ενέταξε την προστασία του περιβάλλοντος στον Ποινικό Κώδικα, αναδεικνύοντας έτσι τη σημασία του εννόμου αγαθού.⁵ Από την άλλη πλευρά και η ίδια η τυποποίηση παρουσίαζε σοβαρά προβλήματα, που είναι ενδεικτικά της στάσης του Έλληνα νομοθέτη. Για να εφαρμοστεί το άρθρο 28 του Ν.1650/1986, όπου προβλεπόταν ποινικές κυρώσεις, έπρεπε να εκδοθούν μια σειρά από πράξεις της διοίκησης με αποτέλεσμα για πολλά χρόνια, ο κυρωτικός κανόνας να μην μπορεί ουσιαστικά να αξιοποιηθεί.⁶

¹ Το ΔΕΚ συντέλεσε καθοριστικά στην διαμόρφωση του περιεχομένου της ρηξικέλευθης αρχής του ευρωπαϊκού δικαίου «ο ρυπαίνων πληρώνει» με τις αποφάσεις C-1/2003, C-487/06 και C-188/07 αλλά και C-378/08. Πολύ σημαντική είναι τελευταία απόφαση στην οποία το ΔΕΚ έκρινε ότι όταν, σε δεδομένη κατάσταση περιβαλλοντικής ρυπάνσεως, οι όροι εφαρμογής *ratione temporis* και/ή *ratione materiae* της οδηγίας 2004/35/EK, σχετικά με την περιβαλλοντική ευθύνη όσον αφορά την πρόληψη και την αποκατάσταση περιβαλλοντικής ζημίας, δεν συντρέχουν, η κατάσταση αυτή ρυθμίζεται από το εθνικό δίκαιο, τηρώντας τους κανόνες της Συνθήκης και υπό την επιφύλαξη λοιπών πράξεων του παραγωγού δικαίου. Αναλυτική παρουσίαση της απόφασης και της αρχής «ο ρυπαίνων πληρώνει» βλ. Sandra Cassotta and Christophe Verdure, Recent developments regarding the EU environment liability for enterprises, Jean Monnet Working Paper Series, Environment and Internal Market 2012

² Η έμφαση δική μου

³ Ibid

⁴ Κλαβανίδου Δ./ Ευ. Κουτούπα-Ρεγκάκου/ Δ. Κωστόπουλος/ Ελ. Συμεωνίδου-Καστανίδου. Επιμέλεια: Αθ. Γ. Γεωργιάδης. [Σειρά: Εταιρεία Νομικών Βορείου Ελλάδος - τ. 66], Ζητήματα νομικής προστασίας του περιβάλλοντος Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα, 2011, σελ 93

⁵ Ibid

⁶ Ibid

Μετά από επιμονή της Επιτροπής και πίεση των κοινωνικών φορέων και των περιβαλλοντικών οργανώσεων, η Ε.Ε. αποφάσισε τη λήψη νομοθετικών μέτρων προκειμένου να θεσπιστούν κοινοί ελάχιστοι «ποινικοί» κανόνες στα Κράτη Μέλη κατά της ρύπανσης και υποβάθμισης του περιβάλλοντος. Σκοπός του Ευρωπαϊκού Νομοθέτη ήταν να θεσπιστούν αποτελεσματικές, αναλογικές και αποτρεπτικές κυρώσεις τόσο κατά των φυσικών όσο και κατά των νομικών προσώπων. Το πρόβλημα της περιβαλλοντικής καταστροφής λόγω της κλίμακας των αποτελεσμάτων της, αλλά και της διασυνοριακής διάστασης του, δεν μπορεί να αντιμετωπισθεί αποτελεσματικά από τα Κράτη Μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η Ε.Ε. έχει το πολιτικό, θεσμικό και οικονομικό «εκτόπισμα»⁷ προκειμένου να επιβάλλει ένα υψηλό επίπεδο προστασίας του περιβάλλοντος στο Χώρο Ελευθερίας Ασφάλειας και Δικαιοσύνης τον οποίο έχει δημιουργήσει.

Στην εργασία μου αφού αναφερθώ στο σκοπό και το περιεχόμενο των οδηγιών 2005/35/ΕΚ και 2008/99/ΕΚ, αλλά και στην δικαστική διαμάχη της Επιτροπής έναντι του Συμβουλίου στο ΔΕΚ σχετικά με τη δυνατότητα της Κοινότητας να θεσπίζει κοινούς ελάχιστους ποινικούς κανόνες. Τέλος, θα προσπαθήσω να παρουσιάσω αναλυτικά τους ποινικές διατάξεις που θεσπίζονται με τους νόμους 4037/2012 και 4042/2012, οι οποίοι ενσωμάτωσαν τις παραπάνω οδηγίες στην ελληνική έννομη τάξη, ελέγχοντας παράλληλα την ορθότητα της ενσωμάτωσης των οδηγιών αυτών.

⁷ Η έμφαση δική μου

Κεφάλαιο 1^ο: Το ποινικό δίκαιο μετά τη συνθήκη της Λισαβόνας- Η θέσπιση συ- ντρέχουσας ποινικής αρμοδιότητας της Ε.Ε. στο άρθρο 83 παρ 2 ΣΛΕΕ

1.1:Επι της ανάπτυξης του «Ευρωπαϊκού Ποινικού Δικαίου»

Αρχικά ως Ευρωπαϊκό Ποινικό Δίκαιο θα πρέπει να ορίσουμε την παραγόμενη από Θεσμούς της Ευρωπαϊκής Ένωσης ουσιαστική και δικονομική Ποινική Νομοθεσία, την ερμηνεία των διατάξεων αυτών από το ΔΕΕ, το εσωτερικό δίκαιο ενσωμάτωσης (εν στενή εννοία ορισμός) καθώς και τις διατάξεις της ΕΣΔΑ που έχουν ποινικό περιεχόμενο και την ερμηνεία αυτών από το ΕΔΔΑ (εν ευρεία εννοία ορισμός). Αντικείμενο της παρούσας εργασίας είναι η μελέτη της ποινικής προστασίας του περιβάλλοντος μέσα από τις οδηγίες της Ε.Ε. Ως εκ τούτου το θέμα της παρούσας εργασίας εντάσσεται στον ευρύτερο ορισμό του Ευρωπαϊκού Ποινικού Δικαίου, ο οποίος αποτελεί έννοια γένους.

Η Συνθήκη της Λισαβόνας άλλαξε δραματικά τη θέση του ποινικού δικαίου εντός του Δικαίου της Ένωσης. Η κατάργηση των Τριών Πυλώνων και η δημιουργία μιας νέας ευρωπαϊκής αρχιτεκτονικής απέσπασε την πολιτική τη θέσπισης κοινών ελάχιστων ποινικών κανόνων (ουσιαστικών και δικονομικών) και δικαστικής συνεργασίας από το πεδίο της διακυβερνητικής συνεργασίας του πρώην τρίτου πυλώνα και το ενέταξε σε ένα «μεταεθνικό πρότυπο συλλειτουργίας»⁸. Σημαντικό μέρος του Ευρωπαϊκού Ποινικού Δικαίου αναπτύσσεται με βάση τις διατάξεις για την ανάπτυξη της Ένωσης ως Χώρου Ελευθερίας Ασφάλειας και Δικαιοσύνης. Η θέσπιση των κοινών ελάχιστων ποινικών διατάξεων γίνεται πλέον μέσα από τη «συνήθη νομοθετική διαδικασία»⁹ του άρθρου 294 ΣΛΕΕ.¹⁰ Αυτό σημαίνει ότι το ποινικό δίκαιο δεν αντιμετωπίζεται πλέον ως ένα κατ' αρχήν διαφορετικό μέγεθος που, μέσω της διακυβερνητικής συνεργασίας, συμπληρώνει και εξυπηρετεί τους στόχους του του (παλαιού) πρώτου Κοινοτικού Πυλώνα, αλλά ως αναπόσπαστο τμήμα του ενιαίου και ομοιογενούς Ευρωπαϊκού Δικαίου.¹¹

Το ευρωπαϊκό ποινικό δίκαιο είναι παρόν ως κεντρικό τμήμα του Χώρου Ελευθερίας Ασφάλειας και Δικαιοσύνης και στα τρία κείμενα που συναποτελούν την Συνθήκη της Λισαβόνας, δηλαδή την ΣΕΕ, την ΣΛΕΕ και τον Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ. Στην ΣΕΕ, ο σκοπός της Ένωσης για τη δημιουργία και τη διαφύλαξη του Χώρου Ελευθερίας, Ασφάλειας και Δικαιοσύνης, αποτελεί μία από τις κεντρικές της διατάξεις (άρθρο 3 παρ 2). Στην ΣΛΕΕ, ο Χώρος Ελευθερίας Ασφάλειας και Δικαιοσύνης αποτελεί τον Τίτλο V της Συνθήκης, του οποίου το κεφάλαιο 4 αναφέρεται ειδικά στην δικαστική συνεργασία σε ποινικές υποθέσεις, περιλαμβάνοντας διατάξεις τόσο δικονομικού όσο και ουσιαστικού δικαίου, αλλά και διατάξεις σχετικά με τη Eurojust και την Ευρωπαϊκή Εισαγγελία (άρθρα 82-86 ΣΛΕΕ). Επίσης στην ΣΛΕΕ υπάρχει το άρθρο 325 ΣΛΕΕ το οποίο αποτελεί τη νομική βάση για τη θέσπιση ποινικών διατάξεων μέσω κανονισμών για την προστασία των δημοσιονομικών συμφερόντων της Ένωσης. Τέλος, διατάξεις ποινικού περιεχομένου συναντάμε στα άρθρα 47-50 και 52-53 του Τίτλου VI του Χάρτη, τα οποία αφορούν σε θεμελιώδη δικαιώματα του κατηγορουμένου, όπως αυτά της δίκαιης δίκης, η αρχή της νομιμότητας και αναλογικότητας

⁸ Die Entscheidung des Bundesverfassungsgerichts zum Vertrag zum Vertrag von Lissabon und ihre Bedeutung für die Europaisierung des Strafrechts, Haratsch/Koenig/Pechstein, Europarecht, ZIS 2010, σελ 504, όπως αναφέρεται σε Δημήτριο Κίουπη/Ρεββέκκα-Εμμανουέλα Παπαδοπούλου/Διονύσιος Μουζάκη, Το Ποινικό Δίκαιο μετά τη Συνθήκη της Λισαβόνας, Νομική Βιβλιοθήκη, 2011» σελ 81

⁹ Σε εξαιρετικές περιπτώσεις μπορεί να προβλέπεται ειδική νομοθετική διαδικασία, όπως στο άρθρο 83 παρ 2, όπου ακολουθείται η νομοθετική διαδικασία θέσπισης των μέτρων εναρμόνισης, τα οποία εξασφαλίζει το ποινικό δίκαιο

¹⁰ Δημήτριος Κίουπη/ Ρεββέκκα-Εμμανουέλα Παπαδοπούλου/Διονύσιος Μουζάκη, Το Ποινικό Δίκαιο μετά τη Συνθήκη της Λισαβόνας, Νομική Βιβλιοθήκη, 2011, σελ 81

¹¹ Ibid

των ποινών, το τεκμήριο αθωότητας, η αρχή της πραγματικής προστασίας, αρχή της ευρύτερης προστασίας κ.α

1.2:ΟΙ ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΕΣ ΑΛΛΑΓΕΣ ΠΟΥ ΕΠΕΦΕΡΕ ΣΤΟΝ ΤΟΜΕΑ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΙΚΟΥ ΠΟΙΝΙΚΟΥ Η ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΗΣ ΛΙΣΑΒΟΝΑΣ

Πριν προχωρήσουμε στην επισκόπηση της συντρέχουσας ποινικής αρμοδιότητας, όπως αυτή διαμορφώνεται στο άρθρο 83 παρ 2 της ΣΛΕΕ, το οποίο αποτελεί σήμερα τη νομική βάση για την έκδοση οδηγιών με κοινούς ελάχιστους κανόνες για την ποινική προστασία του περιβάλλοντος (που αποτελεί το θέμα της παρούσας εργασίας), κρίνω σκόπιμο να αναφερθώ στις πέντε επαναστατικές αλλαγές που επέφερε η Συνθήκη της Λισαβόνας στον τομέα του Ευρωπαϊκού Ποινικού Δικαίου.

Το πρώτο στοιχείο που θα πρέπει να επισημανθεί είναι η ένταξη των κοινών ελάχιστων κανόνων Ποινικού Δικαίου στην «κανονικότητα»¹² του Ευρωπαϊκού Δικαίου, ακριβώς όπως άλλος κάθε άλλος κανόνας δευτερογενούς δικαίου της Ένωσης και η δυνατότητα λήψης αποφάσεων με τη «συνήθη νομοθετική διαδικασία» του άρθρου 294 ΣΛΕΕ.¹³ Πλέον για τη λήψη απόφασης απαιτείται η θετική ψήφος της πλειοψηφίας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και η ψήφος της πλειοψηφίας (65% των κρατών Μελών και 55% του πληθυσμού της Ένωσης) στο Συμβούλιο. Η κατάργηση της ομοφωνίας στο Συμβούλιο θα μπορούσε να χαρακτηριστεί «επαναστατική»¹⁴, καθώς ο τομέας του ποινικού δικαίου ανήκει στον πυρήνα της κρατικής κυριαρχίας και τα Κράτη Μέλη επιδίωκαν την διατήρηση της ομοφωνίας με κάθε τρόπο. Επίσης στην «κανονικότητα» θα πρέπει να ενταχθεί η διεύρυνση της εξουσίας δικαστικού ελέγχου του ΔΕΕ, η οποία πλέον εκτείνεται τόσο στη συμβατότητα των ποινικών οδηγιών με το Πρωτογενές Ευρωπαϊκό Δίκαιο σύμφωνα με το άρθρο 263 ΣΛΕΕ, όσο και στη μη προσήκουσα εφαρμογή των ποινικών οδηγιών από τα Κράτη Μέλη μετά από καταγγελία της Επιτροπής σύμφωνα με το άρθρο 260 ΣΛΕΕ.

Το δεύτερο στοιχείο που θα πρέπει να επισημανθεί είναι η αναβάθμιση του ρόλου της Επιτροπής στη νομοθετική διαδικασία θέσπισης των κοινών ελάχιστων ποινικών διατάξεων, καθώς σ' αυτήν ανήκει πλέον το δικαίωμα της νομοθετικής πρωτοβουλίας. Είναι σημαντικό να τονίσουμε ότι δεν υφίσταται πλέον η δυνατότητα νομοθετικής πρωτοβουλίας από ένα κράτος μέλος αλλά απαιτείται πρωτοβουλία τουλάχιστον ¼ των Κρατών Μελών, ως κατάλοιπο του παλιού τρίτου πυλώνα.¹⁵ Συνεπώς για να παρακαμφθεί η Επιτροπή και το δικαίωμα της νομοθετικής της πρωτοβουλίας, θα πρέπει να έχει σχηματιστεί μια ισχυρή συμμαχία Κρατών Μελών, τα οποία να εισάγουν ένα νομοσχέδιο για ψήφιση, πράγμα αρκετά δύσκολο, καθώς οι πολιτικοί συσχετισμοί είναι πλέον είναι συνεχώς μεταβαλλόμενοι. Αυτή η αναβάθμιση του ρόλου της Επιτροπής είναι αναμενόμενο να επηρεάσει τόσο το περιεχόμενο όσο και την ποιότητα της νομοθέτησης. Η Επιτροπή είναι το κατεξοχήν κοινοτικό και πολιτικό όργανο της Ένωσης,¹⁶ λειτουργεί με μοναδικό γνώμονα την προώθηση των συμφερόντων της Κοινότητας ως σύνολο και έχει τη δυνατότητα να διαπραγματεύεται τόσο με το Συμβούλιο, όσο και με το Κοινοβούλιο, προκειμένου να επιτύχει την αναγκαία συναίνεση, η οποία σε νομοσχέδια ποινικού δικαίου είναι ακόμη πιο δύσκολο να επιτευχθεί.¹⁷ Επίσης χάρη στη

¹² Η Έμφαση δική μου

¹³ Δημήτριος Κίουπης/Ρεββέκκα-Εμμανουέλα Παπαδοπούλου/Διονύσιος Μουζάκης, ό.π., σελ 82

¹⁴ Η έμφαση δική μου

¹⁵ Δημήτριος Κίουπης/Ρεββέκκα-Εμμανουέλα Παπαδοπούλου/Διονύσιος Μουζάκης, ό.π., σελ 83

¹⁶ Νίκος Μούσης, Η νομοθετική διαδικασία της ΕΕ, σε διαδικτυακό τόπο <http://www.europedia.moussis.eu> τελευταία ανάκτηση 6/11/2016

¹⁷ Ibid

νομική της υπηρεσία και τα «expert groups»¹⁸ που διαθέτει στους κόλπους της, επιτυγχάνει την όλο και «καλύτερη» και αποτελεσματική νομοθέτηση, η οποία ανταποκρίνεται στα πραγματικά προβλήματα της Ένωσης ως σύνολο. Ως εκ τούτου το περιεχόμενο των «ποινικών» οδηγιών αναμένεται να αποκτήσει μια πιο ευρω-κεντρική προσέγγιση, ενώ η νομοθεσία αναμένεται να συστηματοποιηθεί, να γίνει πιο συμπαγής και ομοιόμορφη, αλλά και πιο απλή.¹⁹

Το τρίτο στοιχείο που θα πρέπει να επισημανθεί είναι η αντικατάσταση του νομικού μέσου της Απόφασης Πλαίσιο του παλαιού Τρίτου Πυλώνα από την Οδηγία.²⁰ Καταρχάς, είναι σημαντικό, τόσο για τυπικούς-συμβολικούς λόγους όσο και για λόγους νομικής δογματικότητας, ότι και στο πεδίο του ποινικού δικαίου θα χρησιμοποιούνται πλέον τα ίδια νομικά μέσα που χρησιμοποιούνται σε όλους τους τομείς του ευρωπαϊκού δικαίου. Όσο αφορά το περιεχόμενό τους, ένα μεγάλο μειονέκτημα των Αποφάσεων-Πλαίσιο, οι οποίες αντικαθίστανται, είναι ότι είχαν συχνά πολύ εξειδικευμένο και λεπτομερειακό περιεχόμενο με πολύ μικρά περιθώρια εθνικής προσαρμογής, το οποίο οδηγούσε τελικά σε μια *de facto* δεσμευτικότητα του Εθνικού Νομοθέτη.²¹ Αυτό το μειονέκτημα των αποφάσεων πλαίσιο δεν φαίνεται να απαλείφεται στις Οδηγίες που αποτελούν πλέον το νομικό μέσο για την εναρμόνιση των ποινικών νομοθεσιών. Παρότι γενικά οι οδηγίες δεσμεύουν τα Κράτη Μέλη μόνο ως προς το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα, αφήνοντας την επιλογή του τύπου και των μέσων εναρμόνισης στον Εθνικό Νομοθέτη, εκτιμάται ότι θα έχουν περιεχόμενο αντίστοιχο με τις παλαιές Αποφάσεις-Πλαίσιο και τελικά θα οδηγήσουν σε ακόμη μεγαλύτερη δέσμευση του Εθνικού Νομοθέτη, αφού τυχόν παραβίασή τους θα ελέγχεται πλέον δικαστικά από το ΔΕΕ.²²

Το τέταρτο στοιχείο που πρέπει να επισημανθεί είναι η διεύρυνση των αρμοδιοτήτων της Ε.Ε. στον χώρο του ουσιαστικού ποινικού δικαίου. Η Ένωση, στο άρθρο 83 παρ 2 αποκτά συντρέχουσα ποινική αρμοδιότητα, με δυνατότητα θέσπισης κοινών ελάχιστων ποινικών κανόνων μέσω Οδηγιών, προκειμένου να εξασφαλιστεί η αποτελεσματικότητα πολιτικής της, στην οποία εφαρμόζονται μέσα εναρμόνισης (αναλυτική επισκόπηση του άρθρου 83 παρ 2 θα γίνει παρακάτω). Επίσης, στη διεύρυνση των ποινικών αρμοδιοτήτων της Ένωσης θα πρέπει να εντάξουμε και την παράγραφο ένα του 1 του άρθρου 83, στην οποία ρυθμίζεται η δυνατότητα της Ένωσης να θεσπίζει κοινούς ελάχιστους ποινικούς κανόνες μέσω οδηγιών προκειμένου να αντιμετωπιστούν ιδιαιτέρως σοβαρά εγκλήματα (τα οποία αναφέρονται ρητά σε κατάλογο που εμπεριέχεται στο άρθρο 83 παρ 1) με διασυνοριακή διάσταση.

Το πέμπτο στοιχείο που πρέπει να επισημανθεί είναι η δυνατότητα άσκησης ανασταλτικού βέτο στο Συμβούλιο από κάποιο Κράτος Μέλος, το οποίο αντιδρά στη λήψη απόφασης σχετικά με θέσπιση οδηγίας (η οποία έχει νομική βάση την παράγραφο 1 και 2 του άρθρου

¹⁸ Το 2012, η Επιτροπή συγκρότησε ομάδα εμπειρογνομόνων για την άσκηση της ποινικής αρμοδιότητας της ΕΕ, που αποτελείται από είκοσι υψηλού επιπέδου νομικών εμπειρογνομόνων, ακαδημαϊκούς και επαγγελματίες. Η ομάδα δημιουργήθηκε μετά την ανακοίνωση της Επιτροπής που δημοσιεύθηκε τον Σεπτέμβριο του 2011 με τίτλο «Προς μια πολιτική ποινικού δικαίου της ΕΕ - Διασφάλιση της αποτελεσματικής εφαρμογής των πολιτικών της ΕΕ μέσω του ποινικού δικαίου». Ο στόχος της ομάδας είναι να συμβουλευεί την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και να συμβάλει στη βελτίωση της ποιότητας της νομοθεσίας της ΕΕ στον τομέα του ποινικού δικαίου, υπό το πρίσμα των κανόνων της Συνθήκης της Λισαβόνας και του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων. Η ομάδα περιλαμβάνει καθηγητές νομικής, δικαστές, εισαγγελείς και δικηγόρους από διαφορετικά κράτη μέλη της ΕΕ που εκπροσωπεί τις μεγάλες νομικές παραδόσεις της ΕΕ. Τα μέλη της ομάδας διορίζονται για θητεία 3 ετών και συνεδριάζει δύο φορές το χρόνο. Η πρώτη εντολή της ομάδας έφτασε στο τέλος της τον Μάιο του 2015 και έχει ανανεωθεί. Αναλυτικά Βλ. αναλυτικά στον διαδικτυακό ιστότοπο http://ec.europa.eu/justice/criminal/criminal-policy/index_en.htm, τελευταία ανάκτηση 6/11/2016

¹⁹ Δημήτριος Κίουπης/Ρεββέκκα-Εμμανουέλα Παπαδοπούλου/Διονύσιος Μουζάκης ό.π., σελ 83

²⁰ Οι μέχρι τη Συνθήκη της Λισαβόνας εκδοθείσες Αποφάσεις Πλαίσιο εφόσον δεν έχουν καταργηθεί ή αντικατασταθεί με οδηγίες διατηρούν την ισχύ τους, σύμφωνα με το άρθρο 9 του πρωτοκόλλου 36 για τις μεταβατικές διατάξεις

²¹ Δημήτριος Κίουπης/Ρεββέκκα-Εμμανουέλα Παπαδοπούλου/Διονύσιος Μουζάκης, ό.π., σελ 84

²² Ibid

83, έχει δηλαδή χαρακτήρα θέσπισης κοινών ελάχιστων ποινικών κανόνων) διότι η θίγει τις θεμελιώδεις πτυχές του συστήματος απονομής ποινικής δικαιοσύνης του κράτους αυτού. Το θέμα παραπέμπεται στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο και μόνο μετά την επίτευξη συναίνεσης, το σχέδιο Οδηγίας αναπέμπεται πίσω στο Συμβούλιο. Η διάταξη αυτή περιλήφθηκε στη Συνθήκη προκειμένου να εξισοροποιηθεί η αντικατάσταση της αρχής της ομοφωνίας από την αρχή της ειδικής πλειοψηφίας για τη θέσπιση κοινών ελάχιστων ποινικών κανόνων μέσω οδηγιών.²³ Η θέσπιση κανόνων ποινικού δίκαιου, παρότι μετά τη Συνθήκη της Λισαβόνας εντάχθηκε στην «κανονικότητα» της συνήθους νομοθετικής διαδικασίας, δεν παύει να έχει έντονο «εθνοκεντρικό χαρακτήρα»²⁴ και ως εκ τούτου έπρεπε να υπάρχει ένα «φρένο εκτάκτου ανάγκης»²⁵ το οποίο να αναστέλλει την επιβολή από την Ένωση ποινικών κανόνων σε κάποιο κράτος, οι οποίοι αντιτίθενται στις βασικές αρχές του συστήματος απονομής δικαιοσύνης του κράτους αυτού.²⁶

1.3: Η ΘΕΣΠΙΣΗ ΣΥΝΤΡΕΧΟΥΣΑΣ ΠΟΙΝΙΚΗΣ ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΑΣ ΣΤΟ ΑΡΘΡΟ 83 ΠΑΡ ΣΛΕΕ

Στο άρθρο 83 παρ 2 ρυθμίζεται η δυνατότητα της Ε.Ε. να θεσπίζει ελάχιστους κοινούς ποινικούς κανόνες με οδηγίες, προκειμένου να εξασφαλιστεί η αποτελεσματικότητα πολιτικής της Ένωσης. Η διάταξη αυτή είναι πολύ σημαντική, καθώς αντανάκλα τις σκέψεις του ΔΕΚ στις αποφάσεις «σταθμούς», C-176/03 και C-440/05. Η Κοινότητα, όπως αναφέρει το ΔΕΚ, δεν έχει καταρχάς ποινική αρμοδιότητα, όμως δύναται να θεσπίζει ελάχιστους κοινούς ποινικούς κανόνες, προκειμένου να εξασφαλίζεται η αποτελεσματικότητα πολιτικής της (στις δύο αυτές δικαστικές αποφάσεις, η πολιτική που εξασφαλίζεται μέσω του ποινικού δικαίου, είναι η προστασία του περιβάλλοντος ως έννομου αγαθού).²⁷ Η νομολογική αυτή προσέγγιση εντάχθηκε πλέον στο πρωτογενές δίκαιο της Ένωσης με τη Συνθήκη της Λισαβόνας. Όμως, μετά την κατάργηση των πυλώνων, η συντρέχουσα ποινική αρμοδιότητα ανήκει πλέον στην Ευρωπαϊκή Ένωση ως σύνολο, η οποία έχει πλέον απορροφήσει τους τρεις πυλώνες, μαζί και τον Κοινοτικό Πρώτο Πυλώνα για τον οποίο το ΔΕΚ είχε αποφανθεί για την κατάφαση της ποινικής αρμοδιότητας στις δύο θεμελιώδεις δικαστικές αποφάσεις. Επίσης είναι σημαντικό να τονίσουμε ότι οι ελάχιστοι ποινικοί κανόνες θεσπίζονται με τη συνήθη ή ειδική νομοθετική διαδικασία, αναλόγως με το ποια διαδικασία έχει ακολουθηθεί για την θέσπιση των μέτρων εναρμόνισης, που οι ποινικοί κανόνες εξασφαλίζουν. Σε κάθε περίπτωση όμως, όπως αναφέραμε παραπάνω, η ομοφωνία έχει καταργηθεί, με την δυνατότητα παραπομπής στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο να αποτελεί το μοναδικό «φρένο έκτακτης ανάγκης»²⁸ για κράτος μέλος, το οποίο εκτιμάει ότι Οδηγία με ποινικό περιεχόμενο θίγει τις βασικές πτυχές του συστήματος ποινική δικαιοσύνης.

Προκειμένου να γίνει η χρήση της παραγράφου 2 του άρθρου 83 και να θεσπιστούν ελάχιστοι κοινοί ποινικοί κανόνες με τη μορφή οδηγιών, δεν απαιτείται να συντρέχει το κριτήριο της παραγράφου 1 του άρθρου 83, δηλαδή η ιδιαίτερως σοβαρή εγκληματικότητα. Η θέσπιση ποινικών οδηγιών στην παράγραφο αυτή, δεν συνδέεται με τις ιδιότητες της ρύθμισης καθαυτής και δεν αποτελεί μέσω αντεγκλητικής πολιτικής όπως στην παράγραφο 1.²⁹ Αντίθετα έχει εξω-ποινικό περιεχόμενο και δικαιολογείται ως υποστηρικτικό μέσο της αποτελεσματικής εφαρμογής μέσω εναρμόνισης. Πρόκειται, με άλλα λόγια, για μια προσέγγιση

²³ Δημήτριος Κίουπης/Ρεββέκκα-Εμμανουέλα Παπαδοπούλου/Διονύσιος Μουζάκης, *ό.π.*, σελ 86

²⁴ Ibid

²⁵ Η έμφαση δική μου

²⁶ Δημήτριος Κίουπης/Ρεββέκκα-Εμμανουέλα Παπαδοπούλου/Διονύσιος Μουζάκης, *ό.π.*, σελ 86

²⁷ Σκέψεις 47 και 48 της απόφασης C-176/03 και σκέψη 66 της απόφασης C-440/05

²⁸ Η έμφαση δική μου

²⁹ Δημήτριος Κίουπης/Ρεββέκκα-Εμμανουέλα Παπαδοπούλου/Διονύσιος Μουζάκης, *ό.π.*, σελ 91

ποινικών διατάξεων που γίνεται μόνον επειδή θεωρείται αναγκαία για την εξασφάλιση πολιτικών που πριν τη Συνθήκη της Λισαβόνας, ανήκαν στον Πρώτο Πυλώνα.³⁰ Σε αυτό το πλαίσιο εντάσσονται αναμφίβολα ποινικές διατάξεις για την προστασία του περιβάλλοντος, όπως άλλωστε έχει δεχθεί προ της Συνθήκης της Λισαβόνας το ΔΕΚ στις αποφάσεις C-176/03 και C-440/05. Όμως πέρα από την ποινική προστασία του περιβάλλοντος, στην παράγραφο του άρθρου 83, μπορεί να ενταχθεί κάθε άλλος τομέας Ενωσιακής πολιτικής που εφαρμόζονται μέσα εναρμόνισης. Έτσι μπορούν να ενταχθούν για παράδειγμα τομείς όπως η ενιαία αγορά, η κοινή εμπορική πολιτική, ο ανταγωνισμός, οι συνοριακοί έλεγχοι κ.α. Συνεπώς βλέπουμε ότι στην διάταξη του άρθρου 83 παρ 2, απονέμεται στην Ένωση μια πολύ ευρεία συντρέχουσα ποινική αρμοδιότητα, που έχει το χαρακτήρα «γενικής συντρέχουσας ποινικής αρμοδιότητας»³¹ της Ένωσης, τέτοιας που μόνο σε κρατικές οντότητες μπορούμε να συναντήσουμε.

Έτσι προκειμένου η συντρέχουσα ποινική αρμοδιότητα της Ένωσης να μην διευρυνθεί «ανεξέλεγκτα»³² τέθηκαν από τον Ευρωπαϊκό νομοθέτη δύο προστατευτικές δικλείδες, μια διαδικαστική και ουσιαστική. Η πρώτη δικλείδα που τίθεται είναι, ότι τα μέτρα εναρμόνισης, για την εξασφάλιση των οποίων θεσπίζονται οι ποινικοί κανόνες, πρέπει να έχουν ήδη νομοθετηθεί. Αυτή η προϋπόθεση, αποτελεί διαδικαστική δικλείδα και ξεπερνιέται εύκολα, απλά με την θέσπιση μέτρων εναρμόνισης σε κάποιον τομέα της Ενωσιακής Πολιτικής και δεν επιλύει ουσιαστικά το πρόβλημα της ανεξέλεγκτης διεύρυνσης της ποινικής αρμοδιότητας.³³ Η δεύτερη δικλείδα που τίθεται είναι η ρήτρα της αναγκαιότητας. Αποτελεί ουσιαστική δικλείδα και έχει την έννοια ότι, η προσέγγιση των ποινικών διατάξεων των κρατών μελών πρέπει να είναι αναγκαία για την εξασφάλιση της αποτελεσματικής εφαρμογής της πολιτικής της Ένωσης. Επίσης είναι απολύτως συμβατή με την αρχή της επικουρικότητας. Έτσι, δεν απαιτείται η θέσπιση ποινικών οδηγιών, όταν η πολιτική της Ένωσης μπορεί να εφαρμοστεί αποτελεσματικά και χωρίς αυτές με βάση τις υφιστάμενες εθνικές διατάξεις.³⁴ Οστόσο από κάποιους συγγραφείς τονίζεται ότι, η ρήτρα της αναγκαιότητας είναι αρκετά αόριστη και δεν θα πρέπει να υπερεκτιμάται θεωρώντας ότι δίνει ουσιαστική λύση στο πρόβλημα.³⁵ Αναμένεται μάλιστα με ιδιαίτερο ενδιαφέρον η ερμηνεία της από το ΔΕΕ.

Επιπλέον, όσο αφορά το περιεχόμενο των Οδηγιών που περιέχουν κοινούς ελάχιστους ποινικούς κανόνες, σύμφωνα με το άρθρο 83 παρ 2, μπορεί να περιλαμβάνει διατάξεις σχετικά τόσο με τον ορισμό τόσο των ποινικών αδικημάτων όσο και των κυρώσεων για τα εγκλήματα κατά του εννόμου αγαθού που προστατεύεται με την Οδηγία. Σε σχέση με τον ορισμό των ποινικών αδικημάτων τα πράγματα είναι σαφή. Όσο αφορά όμως τον ορισμό των κυρώσεων, η διάταξη θα πρέπει κατά τη γνώμη μου να ερμηνευτεί με βάση την νομολογία του ΔΕΚ σε νομοθετήματα που έχουν εκδοθεί με νομική βάση το προ της Συνθήκης της Λισαβόνας Δίκαιο. Η έκταση της ποινικής αρμοδιότητας της Κοινότητα σύμφωνα με το ΔΕΚ στην απόφαση C-440/05, είχε την έννοια ότι δεν μπορεί να ορίζει το είδος και το ύψος των ποινικών κυρώσεων (ποινών) που πρέπει να επιβάλλει ο εθνικός νομοθέτης.³⁶ Η Κοινότητα είχε τη δυνατότητα να ορίσει μόνο «ότι οι ποινικές κυρώσεις θα πρέπει να είναι «αναλογικές, αποτρεπτικές και αποτελεσματικές». Και ως προς το σημείο αυτό του άρθρου 83 παρ 2 περιμένουμε με ενδιαφέρον νεότερη ερμηνεία του ΔΕΕ, η οποία να αφορά ποινικό νομοθέτημα, που εκδόθηκε με νομική βάση το άρθρο 83 παρ 2, δηλαδή μετά την Συνθήκη της Λισαβόνας.

³⁰ Δημήτριος Κίουπης/Ρεββέκκα-Εμμανουέλα Παπαδοπούλου/Διονύσιος Μουζάκης ό.π., σελ 92

³¹ Ο χαρακτηρισμός δικός μου

³² Η έμφαση δική μου

³³ Δημήτριος Κίουπης/Ρεββέκκα-Εμμανουέλα Παπαδοπούλου/Διονύσιος Μουζάκης, ο.π., σελ 92

³⁴ Δημήτριος Κίουπης/Ρεββέκκα-Εμμανουέλα Παπαδοπούλου/Διονύσιος Μουζάκης, ο.π., σελ 93

³⁵ Ibid

³⁶ Απόφαση C-440/05, σκέψη 66

Συμπερασματικά, δεν συμφωνώ με την κριτική που δέχεται η διάταξη του άρθρου 83 παρ 2, από πολλούς θεωρητικούς³⁷. Κατά την γνώμη τους παραχωρείται στην Ένωση ευρεία και ανεξέλεγκτη γενικού χαρακτήρα ποινική αρμοδιότητα, με ελάχιστες προστατευτικές δι-κλείδες για τα Κράτη Μέλη. Κατά τη γνώμη μου, είναι επαναστατικό και πρωτοπόρο στα παγκόσμια νομικά χρονικά, ένας υπερεθνικός οργανισμός όπως η Ε.Ε., να αποκτά συντρέ-χουσα έστω ποινική αρμοδιότητα, προκειμένου να εξασφαλίζεται η αποτελεσματικότητα των πολιτικών της, δείγμα της όλο και μεγαλύτερης πολιτικής ένωσης, μεταξύ των κρατών μελών και των λαών της, οι οποίοι της παραχωρούν μια αρμοδιότητα η οποία είναι συνυφασμένη με τον πυρήνα της κρατικής εξουσίας. Θα πρέπει κατά τη γνώμη μου να βλέπουμε θετικά τη διάταξη αυτή, καθώς η Ένωση αποκτά ένα αποτελεσματικό εργαλείο για την εφαρμογή των πολιτικών της και την επίλυση των πραγματικών ευρωπαϊκών προβλημάτων, τα οποία λόγω της κλίμακας και των αποτελεσμάτων τους μπορούν να αντιμετωπισθούν μόνο σε κλίμακα Ευρωπαϊκής Ένωσης, όπως για παράδειγμα η μόλυνση του περιβάλλοντος από μεγάλες παντοδύναμες πολυεθνικές εταιρίες. Η αρχή της επικουρικότητας και της αναλογικότητας, που είναι βασικές αρχές του Ευρωπαϊκού Δικαίου σε συνδυασμό με την αρχή της αναγκαιό-τητας, αλλά και τον Δικαστικό έλεγχο του ΔΕΕ αποτελούν κατά τη γνώμη μου ασφαλείς δι-κλείδες για την ομαλή άσκηση της συντρέχουσας Ενωσιακής ποινικής αρμοδιότητας.

³⁷ Peers S., EU Criminal Law and the Treaty of Lisbon, *European Law Review*, 2008, σελ 519, Zeder F., *Minbdestvorschriften der EU im materiellen Strafrecht, Waw bringt der Vertrag von Lissabon neues*, ERA Forum, 2008, σελ 223 κ.α.

Κεφάλαιο 2^ο: Η θέσπιση κοινών ελάχιστων ποινικών κανόνων για τη ρύπανση του περιβάλλοντος από τα πλοία με την Οδηγία 2005/35/ΕΚ όπως αυτή τροποποιήθηκε με την οδηγία 2009/123/ΕΚ, και η ενσωμάτωσή της στην Ελληνική Έννομη τάξη με το Ν.4037/2012

2.1: ΤΑ ΔΥΟ ΠΡΩΤΑ ΝΟΜΟΘΗΜΑΤΑ ΤΗΣ Ε.Ε. ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΘΑΛΑΣΣΙΑΣ ΡΥΠΑΝΣΗΣ ΚΑΙ Η ΑΠΟΦΑΣΗ C-440/05 ΤΟΥ ΔΕΚ

Το ενδιαφέρον τη Ε.Ε. για την προστασία του περιβάλλοντος ξεκινά από την Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη, το 1986 και επιβεβαιώνεται σε όλες τις Ευρωπαϊκές Συνθήκες μέχρι και σήμερα.³⁸ Ιδιαίτερα για την προστασία των θαλασσίων υδάτων το ενδιαφέρον της Ε.Ε εντάθηκε μετά το ναυάγιο του Ελληνικής ιδιοκτησίας πετρελαιοφόρου Prestige.³⁹ Το ατύχημα αυτό προκάλεσε σοβαρά προβλήματα, κυρίως περιβαλλοντικά και οικονομικά σε περιοχές της Γαλλίας και της Ισπανίας, καταδεικνύοντας την ανεπάρκεια των διεθνών συμβάσεων και κυρίως της Σύμβασης της Marpol του 1973, περί της θαλάσσιας ρύπανσης αλλά και την ανάγκη να θεσπιστούν κοινοί ελάχιστοι ποινικοί κανόνες για την αντιμετώπιση της θαλάσσιας ρύπανσης.⁴⁰

Ως προς το ζήτημα της θαλάσσιας ρύπανσης επιλέχθηκε ένας συγκερασμός του τότε Πρώτου και Τρίτου Πυλώνα. Ειδικότερα η Επιτροπή κατέθεσε το 2003 μια πρόταση Οδηγίας (2005/35/ΕΚ), χρησιμοποιώντας ως νομική βάση το άρθρο 80 παρ 2 ΣυνθΕΚ, ενώ ταυτόχρονα το Συμβούλιο ετοίμασε μια πρόταση Απόφασης-Πλαίσιο (2005/667/ΔΕΥ).⁴¹ Η ανωτέρω νομοθετική πρωτοβουλία ακολουθήθηκε διότι το Συμβούλιο αντιδρούσε στην θέσπιση κοινών ελάχιστων ποινικών κανόνων μέσω Οδηγιών, καθώς υποστήριζε ότι η Κοινότητα δεν έχει ποινική αρμοδιότητα, και ότι αυτό θα ήταν δυνατόν μόνο μέσω της χρήσης του νομικού μέσου του Τρίτου Πυλώνα, δηλαδή της Απόφασης-Πλαίσιο που θα συμπλήρωνε την Οδηγία, με ποινικούς κανόνες.⁴² Τελικά τα δύο νομοθετήματα υιοθετήθηκαν και δημοσιεύτηκαν στο ίδιο τεύχος της εφημερίδας τα Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Η οδηγία 2005/35/ΕΚ είχε ως στόχο την πρόληψη των περιβαλλοντικών ζημιών που οφείλονται σε ατυχήματα, ενώ ενσωμάτωνε στην Κοινοτική νομοθεσία τα διεθνή πρότυπα που αφορούν τη ρύπανση. Παράλληλα ενίσχυε τη συνεργασία μεταξύ των λιμενικών αρχών των κρατών μελών, καθώς θα τύγγανε εφαρμογής από όλα τα πλοία που θα βρίσκονταν σε ευρωπαϊκά ύδατα ανεξαρτήτως σημαίας (εξαιρούμενων των Πολεμικών Πλοίων). Μάλιστα στο προοίμιό της αναφέρεται κάτι, πολύ πρωτοποριακό για την εποχή: Η Επιτροπή θα πρέπει να διεξάγει μελέτη σκοπιμότητας σχετικά με τη θέσπιση Ευρωπαϊκής Ακτοφυλακής, ειδικά για την αντιμετώπιση της θαλάσσιας ρύπανσης. Είναι χαρακτηριστικό ότι αυτό το εγχείρημα, έγινε τελικά πράξη, εν έτη 2016, με τον Κανονισμό 1624/2016 κυρίως λόγω των τεράστιων μεταναστευτικών ροών που δέχτηκε η ΕΕ, λόγω του εμφυλίου πολέμου στη Συρία.

³⁸ Αναλυτικά για την ιστορία του Ευρωπαϊκού Ποινικού Δικαίου του Περιβάλλοντος βλ. Faure, M.G, The continuing story of environmental criminal law in Europe after 23 October 2007, University of Rotterdam, 2008

³⁹ Για τη θαλάσσια τραγωδία του πετρελαιοφόρου prestige βλ., http://www.oikologos.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=124&Itemid=191

⁴⁰ Συμεωνίδου-Καστανίδου, Η Ποινική Καταστολή της θαλάσσιας ρύπανσης: Η μεταφορά της Οδηγίας 205/35/ΕΚ στο Ελληνικό Δίκαιο, σε διαδικτυακό ιστότοπο <http://nomosphysis.org.gr/11953/poiniki-katastoli-tis-thalassias-rupansis-i-metafora-tis-odigias-200535ek-sto-elliniko-dikaio-oktobrios-2009>, τελευταία ανάκτηση 6/11/2016

⁴¹ Marcin Rozmus, Iona Topa, Marika Walczak, Harmonisation of criminal law in the EU legislation –the current status and the impact of the treaty of Lisbon, στο διαδικτυακό ιστότοπο <http://www.ejtn.eu/Documents/Themis/THE-MIS%20written%20paper%20-%20Poland%201.pdf>, τελευταία ανάκτηση 6/11/2016

⁴² Ibid

Όσον αφορά την Απόφαση-Πλαίσιο 2005/667/ΔΕΥ, από το προοίμιό της προκύπτει ότι είχε στόχο τη βελτίωση της θαλάσσιας ασφάλειας παράλληλα με την ενίσχυση της προστασίας του θαλάσσιου περιβάλλοντος από τη ρύπανση που προκαλούν τα πλοία, μέσα από την προσέγγιση των νομοθεσιών των κρατών μελών (δευτέρα και τρίτη αιτιολογική σκέψη της απόφαση-πλαίσιο). Επίσης όπως προκύπτει από την τέταρτη και έκτη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας 2005/35/ΕΚ, η απόφαση πλαίσιο 2005/667/ΔΕΥ λειτουργεί ως άμεσο συμπλήρωμα της οδηγίας θεσπίζοντας κοινούς ελάχιστους **ποινικούς κανόνες** προκειμένου να εξασφαλίσει το έννομο αγαθό του θαλάσσιου περιβάλλοντος.

Οι δύο ανωτέρω νομοθετικές πρωτοβουλίες δεν κρίθηκαν ως νομικά ορθές από το ΔΕΚ, το οποίο στις 23 Οκτωβρίου 2007 μετά από προσφυγή της Επιτροπής κατά του Συμβουλίου, με την απόφαση-σταθμό C-440/2005 ακύρωσε την Απόφαση-Πλαίσιο 2005/667/ΔΕΥ, διότι θίγει τις αρμοδιότητες της Κοινότητας, όπως αυτές καθορίζονται στο άρθρο 80 παρ 2 ΣυνΘΕΚ.⁴³ Ειδικότερα το δικαστήριο δέχτηκε ότι παρότι η Κοινότητα δεν έχει γενικά ποινική αρμοδιότητα, δύνανται εν τούτοις να επιβάλλει στα κράτη μέλη την υποχρέωση να προβλέπουν «αποτελεσματικές, αναλογικές και αποτρεπτικές κυρώσεις»⁴⁴ προς εξασφάλιση πλήρους αποτελεσματικότητας των κανόνων τους οποίους θεσπίζει στον τομέα καταπολέμησης των σοβαρών προσβολών σε βάρος του περιβάλλοντος.⁴⁵

Μετά την έκδοση της ανωτέρω δικαστικής αποφάσεως, η Επιτροπή υπέβαλε τελικά στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και στο Συμβούλιο, μια νέα πρόταση Οδηγίας, για την τροποποίηση της Οδηγίας 2005/35/ΕΚ προκειμένου να συμπληρώσει το νομικό κενό που δημιουργήθηκε έπειτα από την απόφαση του δικαστηρίου και να συμπεριλάβει τις ποινικές διατάξεις που περιείχε η ακυρωθείσα απόφαση-πλαίσιο (χωρίς όμως να περιέχει διατάξεις που να προσδιορίζουν το ύψος και το είδος των ποινικών κυρώσεων, ούτε τοπικά όρια ισχύος των ποινικών νόμων, ακολουθώντας τη σκέψη του ΔΕΚ στην απόφαση C-440/05, η οποία περιόρισε αισθητά την ποινική αρμοδιότητα της Κοινότητας σε σχέση με την απόφαση C-176/03)⁴⁶, η οποία μετά από διαβούλευση από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο υιοθετήθηκε από το Συμβούλιο το 2009.⁴⁷ Πρόκειται για την οδηγία 2009/123/ΕΚ, της 21 Οκτωβρίου 2009.

2.2: Η ΑΠΟΦΑΣΗ C-308/06 ΤΟΥ ΔΕΚ

Πριν προχωρήσουμε στην ανάλυση της Οδηγίας 2005/35/ΕΚ, όπως αυτή τροποποιήθηκε με την Οδηγία 2009/123/ΕΚ, θεωρώ δόκιμο να αναφερθούμε στην απόφαση C-308/06 του ΔΕΚ. Μετά την έκδοση της Οδηγίας 2005/35/ΕΚ, κατά την περίοδο των συζητήσεων για την ενσωμάτωση της στο εθνικό αγγλικό δίκαιο, κάποιες εταιρίες που δραστηριοποιούνταν στον τομέα των θαλάσσιων μεταφορών (Intertanko, Greek Shipping Cooperation, Lloyds Register και Salvage Union) υπέβαλλαν αίτηση από κοινού κατά του Βρετανού Υπουργού Μεταφορών με αντικείμενο την μελετώμενη μεταφορά της Οδηγίας στο Αγγλικό Δίκαιο, υποστηρίζοντας ότι ορισμένα άρθρα της Οδηγίας έρχονταν αντίθεση με τις διεθνείς υποχρεώσεις της Ε.Κ. και ως εκ τούτου είναι άκυρα. Το αγγλικό δικαστήριο υπέβαλε τέσσερα προδικαστικά ερωτήματα στο ΔΕΚ.

⁴³ Συμεωνίδου-Καστανίδου, ό.π., σε <http://nomosphysis.org.gr/11953/poiniki-katastoli-tis-thalassias-rupansis-i-metafora-tis-odigias-200535ek-sto-elliniko-dikaio-oktobrios-2009>

⁴⁴ Αναλυτικά για την έννοια των αναλογικών, αποτελεσματικών και αποτρεπτικών κυρώσεων βλ. και Faure M.G, Effective, proportional and dissuasive penalties in the implementation of the environmental crime and ship-source pollution directives, Questions and Challenges, European Energy and Environmental Law Review, 2010

⁴⁵ Τσιρίδης Π., Η Προστασία του περιβάλλοντος μέσω του ποινικού δικαίου στην Ευρώπη και η επικείμενη προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας, στο διαδικτυακό ιστότοπο <http://nomosphysis.org.gr/11965/i-prostasia-tou-periballontos-meso-tou-poinikou-dikaiou-stin-europi-kai-iepikeimeni-prosarmogi-tis-ellinikis-nomothesias-noembrios-2009>, τελευταία ανάκτηση 6/11/2016

⁴⁶ Ibid

⁴⁷ Ibid

Τα προδικαστικά ερωτήματα που υποβλήθηκαν αφορούσαν την ακυρότητα των άρθρων 4 και 5 της Οδηγίας 2005/35/EK διότι:

- Παραβιάζεται η Σύμβαση της Marpol διότι, καθιερώνεται με την Οδηγία 2005/35/EK στα άρθρα 4 και 5 υψηλότερο καθεστώς προστασίας του θαλάσσιου περιβάλλοντος καθώς περιορίζονται οι εξαιρέσεις που προέβλεπε η Σύμβαση Marpol για τον πλοίαρχο, τον πλοιοκτήτη και το πλήρωμα και προβλέπεται ως κριτήριο καταλογισμού της ευθύνης η βαρεία αμέλεια.
- παραβιάζονται οι διατάξεις της Συνθήκης για το Δίκαιο της θάλασσας σχετικά με το νομικό καθεστώς καταλογισμού της ευθύνης μεταξύ των παράκτιων κρατών και των κρατών σημαίας που διέπει τα Διεθνή Στενά
- παραβιάζεται η ασφάλεια του δικαίου και η αρχή της νομιμότητας με τη χρήση του όρου «βαρεία αμέλεια» στο άρθρο 4 της Οδηγίας, χωρίς να αναφέρεται ο ορισμός της

Το ΔΕΚ αρχικά προέβη στην εξέταση του κατά πόσο είναι δεσμευτικές για την Ε.Κ. οι διατάξεις των Διεθνών Συνθηκών της Marpol και του Δικαίου της Θάλασσας. Αρχικά ως προς τη Σύμβαση της Marpol, η Ε.Κ. δεν είναι συμβαλλόμενο μέρος και ούτε μπορεί να υποστηριχθεί ότι επειδή όλα τα Κράτη Μέλη είναι συμβαλλόμενα μέρη στην εν λόγω σύμβαση, η Ε.Κ. αναλαμβάνει διεθνείς υποχρεώσεις. Έτσι δεν τίθεται θέμα παραβίασης μιας σύμβασης στην οποία η Ε.Κ. δεν είναι συμβαλλόμενο μέρος (Σκέψη 47).

Αντίθετα στην περίπτωση της Σύμβασης για το Δίκαιο της Θάλασσας, η Ε.Κ. είναι συμβαλλόμενο μέρος, με αποτέλεσμα αυτή να τη δεσμεύει διεθνώς την Κοινότητα όπως και τα θεσμικά της όργανα. Ως προς τη φύση και την οικονομία της Σύμβασης για το Δίκαιο της θάλασσας, το ΔΕΚ καταλήγει στο συμπέρασμα ότι οι Κοινοτικές Πράξεις δεν προσκρούουν σ' αυτές διότι στόχος της εν λόγω Συνθήκης είναι η κωδικοποίηση, αποσαφήνιση και ανάπτυξη του γενικού διεθνούς δικαίου. Η Σύμβαση αυτή αναφέρεται στα συμφέροντα των παράκτιων κρατών και των κρατών σημαίας. Αντίθετα ιδιώτες δεν αντλούν ευθέως δικαιώματα από την ανωτέρω σύμβαση εκτός αν αποδείξουν σχέση του πλοίου με το κράτος σημαίας. Ως εκ τούτου δεν τίθεται θέμα παραβίασης και αυτής της Διεθνούς Συνθήκης (σκέψη 64).

Τέλος, ως προς το αν η έκφραση της βαρείας αμέλειας παραβιάζει την αρχή της ασφάλειας δικαίου, το ΔΕΚ αποφαινεται ότι παρότι η Οδηγία δεν περιέχει τον ορισμό της, δεν τίθεται θέμα ακυρότητας του άρθρου 4 της Οδηγίας, διότι έννοιες όπως αυτή της βαρείας αμέλειας αποτελούν κριτήρια στοιχειοθέτησης ευθύνης, τα οποία δεν μπορούν να αντιστοιχούν σε πολλές συμπεριφορές ενός ατόμου αλλά σε πολλές καταστάσεις, με αποτέλεσμα να μην μπορούν να συμπεριληφθούν σε ένα κανόνα. Συγκεκριμένα το ΔΕΚ, καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η βαρεία αμέλεια είναι έννοια που συναντάται σε διάφορα νομικά συστήματα και αφορά σε κατάφορη παραβίαση επιμέλειας από κάποιο πρόσωπο που θα όφειλε και θα μπορούσε να επιδεικνύει λαμβανομένων υπόψη των προσόντων και των γνώσεων του, των ικανοτήτων και της ατομικής του καταστάσεως. Ως εκ τούτου θέμα παραβίασης της αρχής της ασφάλειας δικαίου δεν υφίσταται (σκέψη 80).

Εν κατακλείδι, το Δικαστήριο με την απόφασή του δεν έθιξε το κύρος των άρθρων της Οδηγίας 2005/35/EK, επιτρέποντας στα Κράτη Μέλη να μεταφέρουν το αυστηρότερο καθεστώς προστασίας του θαλάσσιου περιβάλλοντος που θεσπιζόταν με την Οδηγία σε σχέση με το καθεστώς Marpol. Η απόφαση θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ορόσημο και παρότι

δέχθηκε έντονη κριτική κυρίως από τους εφοπλιστικούς ομίλους, η γνώμη μου είναι ότι άνοιξε το δρόμο για την καθιέρωση υψηλότατου επιπέδου προστασίας του θαλάσσιου περιβάλλοντος των Κρατών Μελών της Ε.Ε.

2.3:ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΗΣ ΟΔΗΓΙΑΣ 2005/35/ΕΚ ΟΠΩΣ ΤΡΟΠΟΠΟΗΘΗΚΕ ΜΕ ΤΗΝ ΟΔΗΓΙΑ 2009/123/ΕΚ

Μετά την τροποποίηση της, από την Οδηγία 2009/123/ΕΚ στόχος της Οδηγίας 2005/35/ΕΚ είναι πλέον να ενσωματωθούν τα διεθνή πρότυπα για τη ρύπανση από τα πλοία στο κοινοτικό δίκαιο και να διασφαλισθεί ότι επιβάλλονται οι ενδεδειγμένες κυρώσεις, συμπεριλαμβανομένων των ποινικών κυρώσεων, στα πρόσωπα που είναι υπεύθυνα για απορρίψεις ρυπογόνων ουσιών, ώστε να βελτιωθεί η ασφάλεια στη ναυτιλία και να ενισχυθεί η προστασία του θαλάσσιου περιβάλλοντος από τη ρύπανση που προξενούν τα πλοία (άρθρο 1 παρ 1 της οδηγίας).

Το πεδίο εφαρμογής της Οδηγίας 2005/35/ΕΚ όπως ρητά ορίζεται στο άρθρο 3 είναι:

- A) Τα εσωτερικά ύδατα των κρατών μελών, συμπεριλαμβανομένων των λιμένων
- B) Η αιγιαλίτιδα ζώνη των Κρατών Μελών
- Γ) Τα Διεθνή Στενά, όπως ορίζεται από το μέρος III τμήμα 2 της σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών του 1982 για το Δίκαιο της Θάλασσας, εφόσον τα στενά αυτά τελούν υπό τη δικαιοδοσία κράτους μέλους
- Δ) Η ΑΟΖ των Κρατών Μελών
- Ε) Η ανοιχτή θάλασσα
- ΣΤ) Εφαρμόζεται σε όλα τα πλοία ανεξαρτήτως σημαίας
- Ζ) Εξαιρούνται τα Πολεμικά πλοία ή άλλα Πλοία Κρατικής Εκμετάλευσης

Τα Κράτη Μέλη θα πρέπει να τυποποιήσουν ως αξιόποινες πράξεις όλες τις απορρίψεις ρυπογόνων ουσιών από τα πλοία, εφόσον αυτές συνεπάγονται υποβάθμιση της ποιότητας του θαλάσσιου περιβάλλοντος. Οι κυρώσεις θα πρέπει να στρέφονται τόσο εναντίον του αυτοουργού (φυσικού προσώπου) αλλά και τόσο εναντίον των συμμετόχων τους (άρθρο 5α παρ 1 και 3). Τυχόν ήσσονος σημασίας παραβάσεις, δεν είναι υποχρεωτικό για τα Κράτη Μέλη να νομοθετηθούν ως ποινικά αδικήματα(άρθρο 5α παρ 2 της οδηγίας).

Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο προχώρησε σε μια πρόταση, πρωτοποριακή στη σύλληψή της για το χώρο του ποινικού δικαίου. Πρότεινε, δηλαδή, να αποτελούν ποινικό αδίκημα και οι ήσσονος σημασίας προσβολές του περιβάλλοντος όταν, συνολικά αξιολογούμενες, καταλήγουν σε υποβάθμιση της ποιότητας των υδάτων. Η πρόταση αυτή υιοθετήθηκε επίσης από το Συμβούλιο.⁴⁸ Στο άρθρο 5α παρ. 3 της τροποποιημένης Οδηγίας ορίζεται ειδικότερα ότι ποινικό αδίκημα θεωρούνται και «οι επαναλαμβανόμενες ήσσονος σημασίας περιπτώσεις, οι οποίες όχι μεμονωμένα, αλλά σε συνδυασμό καταλήγουν σε υποβάθμιση της ποιότητας του ύδατος». Στόχος της νέας ρύθμισης είναι, όπως σημειώνεται στην Αιτιολογική Έκθεση, «να αποτραπούν μερικοί υπεύθυνοι των θαλασσίων μεταφορών, οι οποίοι στην πράξη προτιμούν να πραγματοποιούν μια παράνομη δραστηριότητα ρύπανσης, επειδή τελικά αποδεικνύεται φθηνότερη η καταβολή της διοικητικής κύρωσης από τη συμμόρφωση προς τη σχετική νομοθεσία»(άρθρο 4 παρ 1 και 5α παρ 2 της οδηγίας).⁴⁹

⁴⁸ Συμεωνίδου–Καστανίδου, ό.π., σε <http://nomosphysis.org.gr/11953/poiniki-katastoli-tis-thalassias-rupansis-i-metafora-tis-odigias-200535ek-sto-elliniko-dikaio-oktobrios-2009>

⁴⁹ Βλ. Αιτιολογική Έκθεση στο Σχέδιο Νομοθετικού Ψηφίσματος του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της 20.2.2009. <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=WQ&reference=P-2011-008434&format=XML&language=EL>

Σε αντίθεση με την ακυρωθείσα Απόφαση-Πλαίσιο, η Οδηγία, ακόμα και στην τροποποιημένη της μορφή, δεν περιλαμβάνει διακεκριμένες περιπτώσεις (όπως είναι η ρύπανση που προκαλεί σημαντική ζημία στην ποιότητα των υδάτων, καταστρέφει ζωικά ή φυτικά είδη ή προκαλεί θάνατο ή βαριά σωματική βλάβη ανθρώπου). Αυτό ήταν αναμενόμενο, αφού, με βάση την απόφαση του ΔΕΚ C-440/05, το είδος και το ύψος των κυρώσεων, ώστε να είναι αυτές ανάλογες με την προκαλούμενη προσβολή, έχει ανατεθεί στην κυριαρχική αρμοδιότητα των κρατών μελών.⁵⁰

Στο άρθρο 4 παρ 2 της Οδηγίας επιβάλλεται ρητά στα κράτη μέλη η υποχρέωση να θεσπίσουν διατάξεις με τις οποίες τα νομικά πρόσωπα θα έχουν ευθύνη για τα ποινικά αδικήματα του άρθρου 5α παρ 1 και 3 και 5β. Όμως στο άρθρο 8γ καθίσταται σαφές ότι δεν είναι υποχρεωτικό τα Κράτη Μέλη να θεσπίσουν ποινικές κυρώσεις εναντίον των νομικών προσώπων, παρέχοντας τους την ευελιξία να θεσπίσουν κατά την εκτίμηση του εθνικού νομοθέτη είτε διοικητικές είτε ποινικές κυρώσεις. Ωστόσο αυτές πρέπει να έχουν το χαρακτήρα αποτρεπτικών, αναλογικών και αποτελεσματικών κυρώσεων.

Επιπροσθέτως, στην Οδηγία προβλέπεται ρητά και η θέσπιση ποινικών κυρώσεων από τα Κράτη Μέλη στα πρόσωπα που λειτουργούν είτε ατομικά είτε ως μέλος οργάνου του νομικού προσώπου για τα ποινικά αδικήματα που έχουν διαπραχθεί προς όφελος του νομικού προσώπου και τα οποία έχουν ιθύνοντα θέση σ αυτό με βάση: 1) την αρμοδιότητα εκπροσώπησης, 2) την εξουσία λήψης αποφάσεων και 3) την εξουσία άσκησης ελέγχου εντός νομικού προσώπου.

Επίσης κάθε κράτος μέλος πρέπει να εξασφαλίζει επίσης ότι η ευθύνη του νομικού προσώπου δυνάμει των παραγράφων 1 και 2 του άρθρου 8γ δεν αποκλείει την ποινική ευθύνη κατά φυσικών προσώπων που είτε ενεπλάκησαν ως αυτουργοί είτε ηθικού αυτουργοί ή κατ' οιονδήποτε τρόπο συνεργοί στα ποινικά αδικήματα του άρθρου 5α παρ 1 και 3 και του άρθρου 5β της οδηγίας.

Τέλος πρέπει να εξασφαλίζεται από τα Κράτη Μέλη ότι τα νομικά πρόσωπα είναι να δυνατόν να θεωρηθούν υπεύθυνα και στις περιπτώσεις που η έλλειψη εποπτείας από πρόσωπο της παρ 1 του άρθρου 8γ κατέστησε δυνατή τη διάπραξη ποινικού αδικήματος του άρθρου 5α παρ 1 και 3 και του άρθρου 5β, προς όφελος του εν λόγω νομικού προσώπου από φυσικό πρόσωπο που τελούσε υπό την εξουσία του.

Η προθεσμία μεταφοράς της οδηγίας 2005/35/EK όπως αυτή τροποποιήθηκε από την οδηγία 2009/123/EK, στο εθνικό δίκαιο των κρατών μελών ήταν η 16 Νοεμβρίου 2010.

2.4: Η ΕΝΣΩΜΑΤΩΣΗ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΟΔΗΓΙΑΣ 2005/35/EK, ΟΠΩΣ ΑΥΤΗ ΤΡΟΠΟΙΗΘΗΚΕ ΑΠΟ ΤΗΝ ΟΔΗΓΙΑ 2009/123/EK, ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΝΝΟΜΗ ΤΑΞΗ ΜΕ ΤΟ Ν.4037/2012

2.4.1: ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ

Με τις διατάξεις του Ν.4037/2012 μεταφέρθηκε στο εθνικό μας δίκαιο η οδηγία 2005/35/EK, όπως αυτή τροποποιήθηκε με την Οδηγία 2009/123/EK και προβλέφθηκαν αποτρεπτικές, αναλογικές και αποτελεσματικές ποινικές κυρώσεις, όταν προκαλείται ή ενδέχεται να προκληθεί ρύπανση ή υποβάθμιση του θαλάσσιου περιβάλλοντος, προκειμένου να

⁵⁰ Συμεωνίδου-Καστανίδου, ό.π., σε <http://nomosphysis.org.gr/11953/poiniki-katastoli-tis-thalassias-rupansis-i-metafora-tis-odigias-200535ek-sto-elliniko-dikaio-oktobrios-2009>

διασφαλιστεί η αποτελεσματική ποινική προστασία του. Η μεταφορά της οδηγίας έγινε εκ-πρόθεσμα, καθώς η προθεσμία που είχε τεθεί με την οδηγία έληγε στις 16 Νοεμβρίου 2010, και ο νόμος ενσωμάτωσης δημοσιεύτηκε στο ΦΕΚ στις 30 Ιανουαρίου 2012.

2.4.2.ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΟΙ ΟΡΙΣΜΟΙ

Στο άρθρο 2 του Ν.4037/2012 τίθενται (ενσωματώνοντας τα άρθρα 2, 3 παρ 2 της ο-δηγίας) οι παρακάτω νομοθετικοί ορισμοί, που διέπουν την εφαρμογή του Νόμου:

- Ως σύμβαση της Marpol 73/78 νοείται η διεθνής σύμβαση του 1973 για την πρόληψη της ρύπανσης από τα πλοία και το πρωτόκολλο του 1978, όπως αυτή κυρώθηκε με το Ν.1269/1982
- Ως ρυπογόνες ουσίες νοούνται οι ουσίες που ορίζονται στα Παραρτήματα I και II της Σύμβασης της Marpol, κι αυτές είναι περιοριστικά «το πετρέλαιο» σε κάθε μορφή, συμπεριλαμβανομένου του αργού πετρελαίου, του καυσίμου πετρελαίου, της ιλύος, των αποβλήτων πετρελαίου και των προϊόντων διύλισης πετρελαίου (εκτός των πε-τροχημικών τα οποία υπάγονται στις διατάξεις του Παραρτήματος II της σύμβασης Marpol 73/78) και ως «πετρελαιοειδές μείγμα» νοείται το μείγμα με περιεκτικότητα πετρελαίου σε οποιαδήποτε αναλογία
- Ως απόρριψη νοείται κάθε έκλυση από πλοίο, όπως ορίζεται στο άρθρο 2 της Σύμβα-σης της Marpol
- Ως πλοίο νοείται το ποντοπόρο σκάφος, ανεξαρτήτως σημαίας, οποιοδήποτε τύπου, το οποίο λειτουργεί εντός του θαλάσσιου περιβάλλοντος, περιλαμβανομένων των υ-δροπτερυγών, αερόστρωμνων, των καταδυτικών σκαφών και των πλωτών ναυπηγη-μάτων
- Ως νομικό πρόσωπο νοείται κάθε οντότητα με νομική προσωπικότητα, πλην των ι-δίων των κρατών ή των δημοσίων φορέων κατά την άσκηση της κρατικής εξουσίας ή δημοσίων οργανισμών.

2.4.3:ΔΙΕΘΝΗΣ ΔΙΚΑΙΟΔΟΣΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΩΝ

Στα άρθρο 3 και 5 του Νόμου θεσπίζεται κανόνας διεθνούς δικαιοδοσίας των ελληνικών δικαστηρίων (ενσωματώνοντας το άρθρο 3 και 5 της οδηγίας). Πεδίο εφαρμογής του Νόμου και ως εκ τούτου αρμοδιότητα των ελληνικών δικαστηρίων θεμελιώνεται για τα εγκλήματα που τελέστηκαν : α) στα εσωτερικά ύδατα κράτους μέλους ή τρίτης χώρας, στα οποία περι-λαμβάνονται και οι λιμένες, εκτός αν πρόκειται για πλοία με ξένη σημαία, οπότε περιλαμβά-νονται μόνο οι ελληνικοί λιμένες, στους οποίους τα πλοία αυτά καταπλέουν, β) στην αιγιαλί-τιδα ζώνη κράτους μέλους ή τρίτης χώρας, γ) στα στενά που χρησιμοποιούνται για τη διεθνή ναυσιπλοΐα και υπόκεινται στο καθεστώς του πλου διέλευσης, όπως ορίζεται από το μέρος III τμήμα 2 της σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών του 1982 για το Δίκαιο της Θάλασσας (κυ-ρωτικός νόμος 2321/95), εφόσον τα στενά αυτά τελούν υπό τη δικαιοδοσία κράτους μέλους, δ) στην αποκλειστική οικονομική ζώνη που έχει καθοριστεί σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο και ε) στην ανοικτή θάλασσα. Ο Έλληνας νομοθέτης, με τον χαρακτηρισμό των αδικημάτων κατά του θαλασσίου περιβάλλοντος ως **«γνησίων διεθνών εγκλημάτων»**⁵¹ τα οποία προσβάλ-λουν τις οικουμενικές αξίες της ανθρωπότητας, διεύρυνε τη διεθνή δικαιοδοσία των ελληνι-κών δικαστηρίων. Τα εγκλήματα που περιγράφονται στον Ν.4037/2012 είναι αυτεπαγγέλτως διωκόμενα, και αν δεν ορίζεται αλλιώς τοπική αρμοδιότητα άλλου ελληνικού δικαστηρίου, από τον Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, αρμόδια είναι τα δικαστήρια του Πειραιά.

⁵¹ Όλγα Τσόλκα, Εισήγηση στην ημερίδα που διοργάνωσαν από κοινού το Ευρωπαϊκό Κέντρο Περιβαλλοντικής Έρευνας και Κατάρτισης του Παντείου Πανεπιστημίου, ο ΔΣΑ και η Ελληνική Εταιρεία Δικαίου του Περιβάλλοντος, με αντικείμενο "δικαστική προστασία του περιβάλλοντος και ευθύνη από περιβαλλοντικά ζημιά", 2012, σελ 3

2.4.4:ΤΟ ΠΡΟΣΤΑΕΥΟΜΕΝΟ ΕΝΝΟΜΟ ΑΓΑΘΟ

Σύμφωνα με το άρθρο 6 του Ν.4037/2012, το προστατευόμενο έννομο αγαθό του Νόμου 4037/2012, είναι «το θαλάσσιο περιβάλλον», πλην όμως στο εκ του αποτελέσματος διακρινόμενο έγκλημα που περιγράφεται στο ίδιο άρθρο συμπροστατεύονται και τα ατομικά αγαθά της ζωής και της υγείας. Εδώ παρατηρείται ότι προστατεύεται το έννομο αγαθό του «θαλάσσιου περιβάλλοντος» τόσο όπως αυτό περιγράφεται στην «οικολογική άποψη»⁵² που το «θαλάσσιο περιβάλλον» νοείται ως αυτοτελώς προστατευόμενο έννομο αγαθό, όσο και με την «ανθρωποκεντρική άποψη»⁵³ κατά την οποία το θαλάσσιο περιβάλλον προστατεύεται ως χώρος που περιβάλλει τον άνθρωπο και εξασφαλίζει την ύπαρξη των ατομικών εννόμων αγαθών της ανθρώπινης ζωής και υγείας και δεν λαμβάνεται υπόψη αυτοτελώς, ως έννομο αγαθό χρήζον αυτοτελούς έννομης προστασίας, αλλά εξαρτώμενης.

2.4.5:ΤΟ ΒΑΣΙΚΟ ΕΓΚΛΗΜΑ ΤΟΥ Ν.4037/2012

Αρχικά, στο άρθρο 6 παρ 1β (ενσωματώνοντας το άρθρο 5α της οδηγίας) προβλέπεται ως βασικό έγκλημα πλημμεληματικού χαρακτήρα, η με δόλο (οποιοδήποτε βαθμού) υποβάθμιση της ποιότητας του θαλασσίου ύδατος λόγω απόρριψης ρυπογόνων ουσιών από πλοίο, πράξη η οποία τιμωρείται με ποινή φυλάκισης τουλάχιστον ενός έτους και χρηματική ποινή από 1500 έως 50000 ευρώ. Δράστης του εγκλήματος μπορεί να είναι οποιοσδήποτε (κοινό), από τον πλοίαρχο και τον πλοιοκτήτη, μέχρι τους ναύτες και τους λιμενικούς.⁵⁴ Σαφώς και εδώ πρόκειται για ξεκάθαρη σύνδεση του εγκληματικού αποτελέσματος «υποβάθμιση» με το αξιόποιο της πράξεως, πρόκειται για έγκλημα αποτελέσματος όχι συγκεκριμένης διακινδύνευσης. Επίσης θα πρέπει να αποδεικνύεται ότι το αποτέλεσμα της υποβάθμισης συνδέεται αιτιωδώς με τη συγκεκριμένη απόρριψη ρυπογόνων ουσιών από συγκεκριμένο πλοίο (αντικειμενικός αιτιώδης σύνδεσμος).

Αναζητώντας όμως το νομοθετικό ορισμό περί της έννοιας της «υποβάθμισης της ποιότητας του θαλάσσιου ύδατος», θα διαπιστώσουμε την ανυπαρξία του. Ορθότερη φαίνεται η προσφυγή στον νομοθετικό ορισμό του Ν.1650/1986, αναλογικώς εφαρμοζόμενο, ώστε η υποβάθμιση της ποιότητας του θαλασσίου ύδατος να νοηθεί ως «οποιαδήποτε επί τα χείρω ποιοτική μεταβολή, η οποία είναι πιθανό να έχει αρνητικές επιπτώσεις στην οικολογική ισορροπία, στην ποιότητα ζωής και στην ανθρώπινη υγεία των κατοίκων των παρακτίων περιοχών, στην ιστορική και πολιτιστική κληρονομιά και στις αισθητικές αξίες».⁵⁵ Συνεπώς, αναλογικά εφαρμόζοντας τον παραπάνω ορισμό, ως υποβάθμιση, νοείται οποιαδήποτε επί τω χείρω ποιοτική μεταβολή των θαλασσίων υδάτων, σε σχέση με την προτεραία κατάσταση, στην έννοια της οποίας εμπίπτει και η ρύπανση.⁵⁶

⁵² Πετρόπουλος, Η ποινική προστασία του περιβάλλοντος στην Ελληνική Έννομη Τάξη, σε ΠαρΔικ, 2016, σελ 204

⁵³ Ibid

⁵⁴ Συμεωνίδου–Καστανίδου, ό.π., σε <http://nomosphysis.org.gr/11953/poiniki-katastoli-tis-thalassias-rupansis-i-metafora-tis-odigias-200535ek-sto-elliniko-dikaio-oktobrios-2009>

⁵⁵ Έτσι και Μοροζίνης Ι., Ειδικοί Ποινικοί Νόμοι, Περιβάλλον ΙΙ, άρθρο 28 Ν. 1650/1986, (Επιμ. Στ. Παύλου, Θ. Σάμιος), Εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλας, 2012., σελ 31 και Κατσιούλη Μ., Διπλωματική Εργασία με θέμα «Η ποινική προστασία του περιβάλλοντος υπό το πρίσμα των νομοθετικών μεταβολών των νόμων 4042/2012 και 4037/2012», Πάντειο Πανεπιστήμιο, 2013, σελ 207

⁵⁶ Κατσιούλη Μ., ό.π., σελ 207

2.4.6:ΕΠΙΒΑΡΥΝΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΣΤΑΣΕΙΣ

Περεταίρω, στο άρθρο 6 παρ 1 περ α τυποποιείται ως εκ του αποτελέσματος έγκλημα κακουργηματικού χαρακτήρα, η πρόκληση από αμέλεια από το βασικό εκ δόλου (οποιοδήποτε βαθμού) έγκλημα είτε κινδύνου ζωής είτε κινδύνου βαριάς βλάβης της υγείας, είτε ιδιαιτέρως σοβαρής βλάβης του θαλάσσιου περιβάλλοντος συνισταμένης σε ευρεία οικολογική διατάραξη ή καταστροφή. Για την τέλεση αυτού του αδικήματος προβλέπεται ποινή κάθειρξης έως 10 έτη και χρηματική ποινή από 3000 έως 300000 ευρώ. Στις δύο πρώτες περιπτώσεις (κίνδυνος ζωής και βλάβης της υγείας) απαντούν ως συμπροστατευόμενα έννομα αγαθά πέραν του θαλάσσιου περιβάλλοντος και ατομικά έννομα αγαθά, ενώ στην τρίτη περίπτωση αποκλειστικώς προστατευόμενο έννομο αγαθό είναι εκείνο του θαλάσσιου περιβάλλοντος. Τέλος αξίζει να παρατηρηθεί ότι ενώ η συνδρομή του στοιχείου της «σοβαρότητας της υποβάθμισης» του θαλάσσιου περιβάλλοντος από το προ ισχύσαν δίκαιο (Ν.743/1977) αποτελούσε προϋπόθεση πλήρωσης της αντικειμενικής υπόστασης του βασικού εγκλήματος του άρθρου 13 του Ν.743/1977, πλέον αποτελεί στοιχείο για τη διαβάθμιση του εγκλήματος σε κακούργημα και όχι για τη στοιχειοθέτησή του.⁵⁷

2.4.7:ΕΠΑΝΑΛΑΜΒΑΝΟΜΕΝΕΣ ΠΡΟΣΒΟΛΕΣ

Στην παράγραφο 3 του άρθρου 5α, ο ευρωπαϊός νομοθέτης προέβη σε μια πρωτοποριακή νομοθέτηση, προκειμένου να μην υπεκφεύγουν την ποινική τιμώρηση δράστες εγκλημάτων κατά του θαλασσίου περιβάλλοντος, οι οποίοι προβαίνοντας σε τμηματικές μικρής σημασίας απορρίψεις που δεν θεωρούνται αξιόποινες, υποβαθμίζουν το θαλάσσιο περιβάλλον. Τη νομική αυτή σκέψη της οδηγίας ακολούθησε και ο Έλληνας νομοθέτης, μεταφέροντας το άρθρο 5α παρ 3 της οδηγίας στο Ελληνικό Δίκαιο. Ειδικότερα στην αιτιολογική έκθεση του Νόμου 4037/2012, αναφέρεται ότι στην παράγραφο 3 του άρθρου 6 τυποποιείται για πρώτη φορά ένα «αυτοτελές» ποινικό αδίκημα στο οποίο εμπίπτουν όλες οι αυτοτελώς θεωρούμενες «μικρής σημασίας» απορρίψεις, οι οποίες ωστόσο επαναλαμβάνονται και υποβαθμίζουν το θαλάσσιο περιβάλλον.⁵⁸ Πρόκειται για ένα εκ δόλου (οποιαδήποτε βαθμού) τελούμενο αδίκημα πλημελληματικού χαρακτήρα, για το οποίο προβλέπεται ποινή φυλάκισης τουλάχιστον έξι μηνών και χρηματική ποινή από 1000 έως 15000 ευρώ. Επίσης είναι σημαντικό να τονίσουμε ότι αναγκαία αναδεικνύεται η ύπαρξη αιτιώδους συνδέσμου μεταξύ των επιμέρους ήσσονος σημασίας πράξεων, ο οποίος επιτρέπει την ομαδοποίησή τους και τη θεώρησή τους ως ενιαίας συμπεριφοράς η οποία αιτιωδώς προκάλεσε περιβαλλοντική προσβολή και πιο συγκεκριμένα υποβάθμιση της ποιότητας του θαλασσίου περιβάλλοντος.⁵⁹ Ο μεταξύ των πράξεων συνδυασμός θα γίνεται ενόψει της τοπικής και χρονικής ενότητας που θα πρέπει να εμφανίζουν ώστε να είναι δυνατή η συνολική τους αξιολόγηση. Τοπική ενότητα θα πρέπει να γίνει δεκτό ότι υπάρχει όταν οι επιμέρους απορρίψεις γίνουν στην ίδια θαλάσσια περιοχή, ενώ χρονική ενότητα θα υπάρχει όταν υπάρχει χρονική συνάφεια μεταξύ αυτών.⁶⁰ Παρότι το ανωτέρω έγκλημα παρουσιάζει ομοιότητες με το «κατ' εξακολούθηση έγκλημα» του άρθρου 98 του ΠΚ, η διαφορά είναι ότι στα κατ' εξακολούθηση εγκλήματα έχουμε επιμέρους πράξεις οι οποίες συνιστούν πλήρη όμοια εγκλήματα, ενώ στο άρθρο 6 παρ 3 οι μεμονωμένες απορρίψεις είναι ποινικά αδιάφορες.

⁵⁷ Κατσιούλη Μ., ό.π., σελ 207

⁵⁸ Αιτιολογική Έκθεση Νόμου Ν.4037/2012, <http://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/2f026f42-950c-4efc-b950-340c4fb76a24/g-rypan-eis.pdf>

⁵⁹ Κατσιούλη Μ., ό.π., σελ 212

⁶⁰ Ibid

2.4.8:ΑΝ ΟΧΙ ΣΥΜΜΕΤΟΧΟΣ ΤΟΤΕ ΤΙ;

Για την αντιμετώπιση του φαινομένου της συμμετοχής κατά την πραγμάτωση του εγκλήματος διατυπώθηκαν κατά βάση δύο συστήματα, αυτό της ευρείας έννοιας του αυτουργού κι αυτό της στενής έννοιας του αυτουργού. Ο Ελληνικός Ποινικός Κώδικας υιοθέτησε το σύστημα της στενής έννοιας του αυτουργού και του παρακολουθηματικού χαρακτήρα της συμμετοχής. Στην παράγραφο 5 του άρθρου 6 Ν. 4037/2012 τυποποιήθηκε ως έγκλημα η καθ' οιονδήποτε τρόπο παροχή συμβολής σε δόλια απόρριψη ρυπογόνων ουσιών, όπως αυτή περιγράφεται στις παραγράφους 1 και 3 του αυτού άρθρου, η οποία ωστόσο δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ως συμμετοχή κατ' άρθρα 45, 46, 47 ΠΚ.⁶¹ Πώς μπορεί να νοηθεί ωστόσο συμβάλλων στην πράξη χωρίς να είναι συμμετέχων;

Σύμφωνα με την Αιτιολογική Έκθεση του Νόμου⁶² «Κρίθηκε αναγκαίο, αν υπάρχει συμβολή κάποιου προσώπου στην τέλεση των εγκλημάτων της δόλιας απόρριψης ρυπογόνων ουσιών των παραγράφων 1 και 3, η οποία (συμβολή) δεν μπορεί να χαρακτηριστεί, ως συμμετοχή (άρθρα 45, 46, 47, Π.Κ.), να στοιχειοθετείται αυτοτελές έγκλημα και ο υπαίτιος να τιμωρείται με τις αντίστοιχες για τα παραπάνω εγκλήματα ποινές, μειωμένες κατά το άρθρο 83 του Π.Κ.». Η θέση της Επιστημονικής Υπηρεσίας της Βουλής⁶³ επί της παραγράφου ήταν η ακόλουθη: «Εν προκειμένω, δια της τιμώρησης οποιουδήποτε συμβάλλει στην τέλεση των εγκλημάτων των παρ. 1-3, ενδεχομένως εισάγεται μορφή ενιαίου αυτουργού, με παράλληλη όμως διατήρηση του συστήματος της στενής έννοιας του αυτουργού, εφόσον διατηρείται η έννοια του συμμετέχου. Αυτό οδηγεί στο άτοπο, οι μεν συμμετέχοντες να δανείζονται την εγκληματικότητα τους από τον αυτουργό, οι δε λοιποί συμβάλλοντες στην τέλεση του εγκλήματος, να ευθύνονται πρωτογενώς. Περαιτέρω, στο μέτρο που ως συμβολή στην τέλεση του εγκλήματος δεν νοείται η περιγραφόμενη στα άρθρα 45-47 ΠΚ, η ρύθμιση ενδεχομένως αντιβαίνει στην αρχή της νομιμότητας». Λόγω του προβλήματος αποσαφήνισης της έννοιας της διάταξης και της αδυναμίας ασφαλούς και με όρους ποινικού δικαίου χαρακτηρισμού αυτής της μορφής «εμπλοκής» στο έγκλημα «ανοίγουν οι ασκοί του Αιόλου» για την ποινικοποίηση πράξεων στο στάδιο των προπαρασκευαστικών πράξεων,⁶⁴ το οποίο αντιτίθεται στη βασική αρχή του ΠΚ, κατά την οποία οι προπαρασκευαστικές πράξεις, θεωρούνται αξιόποινες μόνο όπου ο νόμος το ορίζει αυτό ρητά και αυτές δεν ανατρέχουν αόριστα στο παρελθόν, όπως στην συγκεκριμένη διάταξη, αλλά κρίσιμο είναι το κριτήριο του αιτιώδους συνδέσμου. Η διάταξη αυτή κατά την άποψη του Μοροζίνη⁶⁵ θα παραμείνει σε αχρησία, καθώς δεν έχει λόγω ύπαρξης στο Ελληνικό Ποινικό Σύστημα.

2.4.9:ΛΟΓΟΣ ΑΡΣΗΣ ΤΟΥ ΑΔΙΚΟΥ

Στο άρθρο 4 Ν. 4037/2012 προβλέπεται λόγος άρσης του αδικού και αφορά ελεγχόμενες απορρίψεις ρυπογόνων ουσιών εντός περιοχών που καταρχήν ενέπιπταν στο πεδίο εφαρμογής των διατάξεων του Ν.4037/2012. Έτσι, η απόρριψη ρυπογόνων ουσιών σε κάποια από τις περιοχές του άρθρου 3 παρ. 1, δεν είναι τελικά άδικη, εφόσον πρόκειται:⁶⁶

⁶¹ Κατσιούλη Μ., σελ 216

⁶² Αιτιολογική Έκθεση του Ν.4037/2012, <http://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/2f026f42-950c-4efc-b950-340c4fb76a24/p-odhgia-eis.pdf>

⁶³ Έκθεση Επιστημονικής Υπηρεσίας της Βουλής, <http://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/7b24652e-78eb-4807-9d68-e9a5d4576eff/p-odhgia-prak.pdf>

⁶⁴ Παπανεοφύτου Α. Ποινική Ευθύνη Νομικών Προσώπων: Μια κατασκευή ποινικής ασυλίας του επιχειρηματία-δράστη, Νομική Βιβλιοθήκη, 2012,σελ 193

⁶⁵ Μοροζίνης Ι., ό.π., σελ 39

⁶⁶ Συμεωνίδου-Καστανίδου, ό.π., σε <http://nomosphysis.org.gr/11953/poiniki-katastoli-tis-thalassias-rupansis-i-metafora-tis-odigias-200535ek-sto-elliniko-dikaio-oktobrios-2009>

1. για ελεγχόμενες απορρίψεις ρυπογόνων ουσιών που καλύπτουν συγκεκριμένους όρους και προδιαγραφές της Σύμβασης Marpol
2. για απορρίψεις που γίνονται για την ασφάλεια του πλοίου
3. για απορρίψεις που γίνονται για τη διάσωση ανθρώπινης ζωής στη θάλασσα
4. για απορρίψεις που γίνονται με την άδεια της αρμόδιας αρχής για την καταπολέμηση συγκεκριμένου περιστατικού ρύπανσης.

Ειδικά για τον πλοιοκτήτη, τον πλοίαρχο και το πλήρωμα που ενεργεί υπό την ευθύνη του πλοίαρχου, αίρεται ο άδικος χαρακτήρας απορρίψεων ρυπογόνων ουσιών σε Διεθνή Στενά, στην ΑΟΖ και στην ανοικτή θάλασσα, οι οποίες προκλήθηκαν από βλάβη του πλοίου ή του εξοπλισμού του, μη οφειλόμενη σε δόλο ή ενσυνείδητη αμέλειά τους και μετά το γεγονός της βλάβης ελήφθησαν όλες οι «εύλογες» προφυλάξεις.⁶⁷ Κάποια ασάφεια-αοριστία ίσως να προκαλεί εδώ η χρήση της αόριστης έννοιας του «εύλογου» των προφυλάξεων, η οποία αμβλύνεται εάν δεχθούμε ότι εννοεί τη λήψη κάθε μέτρου το οποίο είναι αναγκαίο προς κατά τον δυνατόν περιορισμό της ζημίας στο θαλάσσιο περιβάλλον (π.χ. με την τοποθέτηση προστατευτικών για περιορισμό του πετρελαίου, άμεση αναγγελία στην αρμόδια αρχή κλπ).⁶⁸

2.4.10:ΔΥΝΗΤΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ ΑΦΕΣΗΣ ΤΗΣ ΠΟΙΝΗΣ

Επίσης στην παράγραφο 6 του άρθρου 6 θεσπίζεται ένας δυνητικός λόγος άφεσης της ποινής ή μείωσης της με βάση το άρθρο 83 ΠΚ, όταν ο δράστης των παραβάσεων των προηγούμενων παραγράφων περιορίσει ο ίδιος ουσιωδώς ή συντελέσει (με έγκαιρη αναγγελία προς την αρχή) στην ουσιώδη μείωση των αρνητικών επιπτώσεων της ρύπανσης ή της υποβάθμισης της ποιότητας του θαλάσσιου ύδατος, που προκάλεσε η ενέργεια ή η παράλειψή του. Με τη διάταξη αυτή προβλέπεται η δυνατότητα μείωσης της ποινής ή και απαλλαγής από αυτήν για τον δράστη που τέλεσε τις παραβάσεις του άρθρου 6, εφόσον επέδειξε εμπράκτως την μεταμέλειά του. Πρόκειται για έναν δυνητικό προσωπικό λόγο απαλλαγής από την ποινή, ο οποίος όμως απόκειται στη διακριτική ευχέρεια του δικάζοντος δικαστηρίου. Η διάταξη είναι αντίστοιχη με αυτήν της παραγράφου 6 του άρθρου 28 Ν. 1650/1986. Η διαφορά που εισάγεται με την παρούσα διάταξη σε σχέση με αυτήν του άρθρου 28 είναι ότι πρέπει ο ίδιος αποκλειστικά να περιορίσει την υποβάθμιση της ποιότητας του θαλασσίου ύδατος. Κατά την άποψή μου θα πρέπει να γίνει δεκτή η αναλογική εφαρμογή του άρθρου 28 παρ 6 του Ν.1650/1986, προκειμένου να δίδεται η δυνατότητα έμπρακτης μεταμέλειας και στην περίπτωση που ο δράστης αναθέτει σε τρίτο (συνήθως εξειδικευμένη εταιρία) τον περιορισμό της υποβάθμισης του θαλασσίου περιβάλλοντος. Τέλος θα πρέπει να τύχει ευνοϊκής μεταχείρισης και ο δράστης, ο οποίος προσπαθεί να άρει ή να περιορίσει τις αρνητικές συνέπειες του περιβάλλοντος σύμφωνα με το άρθρο 84 του ΠΚ σε συνδυασμό με το 83 του ΠΚ.

2.4.11:ΤΑ ΕΞ ΑΜΕΛΕΙΑΣ ΤΕΛΟΥΜΕΝΑ ΕΓΚΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ Ν.4037/2012

Στις παραγράφους 2 στοιχεία α και β και 4 του άρθρου 6 του Ν.4037/2012 (ενσωματώνοντας το άρθρο 5α της οδηγίας), τυποποιούνται ως εγκλήματα και οι εξ' αμελείας παραλλαγές των πράξεων της παρ 1 α και β και της παραγράφου 3 του άρθρου 6 αντίστοιχα. Η ποινικώς ενδιαφέρουσα αμέλεια είναι η ενσυνείδητη και η βαριά ασυνείδητη αμέλεια, όπως αυτό προκύπτει εξ αντιδιαστολής μελετώντας τόσο την παράγραφο 7 του άρθρου 6 του Ν.4037/2012, όσο και το κείμενο της οδηγίας, όπως θα δούμε στην επόμενη παράγραφο.⁶⁹

⁶⁷ Κατσιούλη Μ., ό.π., σελ 221

⁶⁸ Ibid

⁶⁹ Ibid, σελ 213

Στο κείμενο της Οδηγίας γίνεται λόγος για πρόθεση, αμέλεια ή βαρεία αμέλεια, με την διπλή χρήση του όρου «αμέλεια» να δημιουργεί προβλήματα. Η διάκριση μεταξύ βαρείας και ελαφράς ασυνείδητης αμέλειας δεν απαντάται στο ποινικό μας δίκαιο, ενώ όπως συχνά παρατηρείται, η ασυνείδητη αμέλεια δεν είναι ελαφρύτερης μορφής από την ενσυνείδητη, αφού η απερισκεψία του δράστη μπορεί να αποδειχθεί πολύ πιο επικίνδυνη για τα έννομα αγαθά.⁷⁰ Στην Αιτιολογική Έκθεση του νόμου Ν.4037/2012,⁷¹ το περιγραφόμενο πρόβλημα επιλύεται μέσω της προσφυγής στα πρωτότυπα κείμενα της Οδηγίας (αγγλικό και γαλλικό κείμενο). Το ΔΕΚ, στην προαναφερθείσα υπόθεση C-308/06, έκρινε ότι παρότι η Οδηγία 2005/35/EK δεν περιέχει τον ορισμό της στο άρθρο 4, δεν τίθεται θέμα ακυρότητας, διότι έννοιες όπως αυτή της βαρείας αμέλειας αποτελούν κριτήρια στοιχειοθέτησης ευθύνης, τα οποία δεν μπορούν να αντιστοιχούν σε πολλές συμπεριφορές ενός ατόμου αλλά σε πολλές καταστάσεις, με αποτέλεσμα να μην μπορούν να συμπεριληφθούν σε ένα κανόνα. Συγκεκριμένα το ΔΕΚ, καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η βαρεία αμέλεια είναι έννοια που συναντάται σε διάφορα νομικά συστήματα και αφορά σε κατάφορη παραβίαση επιμέλειας από κάποιο πρόσωπο που θα όφειλε και θα μπορούσε να επιδεικνύει λαμβανομένων υπόψη των προσόντων και των γνώσεων του, των ικανοτήτων και της ατομικής του καταστάσεως.⁷² Κατόπιν των ανωτέρω και ακολουθώντας την άποψη της Συμεωνίδου-Καστανίδου, συμπεραίνουμε ότι ο κοινοτικός νομοθέτης θέλει να αναχθούν σε ποινικά αδικήματα οι πράξεις θαλάσσιας ρύπανσης που τελούνται με δόλο, ενσυνείδητη αμέλεια και βαριά ασυνείδητη αμέλεια, αφήνοντας εκτός του ρυθμιστικού του πεδίου πράξεις που τελούνται από ελαφρά ασυνείδητη αμέλεια.⁷³

Έτσι μετά από την συστηματική ερμηνεία των παραγράφων 2 στοιχεία α και β και 4 του άρθρου 6 του Ν.4037/2012, λεκτέα τα εξής: Τιμωρείται με ποινή φυλάκισης τουλάχιστον έξι μηνών και χρηματική ποινή 1.000 έως 15.000 ευρώ όποιος από αμέλεια, ενσυνείδητη ή βαριά ασυνείδητη, απορρίπτει ρυπογόνες ουσίες από πλοίο σε κάποια εκ των περιοχών του άρθρου 3 του ν. 4037/12 από τις οποίες προκαλείται υποβάθμιση της ποιότητας του θαλασσίου ύδατος κι εξαιτίας της σοβαρότητας της επελθούσας υποβάθμισης δημιουργήθηκε κίνδυνος θανάτου, ή βαριάς σωματικής βλάβης, ή ευρεία οικολογική διατάραξη ή καταστροφή (άρθρο 6 παρ 2 στοιχ β).⁷⁴ Με ποινή φυλάκισης τουλάχιστον τριών μηνών και χρηματική ποινή από 200 έως 3.000 ευρώ τιμωρείται ο εξ αμελείας, ενσυνείδητης ή βαριάς ασυνείδητης, υπαίτιος απόρριψης ρυπογόνων ουσιών από πλοίο η οποία είχε ως συνέπεια την υποβάθμιση της ποιότητας του θαλασσίου ύδατος (άρθρο 6 παρ 2 στοιχ β).⁷⁵ Τέλος, με φυλάκιση τουλάχιστον τριών μηνών και χρηματική ποινή από 200 έως 3.000 ευρώ τιμωρείται αυτός που από ενσυνείδητη ή βαριά ασυνείδητη αμέλεια έγινε υπαίτιος επιμέρους απορρίψεων ρυπογόνων ουσιών από πλοίο οι οποίες ενόψει της χωροχρονικής τους ενότητας επέφεραν ποιοτική υποβάθμιση του θαλασσίου ύδατος (άρθρο 6 παρ 4).⁷⁶

Εξετάζοντας πιο προσεκτικά την διάταξη της παραγράφου 4 του άρθρου 6, γίνεται αντιληπτό ότι ανακύπτουν ορισμένα ζητήματα. Όπως εξέθεσα ανωτέρω είναι ασφαλώς θετική η επιλογή του (κοινοτικού) νομοθέτη να ποινικοποιήσει την κατ' επανάληψη απόρριψη ουσιών στη θάλασσα. Η ύπαρξη ενιαίου δόλου και συνολικού σχεδιασμού για την επιχείρηση των αλυσιδωτών απορρίψεων αποτέλεσε τον βασικό πυλώνα της διάταξης της παραγράφου

⁷⁰ Κατσιούλη Μ., ό.π., σελ 213

⁷¹ Αιτιολογική Έκθεση του Ν.4037/2012, <http://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/2f026f42-950c-4efc-b950-340c4fb76a24/p-odhgia-eis.pdf>

⁷² Σκέψη 80 της από 3 Ιουν 2006 απόφασης στην υπόθεση C-308/06

⁷³ Συμεωνίδου-Καστανίδου, ό.π., σε <http://nomosphysis.org.gr/11953/poiniki-katastoli-tis-thalassias-rupansis-i-metafora-tis-odigias-200535ek-sto-elliniko-dikaio-oktobrios-2009>

⁷⁴ Έτσι και Κατσιούλη Μ., ό.π., σελ 214

⁷⁵ Ibid

⁷⁶ Ibid

3 του άρθρου 6 και περαιτέρω της κατάφασης της ποινικής ευθύνης του υπαιτίου.⁷⁷ Στην προβλεπόμενη ωστόσο εξ αμελείας παραλλαγή στην παράγραφο 4 του άρθρου 6 τιμωρείται ο δράστης ο οποίος από αμέλεια με μικρής σημασίας απορρίψεις κατά διαστήματα τελικά επέφερε την υποβάθμιση του θαλάσσιου περιβάλλοντος. Είναι φανερό ότι η διάταξη έχει νόημα μόνο εάν στην έννοια της αμέλειας εντάξουμε μόνο την ενσυνείδητη κι όχι και την ασυνείδητη αμέλεια. Και τούτο διότι θα μπορούσε να έχει ποινική ευθύνη κάποιος ο οποίος προέβλεψε το άδικο της πράξης του, πίστεψε όμως ότι δε θα επέλθει ως συνολικό αποτέλεσμα των επιμέρους πράξεών του, δεν μπορούμε όμως να απαιτήσουμε από αυτόν που δεν είναι σε θέση ούτε καν να προβλέψει το ότι θα προβεί σε επιμέρους απορρίψεις να προβλέψει το συνολικό αποτέλεσμα που θα επερχόταν εάν κι εφόσον προέβαινε σε επιμέρους ήσσονος σημασίας ρυπογόνες απορρίψεις.⁷⁸

2.4.12:ΠΟΙΝΙΚΗ Η΄ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΕΥΘΥΝΗ ΝΟΜΙΚΩΝ ΠΡΟΣΩΠΩΝ;

Σύμφωνα με το άρθρο 7 του Ν.4037/2012 (ενσωματώνοντας το άρθρο 8 και 8γ της οδηγίας) υπεύθυνοι για την τήρηση των σχετικών με την αποφυγή της θαλάσσιας ρύπανσης διατάξεων από τα νομικά πρόσωπα σύμφωνα με το άρθρο 7 θεωρούνται:

- επί προσωπικών εταιρειών, εταιρειών περιορισμένες ευθύνης και συνεταιρισμών, **οι διαχειριστές**
- επί ανωνύμων εταιρειών, ναυτικών εταιρειών και ναυτικών εταιρειών πλοίων αναψυχής (ΝΕΠΑ), **τα μέλη του διοικούντος οργάνου** και **τα πρόσωπα που ασκούν έλεγχο επί της εταιρείας** (ένα φυσικό ή νομικό πρόσωπο θεωρείται ότι ασκεί έλεγχο επί της εταιρείας, εάν συντρέχει μία από τις περιπτώσεις της παρ. 5 του άρθρου 42 περ ε του Κ.Ν. 2190/1920)

Τα παραπάνω **φυσικά πρόσωπα ευθύνονται εις ολόκληρο** για την καταβολή των προστίμων που επιβάλλονται σύμφωνα με το άρθρο 8 παρ 6 του Ν.4037/2012 με το οικείο νομικό πρόσωπο.

Σύμφωνα με το άρθρο 8 παρ 6 του Ν.4037/2012 (ενσωματώνοντας το άρθρο 8β και 8γ της οδηγίας), τιμωρούνται με διοικητικό πρόστιμο μέχρι 500.000 τα νομικά πρόσωπα όταν το έγκλημα διαπράττεται προς όφελός τους:

1. είτε από φυσικό πρόσωπο που ενεργεί ατομικά ή ως μέλος οργάνου του νομικού προσώπου και το οποίο έχει αρμοδιότητα εκπροσώπησης του νομικού προσώπου ή εξουσία άσκησης ελέγχου εντός του νομικού προσώπου
2. είτε από φυσικό πρόσωπο που τελεί υπό την εξουσία του νομικού προσώπου, εφόσον η τέλεση του εγκλήματος έγινε δυνατή εξαιτίας της έλλειψης εποπτείας ή ελέγχου (από τα πρόσωπα της πρώτης περίπτωσης)

Είναι λοιπόν φανερό ότι ο Έλληνας νομοθέτης, ενσωμάτωσε πλήρως τα άρθρα 8β και 8γ της οδηγίας που επιβάλλουν στα κράτη μέλη να θεσπίσουν αναλογικές, αποτελεσματικές και αποτρεπτικές κυρώσεις στα νομικά πρόσωπα για εγκλήματα που τελούνται επ' ωφελείας τους ή λόγω έλλειψης εποπτείας. Ως εκ τούτου είναι επαρκής η ενσωμάτωση της οδηγίας στο ελληνικό δίκαιο, παρότι για λόγους ομοιογένειας της ποινικής μεταχείρισης, ο Έλληνας νομοθέτης θα έπρεπε να θεσπίσει ποινικές κυρώσεις και στα νομικά πρόσωπα όπως στην

⁷⁷ Κατσιούλη Μ., ό.π., σελ 215

⁷⁸ Ibid

παράγραφο 5 του άρθρου 28 του Ν.1650/1986⁷⁹, όπως αυτός τροποποιήθηκε με το Ν.4042/2012. Κατά τη γνώμη μου, ακολουθώντας τη νομολογία του ΕΔΔΑ και χρησιμοποιώντας τα κριτήρια Engel⁸⁰, τέτοιου είδους βαριά διοικητικά πρόστιμα (μέχρι και 500000 ευρώ) θα μπορούσαν λόγω της έντασης και της βαρύτητας τους αλλά και λόγω του σκοπού τους, ο οποίος είναι ο κολασμός του δράστη προς αποφυγή υποτροπής του, να χαρακτηριστούν ως ποινικές κυρώσεις κατά των νομικών προσώπων, για τις οποίες θα έπρεπε να τηρούνται οι βασικές περί δίκαιης δίκης προστατευτικές δικλείδες. Τέλος θα πρέπει να αναφέρουμε ότι καθίσταται σαφές ότι τα κριτήρια Engel συμπίπτουν *mutatis mutandis*, με τα κριτήρια τα οποία εφαρμόζει το ΔΕΕ προκειμένου να καταλήξει στον ποινικό ή όχι χαρακτήρα της κύρωσης που επιβάλλουν οι κανόνες του δικαίου της Ένωσης.⁸¹

Αν προχωρήσουμε σε μια συστηματική ερμηνεία του άρθρου 7 παρ 1 του Ν.4037/2012, με την πρόβλεψη ως υπευθύνων για τήρηση των περί θαλάσσιας ρύπανσης διατάξεων, των διαχειριστών, διοικούντων ή εχόντων τον έλεγχο της επιχείρησης αντίστοιχα, ουσιαστικά δημιουργείται μια εκ του νόμου ιδιαίτερη νομική υποχρέωση των ανθρώπων αυτών. Έτσι, εφόσον συντρέχουν και τα απαιτούμενα υποκειμενικά στοιχεία, εφόσον δηλαδή η επιχειρηθείσα παράνομη πράξη καλύπτεται ως προς τα στοιχεία της από υπαιτιότητα (δόλο ή αμέλεια) των υπευθύνων, τότε επισύρονται και ως προς αυτούς, οι ποινικές κυρώσεις που προβλέπονται στο άρθρο 6, όπως αυτές περιγράφηκαν ανωτέρω, μέσω της συνδυαστικής εφαρμογής της οικείας ποινικής διάταξης και των άρθρων 12 και 15 ΠΚ. Κατά την άποψή μου, είναι αδικαιολόγητη η διαφορά στην ποινική μεταχείριση που υπάρχει ανάμεσα στον Ν.4042/2012 και στον Ν.4037/2012. Ο νομοθέτης θα μπορούσε και στο Ν.4037/2012 να επιλέξει τη θεμελίωση της διάθρωσης της ποινικής ευθύνης, όπως αυτή περιγράφεται στο άρθρο 8β της οδηγίας 2005/35/ΕΚ, στη βάση της έννοιας της «θύνουσας θέσης» αντί για τη θεμελίωσή της σε μια αόριστη νομική υποχρέωση των διαχειριστών και διοικητών νομικών προσώπων.

2.4.13: ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΣΥΡΡΟΗΣ

Οι διατάξεις του νόμου 4037/2012 αποτελούν ειδικό νομικό καθεστώς, το οποίο ρυθμίζει αποκλειστικά τις προσβολές του θαλασσίου περιβάλλοντος από τις απορρίψεις συγκεκριμένων ρυπογόνων ουσιών από πλοία. Ως εκ τούτου, οι ανωτέρω πράξεις τιμωρούνται από τον Ν.4037/2012 εφόσον εντάσσονται στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 3, υπερισχύοντας ως ειδικότερος νόμος κάθε άλλης διάταξης νόμου και συγκεκριμένα υπερισχύει των νόμων 4042/2012 και 743/1977. Ειδικότερα ο Ν.743/1977 βρίσκει πεδίο εφαρμογής εάν η προσβολή του θαλασσίου περιβάλλοντος δεν έγινε από «θαλασσοπλοούν» σκάφος ή έγινε από τέτοιο, αλλά απορρίφθηκαν ουσίες οι οποίες δεν περιλαμβάνονται στον κατάλογο των για την εφαρμογή του Ν. 4037/2012 προβλεπόμενων ουσιών, ενώ ο νόμος Ν.4042/2012 ρυθμίζει όλες τις υπόλοιπες προσβολές κατά του περιβάλλοντος, πλην του θαλασσίου περιβάλλοντος. Τέλος κατά την γνώμη μου για να έχουμε συρροή εγκλημάτων του Ν.4037/2012 είτε με αυτά του Ν.4042/2012 είτε με αυτά του Ν.743/1977, θα πρόκειται για αληθινή συρροή (συρροή εγκλημάτων), η οποία θα είναι αναγκαστικά πραγματική (περισσότερες πράξεις), καθώς λόγω του εξαιρετικά ορισμένου πεδίου εφαρμογής των παραπάνω νομοθετικών διατάξεων, ένα έγκλημα που εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του ενός, δεν μπορεί να πραγματώνει κάποιο έγκλημα ενός από τα δύο άλλα περιβαλλοντικά νομοθετήματα.

⁷⁹ Αναλυτικά στην ενότητα 3.3.12.1 και 2

⁸⁰ ΕΔΔΑ, απόφαση Engel κατά Κάτω Χωρών (τμήμα μείζονος συνθέσεως) της 8ης Ιουνίου 1976 (προσφυγές υπ' αριθ. 5100/71, 5101/71, 5102/71, 5354/72, 5370/72)

⁸¹ Όσον αφορά το τρίτο κριτήριο Engel, δηλαδή τη βαρύτητα της κύρωσης βλ., στον τομέα του δικαίου του ανταγωνισμού, σχετικά με την εφαρμογή του τεκμηρίου αθωότητας, την απόφαση του Δ.Ε.Κ. της 8ης Ιουλίου 1999, C-199/92 P, Hüls κατά Επιτροπής, σκέψη 150

2.4.14:ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΕΣ ΚΥΡΩΣΕΙΣ

Τέλος, σύμφωνα με το άρθρο 8 παρ 1 και 2 του Ν.4037/2012, πέρα από τις ποινικές κυρώσεις επιβάλλεται αθροιστικά σε κάθε φυσικό πρόσωπο διοικητικό πρόστιμο ανάλογα με τη βαρύτητα της παράβασης:

- Πρόστιμο μέχρι 60000 ευρώ, με απόφαση των Λιμενικών Αρχών της Χώρας
- Πρόστιμο από 60000 μέχρι 1200000 ευρώ, για σοβαρή υποβάθμιση του περιβάλλοντος, μετά από απόφαση των Υπουργών Ανάπτυξης και Προστασίας του Πολίτη

Επανερχόμενοι, στον παραπάνω προβληματισμό, σε σχέση με τα διοικητικά πρόστιμα και κατά πόσο αυτά είναι κατά τη Νομολογία του ΕΔΔΑ (κριτήρια Engel) «ποινικού χαρακτήρα» κυρώσεις, στην περίπτωση των φυσικών προσώπων, ο προβληματισμός γίνεται ακόμη μεγαλύτερος. Το σύστημα των δυαδικών κυρώσεων, δηλαδή η σωρευτική επιβολή βαρύτερων διοικητικών προστίμων (των οποίων η βαρύτητα και η ένταση της επιβολής και ο σκοπός του κολασμού του δράστη τα καθιστά κατ' ορθό νομικό χαρακτηρισμό «ποινικές κυρώσεις»), σε συνδυασμό με τις βαρύτερες επαπειλούμενες ποινικές κυρώσεις, παραβιάζει κατά τη γνώμη μου την αρχή *ne bis in idem*⁸², καθώς για την ίδια ιστορική βάση (υποβάθμιση του θαλασσιού περιβάλλοντος) επιβάλλονται δύο «ποινές» στο ίδιο πρόσωπο, πράγμα, ανενπίτευτο τόσο από το άρθρο 4 του πρωτοκόλλου 7 της ΕΣΔΑ αλλά και τον Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ε.Ε.⁸³ Είναι χαρακτηριστικό ότι αν ο δράστης της πράξης είναι ναυτικός, ο προβληματισμός γίνεται ακόμη μεγαλύτερος, καθώς ο νομοθέτης προβλέπει σωρευτικά και πειθαρχικές ποινές σύμφωνα με το Ν.187/1973 «Περί Κώδικος Δημοσίου Ναυτικού Δικαίου». Πολλές από τις πειθαρχικές αυτές ποινές έχουν κατ' ορθό νομικό χαρακτηρισμό ποινικό χαρακτήρα λόγω του σκοπού του κολασμού του δράστη, του τρόπου επιβολής (μέσα από πειθαρχική διαδικασία που προσιδιάζει σε ποινική) και της βαρύτητας τους (μπορούν να φτάσουν ακόμη και στην προσωρινή στέρηση ασκήσεως του ναυτικού επαγγέλματος), με αποτέλεσμα ο δράστης να κινδυνεύει να του επιβληθεί τριπλή «ποινική» κύρωση για την ίδια ιστορική βάση! Τούτο όχι μόνο παραβιάζει την αρχή *ne bis in idem* αλλά αποτελεί κάτι το αδιανόητο σε μια ευνομούμενη πολιτεία που σέβεται τα ανθρώπινα δικαιώματα των

⁸² Με τη θεμελιώδη απόφαση Zolotukhin κατά Ρωσίας (2009) το ΕΔΔΑ στη σκέψη 82 αποφαίνεται ότι το άρθρο 4 του πρωτοκόλλου 7 της ΕΣΔΑ απαγορεύει να διώκεται ή να δικάζεται πρόσωπο για δεύτερη αξιόποινη πράξη, στο μέτρο που αυτή στηρίζεται στα ίδια ή ουσιωδώς στα ίδια πραγματικά περιστατικά. Με άλλα λόγια, το ΕΔΔΑ στηρίζεται μόνο στην ταυτότητα των πραγματικών περιστατικών, η οποία περιλαμβάνει και την ταυτότητα του παραβάτη, αποκλείοντας τον νομικό χαρακτηρισμό της πράξης και χωρίς να εξετάζει επιπλέον την ταυτότητα του προστατευόμενου έννομου αγαθού προσέγγιση που θα περιόριζε το πεδίο εφαρμογής της απαγόρευσης επιβολής διπλής ποινής για την ίδια αξιόποινη πράξη. Κατά τον Ι. Δημητρακόπουλο, στη μελέτη με τίτλο *Ne bis in idem* και επιβολή δεύτερου διοικητικού προστίμου (Σχόλιο στις αποφάσεις ΣτΕ 108/2015 εν συμβ. και ΣτΕ 1091/2015), σε <http://www.humanrightscaselaw.gr> σ. 1, οι προϋποθέσεις ενεργοποίησης της απορρέουσας από τη διάταξη του άρθρου 4 παρ. 1 του 7ου πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ αρχής *ne bis in idem* συστηματοποιούνται ως εξής: (i) πρέπει να υπάρχουν περισσότερες της μίας διαδικασίες επιβολής κύρωσης (ii) οι διαδικασίες αυτές πρέπει να είναι “ποινικές” κατά την αυτόνομη έννοια της ΕΣΔΑ, (iii) η μία από τις διαδικασίες πρέπει να έχει καταλήξει σε αμετάκλητη απόφαση και (iv) οι διαδικασίες πρέπει να στρέφονται κατά του ίδιου προσώπου και να αφορούν στην ίδια κατ' ουσίαν παράβαση. Για την αρχή *ne bis in idem* και τις δυαδικές κυρώσεις βλ. Όλγα Τσόλκα «*Ne bis in idem*» και εσωτερικό δυαδικό σύστημα κυρώσεων για την «αυτή παράβαση»: Μια σύνθετη προβληματική εν μέσω «διασταυρώσεων» της ΕΣΔΑ με τον Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ε.Ε., σε ΠοινΧρον, Οκτ 2015, σελ 625 και Ηλίας Αναγνωστόπουλος, Το τέλος των δυαδικών κυρώσεων, σε ΠοινΧρον, Οκτ 2015, σελ 623

⁸³ Στο ίδιο πνεύμα κινήθηκε και η Ευρωπαϊκή Ένωση, όσον αφορά τον αντίστοιχο κανόνα του άρθρου 50 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ. Ακριβέστερα, και στο ενωσιακό δίκαιο, η αρχή *ne bis in idem*, όπως κωδικοποιήθηκε με το άρθρο 50 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων, συνεπάγεται ότι κανείς δεν διώκεται ούτε τιμωρείται ποινικά για αδίκημα για το οποίο έχει ήδη αθωωθεί ή καταδικαστεί εντός της Ένωσης με οριστική απόφαση ποινικού δικαστηρίου σύμφωνα με τον νόμο. Θα πρέπει βεβαίως να επισημανθεί ότι η εμπέδωση του δικαιώματος αυτού επεκτείνεται, στο επίπεδο της Ένωσης, μεταξύ των δικαστηρίων των κρατών μελών και δεν περιορίζεται στα δικαστήρια ενός μόνο κράτους μέλους.

πολιτών της. Η γνώμη, μου εν κατακλείδι είναι ότι το περιβάλλον και η προστασία του, δεν αποτελεί δικαιολογία για κατάφορη παραβίαση ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Κεφάλαιο 3ο :Η θέσπιση κοινών ελάχιστων κανόνων για την ποινική ευθύνη φυσικών και νομικών προσώπων για εγκλήματα κατά του εννόμου αγαθού του περιβάλλοντος όπως αυτή καθορίζεται από την Ευρωπαϊκή Οδηγία 2008/99/ΕΚ και η ενσωμάτωση της στην Ελληνική Έννομη Τάξη με το Νόμο 4042/2012

3.1:ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ

Στο δεύτερο κεφάλαιο της παρούσας εργασίας έγινε αναλυτική αναφορά στις θεμελιώδεις δικαστικές αποφάσεις C-176/2003 και C-440/2005, στις οποίες το ΔΕΚ απεφάνθη ότι η Κοινότητα, παρότι δεν έχει γενικά ποινική αρμοδιότητα, έχει τη δυνατότητα να θεσπίζει κοινούς ελάχιστους ποινικούς κανόνες μέσω οδηγιών, προκειμένου να εξασφαλίσει την αποτελεσματικότητα πολιτικής της και ειδικά της πολιτικής της προστασίας του περιβάλλοντος. Στην απόφαση ωστόσο C-440/2005 το ΔΕΚ περιόρισε την ποινική αρμοδιότητα της Κοινότητας, υπό την έννοια ότι οι ελάχιστοι ποινικοί κανόνες που θεσπίζονται μέσω Οδηγιών δεν μπορούν να ορίζουν το είδος και το ύψος των ποινών που θα πρέπει να επιβάλλονται από τα κράτη μέλη, αλλά μόνο ότι οι ποινές θα πρέπει να είναι αποτρεπτικές, αποτελεσματικές και αναλογικές. Με βάση λοιπόν τις παραπάνω σκέψεις του ΔΕΚ, θεσπίστηκε η Οδηγία 2008/99/ΕΚ στις 19 Νοεμβρίου 2008, έχοντας ως στόχο την αποτελεσματική προστασία του περιβάλλοντος μέσω του ποινικού δικαίου. Η εξεταζόμενη Οδηγία εκδόθηκε με βάση προηγούμενο της Συνθήκης της Λισαβόνας νομικό πλαίσιο και έχει νομική βάση το άρθρο 175 παρ 1 της Συνθήκης για την ΕΚ (Συνθήκη της Νίκαιας) και παραμένει σε ισχύ έως και σήμερα.

Μελετώντας το προοίμιο της Οδηγίας 2008/99/ΕΚ διαπιστώνουμε τις ακόλουθες σκέψεις του ευρωπαϊκού νομοθέτη: Αρχικά στο άρθρο 174 παρ 2 της ΣυνθΕΚ θεσπίζεται η υποχρέωση της Κοινότητας να αποβλέπει με την άσκηση της πολιτικής της σε υψηλό επίπεδο προστασίας του περιβάλλοντος (Σκέψη 1). Επιπλέον, σκιαγραφείται η έντονη ανησυχία της Κοινότητας για την αύξηση των περιβαλλοντικών αδικημάτων και των επιπτώσεών τους, τα οποία όλο και συχνότερα έχουν διασυνοριακό χαρακτήρα (σκέψη 2). Επίσης, διαπιστώνεται ότι τα υφιστάμενα συστήματα διοικητικών και αστικών κυρώσεων από τα Κράτη Μέλη δεν είναι επαρκή για τη συμμόρφωση στο δίκαιο του περιβάλλοντος και την αποτροπή προβολής του (σκέψη 3). Προκειμένου λοιπόν να επιτευχθεί η αποτελεσματικότητα της προστασίας του περιβάλλοντος, η οποία λόγω του εύρους και των αποτελεσμάτων της δεν μπορεί να επιτευχθεί επαρκώς από τα Κράτη Μέλη (αρχή της επικουρικότητας), η Κοινότητα θεσπίζει με την Οδηγία 2008/99/ΕΚ ελάχιστους κοινούς ποινικούς κανόνες, οι οποίοι περιλαμβάνουν κατάλογο αδικημάτων τα οποία θα πρέπει να θεωρούνται αξιόποινα σε όλα τα Κράτη Μέλη της Κοινότητας (σκέψη 7 και 14). Μ' αυτό τον τρόπο αντιμετωπίζεται αποτελεσματικά ο διασυνοριακός χαρακτήρας των εγκλημάτων κατά του περιβάλλοντος και ενισχύεται η συνεργασία μεταξύ των εθνικών διωκτικών αρχών (σκέψη 4). Τα Κράτη Μέλη είναι υποχρεωμένα να μεταφέρουν στις Εθνικές έννομες τάξεις τις συμπεριφορές που τυποποιούνται από την Οδηγία ως αξιόποινες, προβλέποντας για την παράβαση αυτών αναλογικές, αποτελεσματικές και αποτρεπτικές ποινικές (σκέψη 14).

Υπό τις σκέψεις αυτές, η Κοινότητα θεσπίσει την Οδηγία 2008/99/ΕΚ, με σαφή σκοπό την αποτελεσματική προστασία του εννόμου αγαθού του περιβάλλοντος μέσω του ποινικού δικαίου. Η οδηγία περιλαμβάνει κατάλογο συμπεριφορών οι οποίες θα πρέπει να τυποποιηθούν ως ποινικά αδικήματα από τα Κράτη μέλη και την υποχρέωση για τη θέσπιση αναλογικών, αποτελεσματικών και αποτρεπτικών κυρώσεων σε φυσικά και νομικά πρόσωπα που τα διαπράττουν. Η προθεσμία μεταφοράς της Οδηγίας στο Εθνικό Δίκαιο ήταν η 26 Δεκεμβρίου 2010.

3.2: ΑΝΑΛΥΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΗΣ ΟΔΗΓΙΑΣ 2008/99/ΕΚ

3.2.1: ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ ΤΗΣ ΟΔΗΓΙΑΣ

Στο πρώτο άρθρο της οδηγίας αναφέρεται το αντικείμενο της Οδηγίας, το οποίο είναι η αποτελεσματική προστασία μέσω του ποινικού δικαίου του εννόμου αγαθού του περιβάλλοντος. Είναι φανερό ότι στο αντικείμενο της Οδηγίας δεν υπάγεται η προστασία του εννόμου αγαθού του θαλάσσιου περιβάλλοντος καθώς για την προστασία αυτού του εννόμου αγαθού έχει εκδοθεί η ειδικότερη οδηγία 2005/35/ΕΚ (όπως αυτή τροποποιήθηκε με την Οδηγία 2009/123/ΕΚ).

Νομίζω ότι στο πλαίσιο αυτό θα πρέπει να ορίσουμε την έννοια του εννόμου αγαθού του περιβάλλοντος. Σύμφωνα με την ανθρωποκεντρική αντίληψη, το περιβάλλον προστατεύεται ως προϋπόθεση της ύπαρξης της ζωής και της υγείας του ανθρώπου, με τα οποία συνδέεται.⁸⁴ Αντίθετα σύμφωνα με την οικολογική άποψη το περιβάλλον αποτελεί ένα αυτοτελές, υπερατομικό και κοινωνικό αγαθό. Ως απόρροια της υπερατομικής αξίας του περιβάλλοντος προστατεύονται και τα ατομικά έννομα αγαθά της ζωής και της υγείας, αφού το περιβάλλον αποτελεί προϋπόθεση για την επιβίωση του ανθρώπου και γενικά του κοινωνικού συνόλου.⁸⁵ Από την περιγραφή των συμπεριφορών του άρθρου 3 που χαρακτηρίζονται ως ποινικά αδικήματα, προκύπτει ότι το έννομο αγαθό του περιβάλλοντος, όπως αυτό συντίθεται από επιμέρους στοιχεία προστατεύεται τόσο αυτοτελώς όσο και σε συνάρτηση με άλλα ατομικά έννομα αγαθά.⁸⁶

3.2.2.: ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΟΙ ΟΡΙΣΜΟΙ

Στο άρθρο 2 της Οδηγίας, τίθενται αυθεντικά από τον Ευρωπαϊό Νομοθέτη, οι παρακάτω ορισμοί, που διέπουν την εφαρμογή της οδηγίας:

- Ως «παράνομη», νοείται κάθε παραβίαση:
 1. της νομοθεσίας που έχει υιοθετηθεί με βάση τη Συνθήκη ΕΚ ή της Ευρατόμ
 2. των παραρτημάτων Α και Β της Οδηγίας
 3. κάθε νόμου ή κανονιστικής διάταξης ή απόφασης Κράτους Μέλους ή οποία ενσωματώνει στο κράτος αυτό Κοινοτική νομοθεσία για την προστασία του περιβάλλοντος
- ως «προστατευόμενα είδη χλωρίδας και πανίδας» νοούνται τα είδη που απαριθμούνται:
 1. στο παράρτημα IV της Οδηγίας 92/43/ΕΟΚ
 2. στο παράρτημα 1 της Οδηγίας 74/409/ΕΟΚ

⁸⁴ Π. Δημόπουλος, Ποινική προστασία του περιβάλλοντος, σε διαδικτυακό ιστότοπο <http://nomosphysis.org.gr/11372/i-poiniki-prostasia-tou-periballontos/> τελευταία ανάκτηση 6/11/2016

⁸⁵ Τάχος, Δίκαιο Προστασίας του Περιβάλλοντος, Εκδόσεις Σάκκουλα, 1998, σελ 46

⁸⁶ Για εγκληματολογική προσέγγιση των εγκλημάτων κατά του εννόμου αγαθού του περιβάλλοντος, ως αυτοτελώς προστατευόμενο αγαθό βλ. αναλυτικά Paul James/ Cardwell/ Duncan French/ Matthew Hall, Tackling Environmental Crime in the European Union: The Case of the Missing Victim?, INECE, 2011 σε διαδικτυακό τόπο <https://www.inece.org/library/show/579163488ea4e>, τελευταία ανάκτηση 6/11/2016

3. στα παραρτήματα Α και Β του Κανονισμού 338/97

- Ως «οικότοπος εντός προστατευμένης περιοχής» νοείται κάθε οικότοπος ειδών για τον οποίο μια περιοχή έχει κηρυχθεί ιδιαίτερος προστατευόμενη με βάση:
 1. το άρθρο 4, παράγραφοι 1 και 2 της Οδηγίας 79/409/ΕΟΚ
 2. το άρθρο 4 παράγραφος 4 της Οδηγίας 92/4/ΕΟΚ
- Ως «νομικό πρόσωπο» νοείται κάθε νομική οντότητα που έχει το καθεστώς αυτό βάσει του εθνικού δικαίου, πλην του κράτους, των δημόσιων φορέων κατά την άσκηση της εξουσίας τους και διεθνών οργανισμών δημοσίου δικαίου.

Ως προς του παραπάνω νομοθετικούς ορισμούς, θα πρέπει να γίνουν οι ακόλουθες παρατηρήσεις. Αρχικά, τα εγκλήματα που τυποποιούνται στο άρθρο 3 αποτελούν στην πλειονότητά τους είτε εγκλήματα βλάβης είτε διακινδύνευσης. Στοιχείο του αντικειμενικού αδικού είναι το παράνομο της συμπεριφοράς, δηλαδή η παράβαση της κείμενης κοινοτικής νομοθεσίας και των συναφών εθνικών διατάξεων προσαρμογής. Αξιοπρόσεκτη στο σημείο αυτό είναι η παραπομπή της Οδηγίας στα παραρτήματα Α και Β της Οδηγίας, όπου παρατίθενται όλες οι κοινοτικές νομικές πράξεις στις οποίες απαντούν οι πρωτεύοντες κανόνες δικαίου, δηλαδή τα στοιχεία εκείνα που συμπροσδιορίζουν την αντικειμενική υπόσταση των εν λόγω περιβαλλοντικών εγκλημάτων. Η συστηματοποίηση αυτή κατατείνει στην άμβλυση των προβλημάτων που συνεπάγεται η προμνημονευθείσα εξάρτηση της ποινικής διάταξης από τους διοικητικούς κανόνες. Επιπλέον συμβάλλει στην ελάχιστη διασφάλιση δύο ουσιαστικών εγγυήσεων της αρχής της νομιμότητας: την προσβασιμότητα και την προβλεψιμότητα του ποινικού κανόνα.

Ως προς τον ορισμό του νομικού προσώπου, ο Ευρωπαϊός νομοθέτης, δεν εισάγει κάποιον νέο ορισμό, αποδεχόμενος τον τρόπο που αυτό ορίζεται από τα εθνικά δίκαια των Κρατών Μελών, αποκλείοντας μόνο το κράτος και τα νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου, κατά την άσκηση κρατικής εξουσίας.

Επίσης, η Οδηγία δεν περιλαμβάνει διακεκριμένες παραλλαγές των εγκλημάτων που η ίδια απαιτεί να τυποποιούνται ως ποινικά αδικήματα από τα κράτη μέλη. Αυτό ήταν αναμενόμενο, αφού, με βάση την απόφαση του ΔΕΚ C-440/05, το είδος και το ύψος των κυρώσεων, ώστε να είναι αυτές ανάλογες με την προκαλούμενη προσβολή, έχει ανατεθεί στην κυριαρχική αρμοδιότητα των κρατών μελών

3.2.3: Η ΥΠΟΧΡΕΩΣΗ ΘΕΣΠΙΣΗΣ ΠΟΙΝΙΚΩΝ ΚΥΡΩΣΕΩΝ ΣΕ ΦΥΣΙΚΑ ΚΑΙ ΝΟΜΙΚΑ ΠΡΟΣΩΠΑ

Στα άρθρο 3, 4 και 5 της οδηγίας, θεσπίζεται η υποχρέωση των κρατών μελών να τυποποιήσουν ως ποινικά αδικήματα τις συμπεριφορές που περιλαμβάνονται στον κατάλογο του άρθρου 3 και να επιβάλλονται τόσο στον φυσικό αυτουργό, όσο και στους συμμετόχους, αναλογικές, αποτρεπτικές και αποτελεσματικές ποινικές κυρώσεις. Η υποχρέωση των κρατών μελών περιλαμβάνει τις συμπεριφορές ανωτέρω καταλόγου που τελούνται είτε «εσκεμμένα» (δηλ. από δόλο οποιοδήποτε βαθμού) είτε από βαριά αμέλεια του δράστη. Η διάκριση μεταξύ βαριάς και ελαφράς ασυνείδητης αμέλειας δεν απαντάται στο ποινικό μας δίκαιο, ενώ όπως συχνά παρατηρείται, η ασυνείδητη αμέλεια δεν είναι ελαφρύτερης μορφής από την ενσυνείδητη, αφού η απερισκεψία του δράστη μπορεί να αποδειχθεί πολύ πιο επικίνδυνη για τα έννομα αγαθά. Κατά τη γνώμη μου, αναλογικά με όσα συμπεράναμε στο πλαίσιο της

Οδηγίας 2005/35/ΕΚ, στην οποία υπάρχει ανάλογη διάκριση της αμέλειας, πρόθεση του κοινοτικού νομοθέτη είναι να αναχθούν σε ποινικά αδικήματα οι πράξεις θαλάσσιας ρύπανσης που τελούνται με δόλο, ενσυνείδητη αμέλεια και βαριά ασυνείδητη αμέλεια, αφήνοντας εκτός του ρυθμιστικού του πεδίου πράξεις που τελούνται από ελαφρά ασυνείδητη αμέλεια.

Στο άρθρο 7 της Οδηγίας αντίθετα, παρόλο που τίθεται η υποχρέωση για θέσπιση αναλογικών, αποτρεπτικών και αποτελεσματικών κυρώσεων στα νομικά πρόσωπα, τα οποία θεωρούνται υπεύθυνα για την τέλεση αδικημάτων κατά του περιβάλλοντος που τέλεσε ο έχων την ιθύνουσα θέση στο νομικό πρόσωπο, δεν υπάρχει η λέξη «ποινικές κυρώσεις». Ως εκ τούτου εξ αντιδιαστολής συμπεραίνουμε ότι τα κράτη μέλη δεν είναι υποχρεωμένα να εισάγουν κατ' ανάγκην ποινικές κυρώσεις, έχοντας την ευχέρεια αυτές είναι είτε διοικητικές είτε ποινικές, πλην όμως θα πρέπει να έχουν τα χαρακτηριστικά των αποτρεπτικών, αποτελεσματικών και αναλογικών κυρώσεων.

Επιπροσθέτως, στο άρθρο 6 παρ 1 της Οδηγίας προβλέπεται ρητά και η θέσπιση ποινικών κυρώσεων από τα Κράτη Μέλη στα πρόσωπα που λειτουργούν είτε ατομικά είτε ως μέλος οργάνου του νομικού προσώπου για τα ποινικά αδικήματα που έχουν διαπραχθεί προς όφελος του νομικού προσώπου και τα οποία έχουν ιθύνοντα θέση σ αυτό με βάση: 1) την αρμοδιότητα εκπροσώπησης, 2) την εξουσία λήψης αποφάσεων και 3) την εξουσία άσκησης ελέγχου εντός νομικού προσώπου.

Επίσης κάθε κράτος μέλος πρέπει να εξασφαλίζει επίσης ότι η ευθύνη του νομικού προσώπου δυνάμει των παραγράφων 1 και 2 του άρθρου 6 της Οδηγίας δεν αποκλείει την ποινική ευθύνη κατά φυσικών προσώπων που είτε ενεπλάκησαν ως αυτουργοί είτε ηθικού αυτουργοί ή κατ' οιονδήποτε τρόπο συνεργοί στα ποινικά αδικήματα των άρθρων 3 και 4 της οδηγίας.

Τέλος πρέπει να εξασφαλίζεται από τα Κράτη Μέλη ότι τα νομικά πρόσωπα είναι να δυνατόν να θεωρηθούν υπεύθυνα και στις περιπτώσεις που η έλλειψη εποπτείας από πρόσωπο της παρ 1 του άρθρου 6 κατέστησε δυνατή τη διάπραξη ποινικού αδικήματος του άρθρου 3 και 4, προς όφελος του εν λόγω νομικού προσώπου από φυσικό πρόσωπο που τελούσε υπό την εξουσία του.

3.3: Η ΕΝΣΩΜΑΤΩΣΗ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗΣ ΟΔΗΓΙΑΣ 2008/99/ΕΚ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΝΝΟΜΗ ΤΑΞΗ ΜΕ ΤΟ Ν.4042/2012

3.3.1: ΤΟ ΒΑΣΙΚΟ ΕΓΚΛΗΜΑ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 28 ΠΑΡ 2 ΤΟΥ Ν.1650/1986

Αρχικά θα πρέπει να τονίσουμε ότι η ερμηνεία του Ν.4042/2012 και του Ν.1650/1986 είναι μια διαδικασία επίπονη και δαιδαλώδης για τον ερμηνευτή του δικαίου, τόσο για την ανεύρεσή της αντικειμενικής και υποκειμενικής υπόστασης των εγκλημάτων, όσο και για την ερμηνεία του νόμου γενικά, καθώς ο νόμος, ως απόρροια της προχειρότητας της ενσωμάτωσης της οδηγίας 2008/99/ΕΚ στην ελληνική έννομη τάξη, είναι γεμάτος ελλείψεις και αντιφάσεις. Αναζητώντας λοιπόν την αντικειμενική υπόσταση του βασικού εκ δόλου (οποιοδήποτε βαθμού) πλημμελήματος στο άρθρο 28 παρ 2 του Ν.1650/1986, όπως αυτό τροποποιείται με το άρθρο 7 του Ν.4042/2012, παρατηρούμε ότι για την πλήρωση της απαιτείται ενέργεια, (πράξη ή παράλειψη) η οποία να προκαλεί αιτιωδώς (αιτιώδης σύνδεσμος) το εγκληματικό αποτέλεσμα της ρύπανσης ή υποβάθμισης του περιβάλλοντος, παραβιάζοντας είτε τις διατάξεις του Ν. 1650/1986 (μη γνήσιος λευκός ποινικός κανόνας) είτε τις κατ' εξουσιοδότησή του Ν.1650/1986 κανονιστικές διοικητικές πράξεις (γνήσιος λευκός ποινικός κανόνας). Ως εκ τούτου, θα πρέπει να γίνει δεκτό ότι δεν υπάγονται στην έννοια του «παρα-

νόμου» της αντικειμενικής υπόστασης, παραβιάσεις άλλων νομοθετικών ή κατ' εξουσιοδότηση διατάξεων που οδηγούν στην ρύπανση ή υποβάθμιση του περιβάλλοντος πλην του Ν.1650/1986. Σε περίπτωση που κάτι τέτοιο συνέβαινε θα ήταν αντίθετο στο άρθρο 7 παρ. 1 Σ, συνιστώντας απαγορευμένη αναλογική εφαρμογή. Ωστόσο στην παράγραφο 1 του άρθρου 6 του Ν.4042/2012, επεκτείνεται ρητά η έννοια του «παρανόμου» της αντικειμενικής υπόστασης, προβλέποντας ότι «παρανόμες» είναι οι παραβάσεις:

α) όλων των λοιπών κανονιστικών πράξεων που έχουν εκδοθεί ή εκδίδονται κατ' εξουσιοδότηση του Ν. 1650/1986 (επαναλαμβάνοντας ουσιαστικά το άρθρο 28 παρ 2 του Ν.1650/1986)

β) των διατάξεων των Ν. 3199/200343, Ν.3937/2011 και Ν.4014/2011, καθώς και των κανονιστικών πράξεων που έχουν εκδοθεί ή εκδίδονται κατ' εξουσιοδότησή τους,

γ) των διατάξεων του Ν.2939/200144, όπως τροποποιήθηκε με το Ν.3854/2010, καθώς και των κανονιστικών πράξεων που έχουν εκδοθεί ή εκδίδονται κατ' εξουσιοδότηση του,

δ) των διατάξεων του Π.Δ 148/2009,

Έτσι γίνεται αντιληπτό ότι στην αντικειμενική υπόσταση του εγκλήματος του άρθρου 28 παρ 2 εντάσσεται η και η παράβαση των παραπάνω νομοθετικών διατάξεων. Η επέκταση του αξιοποίνου εφόσον πραγματοποιείται με νόμο είναι δογματικά ορθή και τηρεί τις βασικές δικαιοκρατικές εγγυήσεις της προσβασιμότητας και της προβλεψιμότητας των ποινικών κανόνων. Όπως επισημαίνεται μάλιστα στην Αιτιολογική Έκθεση, «η διάταξη της παραγράφου αυτής δεν εισάγει νέα ρύθμιση, είναι όμως αναγκαία γιατί αποδίδει την υφιστάμενη κατάσταση στην εθνική περιβαλλοντική νομοθεσία και ενοποιεί σε ένα νομοθετικό κείμενο την έννοια της ποινικής περιβαλλοντικής προστασίας ώστε να αποφευχθούν ασάφειες κι επικαλύψεις που θα την καθιστούσαν δυσεφάρμοστη»⁸⁷. Τέλος, πρόβλημα δημιουργείται ως προς την ένταξη στην αντικειμενική υπόσταση του εγκλήματος του άρθρου 28 παρ 2 των διατάξεων του άρθρου 3 του Ν.4042/2012, καθώς πουθενά στον νόμο δεν υπάρχει ανάλογη νομοθετική παραπομπή όπως στο άρθρο 6 παρ 1 του Ν.4042/2012 και μόνο με απαγορευμένη αναλογική εφαρμογή μπορούν κάποια από αυτά να ενταχθούν στην έννοια της υποβάθμισης και της ρύπανσης (αναλυτικά στην Ενότητα 3.3.10).

Το εγκληματικό αποτέλεσμα του βασικού εγκλήματος συνίσταται στην ρύπανση ή υποβάθμιση του περιβάλλοντος, αναλόγως των συντρεχόντων πραγματικών περιστατικών. Ο ίδιος ο νόμος ορίζει αυθεντικά τις δύο έννοιες. Έτσι, κατά το άρθρο 2 παρ. 2 Ν. 1650/1986, ως ρύπανση ορίζεται «η παρουσία στο περιβάλλον ρύπων, δηλαδή κάθε είδους ουσιών, θορύβου, ακτινοβολίας ή άλλων μορφών ενέργειας, σε ποσότητα, συγκέντρωση ή διάρκεια που μπορούν να προκαλέσουν αρνητικές επιπτώσεις στην υγεία, στους ζωντανούς οργανισμούς και στα οικοσυστήματα ή υλικές ζημιές και γενικά να καταστήσουν το περιβάλλον ακατάλληλο για τις επιθυμητές χρήσεις του»⁸⁸, ενώ ως υποβάθμιση ορίζεται «η πρόκληση από ανθρώπινες δραστηριότητες ρύπανσης ή οποιοσδήποτε άλλης μεταβολής στο περιβάλλον, η οποία είναι πιθανό να έχει αρνητικές επιπτώσεις στην οικολογική ισορροπία, στην ποιότητα ζωής και στην υγεία των κατοίκων, στην ιστορική και πολιτιστική κληρονομιά και

⁸⁷ Αιτιολογική έκθεση Ν.4042/2012, <http://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/2f026f42-950c-4efc-b950-340c4fb76a24/p-odhgia-eis.pdf>

⁸⁸ Σε διάσταση με τα ανωτέρω η απόφαση του ΑΠ:1660/2010 (σε διαδικτυακό ιστότοπο www.lawdb.intrasoft-net.gr) στην οποία αναιρέθηκε η απόφαση του Εφετείου, καθώς δεν υπήρχε επαρκής αιτιολογία σχετικά με την ικανότητα των ρύπων να προκαλέσουν αρνητικές επιπτώσεις

στις αισθητικές αξίες». Από τα ανωτέρω καθίσταται σαφές ότι οι δύο έννοιες διαφέρουν ουσιωδώς μεταξύ τους, με την υποβάθμιση να αποτελεί έννοια γένους σε σχέση με αυτήν της ρύπανσης. Σε περίπτωση ποινικής δίωξης ή καταδίκης, θα πρέπει να αναφέρεται ειδικώς εάν το εγκληματικό αποτέλεσμα για το οποίο κατηγορείται ο δράστης είναι η ρύπανση ή υποβάθμιση του περιβάλλοντος.⁸⁹

3.3.2: Η ΤΕΛΕΣΗ ΤΟΥ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ ΑΠΟ ΑΜΕΛΕΙΑ ΚΑΙ Η ΠΡΟΝΟΜΙΟΥΧΟΣ ΠΑΡΑΛΛΑΓΗ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΕΝΗΣ ΠΡΟΣΒΟΛΗΣ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

Στο άρθρο 2 παρ. 2 εδ β του Ν.1650/1986 όπως αυτό τροποποιήθηκε με το άρθρο 7 του Ν.4042/2012, προβλέπεται η περίπτωση της εξ αμελείας τέλεσης του βασικού εγκλήματος. Η τέλεση λοιπόν, της πράξης της ρύπανσης ή της υποβάθμισης του περιβάλλοντος από αμέλεια, τιμωρείται με ποινή φυλάκισης έως ένα έτος.

Στο εδάφιο γ της παραγράφου 2 του άρθρου 28 του Ν.1650/1986 τυποποιείται η προνομιούχος παραλλαγή του εκ δόλου βασικού εγκλήματος του α εδαφίου. Λαμβάνοντας μάλιστα υπόψη την βούληση του νομοθέτη, όπως αυτή αποτυπώνεται στην Αιτιολογική Έκθεση του Ν. 4042/2012, περιπτώσεις υποβάθμισης του περιβάλλοντος με εντελώς ασήμαντες επιπτώσεις οφειλόμενες σε αμέλεια του υπαιτίου, δε θεωρούνται αξιόποινες.⁹⁰ Τα κριτήρια σχετικά με το «περιορισμένο» της παραβίασης τα δίδει ο ίδιος ο νόμος. Είναι αυτά του είδους και της ποσότητας των ρύπων, εφόσον πρόκειται για ρύπανση και αυτά της έκτασης και σημασίας της υποβάθμισης, εφόσον πρόκειται για υποβάθμιση. Θέτει δηλαδή ο νόμος κάθε φορά ένα ποιοτικό (είδος και σημασία) κι ένα ποσοτικό κριτήριο (ποσότητα και έκταση). Μάλιστα από τη θεωρία υποστηρίζεται ότι ακριβώς επειδή τα κριτήρια που τίθενται είναι ιδιαίτερα ασαφή και τα όρια μεταξύ της εμβέλειας των εννοιών περιορισμένα έως ρευστά, χρήσιμη θα είναι η προσφυγή στην ήδη υπάρχουσα νομολογική πλήρωση της έννοιας της «σοβαράς ρύπανσης» του άρθρου 13 του Ν. 743/1977, η οποία συνοψίζεται στη δυνατότητα της φύσης να αποκαταστήσει τη βλάβη αμέσως και με ίδιες δυνάμεις.⁹¹

3.3.3: ΤΟ ΕΓΚΛΗΜΑ ΤΗΣ «ΑΝΕΥ Ή ΚΑΘ' ΥΠΕΡΒΑΣΙΝ ΑΔΕΙΑΣ» ΑΣΚΗΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ ΥΠΟΒΑΘΜΙΣΤΙΚΗΣ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

Στο άρθρο 28 παρ 1 του Ν.1650/1986, όπως αυτό τροποποιήθηκε το άρθρο 7 του Ν.4042/2012, τυποποιείται το έγκλημα της «άνευ ή καθ' υπέρβαση της χορηγηθείσας αδειάς» άσκησης επιχειρηματικής δραστηριότητας η οποία υποβαθμίζει το περιβάλλον. Πρόκειται για ένα εκ δόλου (οποιουδήποτε βαθμού) πλημμέλημα, το οποίο τιμωρείται με φυλάκιση μέχρι δύο ετών και χρηματική ποινή από 1000 έως 60000 ευρώ. Τα στοιχεία που πληρώνουν την αντικειμενική υπόσταση του εγκλήματος είναι δύο, τα οποία και θα πρέπει να συρρέουν σωρευτικά:

- Η άσκηση δραστηριότητας άνευ αδειάς ή καθ' υπέρβαση της χορηγηθείσας αδειάς ή της έγκρισης της αρμόδιας αρχής.

⁸⁹ Σύγχυση έχει επικρατήσει στη νομολογία σχετικά με την έννοια της ρύπανσης και της υποβάθμισης, καθώς σε πολλές καταδικαστικές αποφάσεις έχουμε την αδιάκριτη και σωρευτική χρήση των δύο εννοιών. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η απόφαση ΑΠ:580/2001 (σε διαδικτυακό ιστότοπο www.lawdb.intrasoftnet.gr), η οποία ανήρεσε την απόφαση 125/2010 του Εφετείου Δυτικής Μακεδονίας, διότι μεταξύ άλλων καταδίκασε το δράστη για ρύπανση και υποβάθμιση του περιβάλλοντος, χωρίς ουδεμία περεταίρω εξέταση των όρων που απαιτούνται από το νόμο για την έννοια της ρύπανσης.

⁹⁰ Αιτιολογική έκθεση Ν.4042/2012, <http://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/2f026f42-950c-4efc-b950-340c4fb76a24/p-odhgia-eis.pdf>

⁹¹ Μοροζίνης, ό.π., σελ 55

- Η επέλευση του εγκληματικού αποτελέσματος της υποβάθμισης του περιβάλλοντος εκ της ασκούμενης δραστηριότητας.

Πρόκειται για έγκλημα κοινό (δεν χρειάζεται να συντρέχει κάποια ιδιαίτερη ικανότητα στο πρόσωπο του δράστη). Η σχετική διάταξη συνιστά χωλό ποινικό νόμο, αφού η άσκηση δραστηριότητας ή επιχείρησης δεν πληροί αυτοτελώς την εν λόγω υπόσταση, αλλά απαιτείται επιπλέον η αξιόποινη συμπεριφορά να μην καλύπτεται από νόμιμα εκδοθείσα άδεια της διοίκησης. Ως «άσκηση δραστηριότητας ή επιχείρησης» πρέπει να θεωρηθεί η οργανωτική συμπεριφορά του φυσικού προσώπου που διά των εντολών και κατευθύνσεων του δρα προς την πραγμάτωση ενός αποτελέσματος που του αποφέρει κέρδος.⁹² Παρατηρούμε ότι ο νόμος συναρτά την ποινικοποίηση της προσβολής του περιβάλλοντος με την παράβαση της προβλεπόμενης διοικητικής διαδικασίας για την χορήγηση άδειας⁹³ ίδρυσης και λειτουργίας των βιομηχανικών, βιοτεχνικών και κάθε είδους μηχανολογικών εγκαταστάσεων. Ως εκ τούτου σε περίπτωση που κάποιος ασκεί κάποια (επιχειρηματική) δραστηριότητα σύμφωνα με την απαιτούμενη νόμιμη άδεια, η πράξη του δεν αξιολογείται ως τελικά άδικη, αφού αίρεται ο αρχικός άδικος χαρακτήρας της. Η αντικειμενική υπόσταση του εγκλήματος πληρούται **μόνο** σε περίπτωση είτε έλλειψης είτε υπέρβασης της διοικητικής άδειας (είτε σε περίπτωση άκυρης άδειας) για άσκηση δραστηριότητας ή λειτουργία επιχείρησης, η οποία επέφερε ως αποτέλεσμα την υποβάθμιση του περιβάλλοντος. (βλ. αναλυτικά στην ενότητα 3.3.4)

Για την υποκειμενική υπόσταση του εγκλήματος της παραγράφου 1 απαιτείται δόλος οποιοδήποτε βαθμού, ο οποίος απαιτείται να καλύπτει τα στοιχεία της αντικειμενικής υπόστασης. Η πράξη της άνευ ή καθ' υπέρβαση της χορηγηθείσας άδειας δραστηριότητας ή επιχείρησης από αμέλεια (χωρίς καμία διαβάθμιση) έπαψε να είναι αξιόποινη (πρώην άρθρο 28 παρ. 2), αφού όπως αναφέρεται και στην Αιτιολογική Έκθεση του Νόμου 4042/2012 (σελ. 6), τέτοια περίπτωση δεν θεωρείται πιθανή.⁹⁴

3.3.4: ΕΜΠΙΠΤΟΥΝ ΣΤΗΝ ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ «ΑΝΕΥ Ή ΚΑΘ ΥΠΕΡΒΑΣΗΣ ΑΔΕΙΑΣ» ΟΛΕΣ ΟΙ ΠΑΡΑΒΑΣΕΙΣ ΤΩΝ ΚΑΝΟΝΙΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΤΟΜΙΚΩΝ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΠΡΑΞΕΩΝ;

3.3.4.1: ΚΑΝΟΝΙΣΤΙΚΕΣ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΕΣ ΠΡΑΞΕΙΣ

Η κανονιστική διοικητική πράξη θα πρέπει να νοηθεί ως «η πράξη εκείνη με την οποία η διοίκηση θεσπίζει αφηρημένα διατυπωμένους και γενικά δεσμευτικούς κανόνες συμπεριφοράς»⁹⁵, δηλαδή πρωτεύοντες κανόνες δικαίου, επί τη βάση των οποίων ερείδονται κι εκδίδονται οι ατομικές διοικητικές πράξεις. Τα διατάγματα, οι υπουργικές και περιφερειακές αποφάσεις που σχετίζονται με την προστασία του περιβάλλοντος αποτελούν κανονιστικές διοικητικές πράξεις, η παράβαση των οποίων ενδέχεται να επιφέρει τις εκ του νόμου προβλεπόμενες ποινικές κυρώσεις σύμφωνα με το άρθρο 28 παρ 1 του Ν.1650/1986.

Εξετάζοντας ωστόσο επιμέρους περιπτώσεις κανονιστικών διοικητικών πράξεων αντιλαμβανόμαστε ότι δεν αποτελεί η παράβαση κάθε κανονιστικής διοικητικής πράξης ποινικό αδίκημα. Για παράδειγμα, η παράβαση άκυρης κανονιστικής διοικητικής πράξης η οποία έχει εκδοθεί είτε άνευ νομοθετικής εξουσιοδότησεως, είτε βάσει μη ειδικής κι ορισμένης εξουσιοδότησεως, είτε καθ' υπέρβαση αυτής, δεν είναι «παράνομη» και ως εκ τούτου δεν πληρούται

⁹² Μοροζίνης, ό.π., σελ 38

⁹³ Πρέπει να αναφέρουμε ότι ως «άδεια» κατά την έννοια του νόμου, συνιστά προπάντων η Απόφαση Έγκρισης Περιβαλλοντικών Όρων, που εκδίδεται κατά τη διαδικασία που προβλέπεται στο Ν.4042/2012 και αποτελεί τον απαραίτητο όρο για την έκδοση οποιασδήποτε περαιτέρω άδειας.

⁹⁴ Αιτιολογική έκθεση Ν.4042/2012, <http://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/2f026f42-950c-4efc-b950-340c4fb76a24/p-odhgia-eis.pdf>

⁹⁵ Δαγτόγλου Π., Γενικό Διοικητικό Δίκαιο, Ε΄ Έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2004, σελ 88

η αντικειμενική υπόσταση του εγκλήματος του άρθρου 28 παρ 1 του Ν.1650/1986.⁹⁶ Αν δεχόμασταν το αντίθετο θα υπήρχε παραβίαση του άρθρου 7 του Συντάγματος και της αρχής της νομιμότητας. Όμοια θα πρέπει να αντιμετωπίζεται και η περίπτωση των κανονιστικών διοικητικών πράξεων που είναι απλώς ακυρώσιμες κι όχι άκυρες. Το ότι μια τέτοια πράξη είναι για το διοικητικό δίκαιο ισχυρή μέχρις ότου ακυρωθεί, παράγοντας εγκύρωσ τις έννομες συνέπειές της δεν ασκεί επιρροή στα πλαίσια του ποινικού δικαίου.⁹⁷ Στα πλαίσια άλλωστε του παρεμπόπτοντος ελέγχου το ποινικό Δικαστήριο κρίνει την ισχύ και τη νομιμότητα της κανονιστικής διοικητικής πράξης. Έτσι συμπεραίνουμε ότι όταν η κανονιστική διοικητική πράξη είναι άκυρη ή έστω ακυρώσιμη, δεν πληρούται η αντικειμενική υπόσταση της οικείας ποινικής διάταξης του άρθρου 28 παρ 1.⁹⁸

3.3.4.2: ΑΤΟΜΙΚΕΣ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΕΣ ΠΡΑΞΕΙΣ

Οι ατομικές διοικητικές πράξεις θεσπίζουν ατομικό κανόνα δικαίου, ρυθμίζοντας μια συγκεκριμένη περίπτωση.⁹⁹ Το ζήτημα πρέπει να αντιμετωπιστεί με ιδιαίτερη προσοχή, καθώς γι' αυτές ισχύει καταρχήν το τεκμήριο της νομιμότητας. Αυτό σημαίνει ότι μέχρις ότου μια ατομική διοικητική πράξη ακυρωθεί, ανακληθεί, καταργηθεί ή κηρυχθεί ανίσχυρη, παράγει εγκύρωσ τα νομικά της αποτελέσματα. Τί γίνεται όμως σε περίπτωση που η διοικητική άδεια είναι παράνομη ή πάσχει από ακυρότητα; Μπορεί ο τελικά άδικος χαρακτήρας της πράξης να αποκλείεται;

Καταρχάς θα πρέπει να τονίσουμε ότι οι νομίμως εκδοθείσες ατομικές διοικητικές πράξεις αποκλείουν πάντα την πλήρωση της αντικειμενική υπόστασης του εγκλήματος του άρθρου 28 παρ 1 του Ν.1650/1986, έστω κι αν εν συνεχεία ανακληθούν (όπως θα πρόκειται για παράδειγμα στις περιπτώσεις που συντρέχουν λόγοι επιτακτικού δημοσίου συμφέροντος).¹⁰⁰ Οι παρανόμως εκδοθείσες ατομικές διοικητικές πράξεις είναι οι πράξεις που ενδιαφέρουν το ποινικό δίκαιο κατά κύριο λόγο. Παράνομη ατομική διοικητική πράξη έχουμε όταν η πράξη έχει εκδοθεί «παρά το νόμο ή περιέχει ρυθμίσεις που αντιβαίνουν σε κανόνες δικαίου, ή όταν η έκδοσή της είναι αποτέλεσμα πλάνης της διοικήσεως περί τα πράγματα»¹⁰¹. Συνεπώς, σε περίπτωση που η διοίκηση είτε τελούσε σε πλήρη αναντιστοιχία με την πραγματικότητα (πλάνη περί τα πράγματα), ή τελούσε σε ακριβή γνώση αυτής, πλην όμως είτε υπερέβη προφανώς τα άκρα όρια της διακριτικής ευχέρειας που είχε είτε παραβίασε διάταξη νόμου ή κανονιστικής διοικητικής πράξης (παρά το νόμο), πληρούται η αντικειμενική υπόσταση του άρθρου 28 παρ 1 του Ν.1650/1986.

Ως εκ τούτου το ότι υπάρχει μια παράνομη ατομική διοικητική πράξη η οποία «επιτρέπεται»¹⁰² την επιβαρυντική του περιβάλλοντος ενέργεια που επιχειρήθηκε από τον δράστη, είναι ποινικά αδιάφορο και δεν αίρει τον τελικά άδικο χαρακτήρα της πράξης του δράστη, διότι η ατομική διοικητική πράξη εκδόθηκε υπό συνθήκες που δικαιολογούν κι επιβάλλουν την ανάκλησή της ως παράνομης. Το τεκμήριο της νομιμότητας μιας παρανόμως εκδοθείσας ατομικής διοικητικής πράξης δεν δεσμεύει συνεπώς ουδόλως τον ποινικό δικαστή. Αν γινόταν αποδεκτό το αντίθετο, θα οδηγούμασταν σε μια απόλυτη εξάρτηση του ποινικού δικαίου από τις ατομικές διοικητικές πράξεις, κάτι που θα αντέκειτο στο Σύνταγμα και ειδικότερα στην αρχή της διάκρισης των εξουσιών, καθώς η διοίκηση θα είχε έτσι τη δυνατότητα κυριαρχικά

⁹⁶ Κατσιούλη Μ.,ό.π. σελ 67

⁹⁷ Μοροζίνης, ό.π., σελ 24

⁹⁸ Κατσιούλη Μ., ό.π., σελ 68

⁹⁹ Ευγενία Πρεβεδούρου, Η ανάκληση των διοικητικών πράξεων (Γενικό Διοικητικό Δίκαιο.-Διάγραμμα),σε διαδικτυακό ιστότοπο, www.prevedourou.gr, τελευταία ανάκτηση 6/11/2016

¹⁰⁰ Κατσιούλη Μ., ό.π., σελ 68

¹⁰¹ Ibid

¹⁰² Η έμφαση δική μου

να αποφασίζει για την έκταση της περιβαλλοντικής προστασίας και τα όρια του ποινικού κολασμού, αποκλείοντας τον νομοθέτη.¹⁰³

Συνεχίζοντας την προβληματική σχετικά με το ποιες ατομικές πράξεις εμπíπτουν ή όχι στον ποινικό κανόνα του άρθρου 28 παρ 1 και συνεπώς αποδίδουν το παράνομο ή μη της συμπεριφοράς, βάση θα πρέπει να αποτελέσει η τριμερής διάκριση των (ατομικών διοικητικών) πράξεων σε ανυπόστατες, άκυρες κι ακυρώσιμες. Ανυπόστατη είναι μια διοικητική πράξη «όταν δεν έχει εκδοθεί από τη διοίκηση, ή δεν έχει ολοκληρωθεί η διαδικασία παραγωγής της, οπότε δεν έχει ακόμη εμφανιστεί στο νομικό κόσμο, ή όταν έχει εκδοθεί κατά νόσφιση εξουσίας ή ως προϊόν βίας, ή από κλαδικά αναρμόδιο διοικητικό όργανο»¹⁰⁴. Στην περίπτωση αυτή δεν μπορούμε να ομιλούμε περί τεκμηρίου νομιμότητας διότι ο δράστης ενεργεί ουσιαστικά «χωρίς άδεια ή έγκριση» και συνεπώς η πράξη του εμπíπτει στην αντικειμενική υπόσταση του άρθρου 28 παρ 1Ν.1650/1986.¹⁰⁵ Όμοια ισχύουν κι επί άκυρης ατομικής διοικητικής πράξης, δηλαδή πράξης που πάσχει «από ουσιώδη και προφανή νομικά ελαττώματα»¹⁰⁶, μη καλυπτόμενης επίσης από το τεκμήριο νομιμότητας, αφού η πράξη έχει μεν εμφανιστεί, αλλά για το νομικό κόσμο είναι «σα να μην υπάρχει»¹⁰⁷.

Ιδιαίτερη περίπτωση αποτελούν οι ακυρώσιμες διοικητικές πράξεις. Γι' αυτές το τεκμήριο της νομιμότητας ισχύει κανονικά κι έτσι οι πράξεις ισχύουν κι αναπτύσσουν τα νομικά τους αποτελέσματα μέχρι την ακύρωσή τους από τα αρμόδια διοικητικά δικαστήρια. Ως εκ τούτου, δεν μπορεί να γίνει λόγος για πλήρωση της αντικειμενικής υπόστασης του αδικήματος του άρθρου 28 παρ. 1 Ν.1650/1986, μέχρις ότου ακυρωθεί μια ατομική διοικητική πράξη διότι είναι ισχυρή και παράγει όλες τις έννομες συνέπειες της, καλυπτόμενη από το τεκμήριο νομιμότητας και συνεπώς μη εμπíπτουσα στην έννοια της «χωρίς την απαιτούμενη άδεια ή έγκριση» άσκηση δραστηριότητας ή επιχείρησης.¹⁰⁸

Ο επωφελούμενος διοικούμενος φέρει ποινική ευθύνη μόνο εάν του ήταν γνωστό, ή εάν είχε τη δυνατότητα να πληροφορηθεί το ελάττωμα της χορηγηθείσης σε αυτόν αδείας. Η καλοπιστία ή μη ερευνάται μετά την ακύρωση της ατομικής πράξης, οπότε και το ποινικό δικαστήριο θα πρέπει να ελέγξει εάν ο δράστης ενήργησε «κακόπιστα» ή τελούσε κι ο ίδιος σε πλάνη περί τα πραγματικά περιστατικά που συνέτρεχαν και δεν δικαιολογούσαν την έκδοση της αδείας.¹⁰⁹ Η τυχόν πλάνη του αυτή θα πρέπει να κρίνεται πραγματική και θα εφαρμόζεται το άρθρο 30 παρ. 1 ΠΚ, αποκλεισμένου συνεπώς του στοιχείου της συνδρομής του στοιχείου του δόλου στο πρόσωπό του.

3.3.5:ΤΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΤΗΣ ΕΞΑΡΤΗΣΗΣ ΤΟΥ ΠΟΙΝΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ ΑΠΟ ΤΟ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ

Στο Ν.4042/2012, αλλά και γενικότερα στην περιβαλλοντική μας νομοθεσία εμφανίζεται το φαινόμενο «της εξάρτησης και παρακολουθηματικής σχέσης του ποινικού δικαίου του περιβάλλοντος έναντι των αντίστοιχων διοικητικών διατάξεων»¹¹⁰. Ο νομοθέτης ακολουθεί τη μέθοδο της υπέρμετρης παραχώρησης δικαιοπαραγωγικής αρμοδιότητας στα όργανα της εκτελεστικής εξουσίας υπό τη μορφή της ειδικής εξουσιοδότησης από το νόμο στο πλαίσιο

¹⁰³ Κατσιούλη Μ.,ό.π.,σελ 70

¹⁰⁴ Ευγενία Πρεβεδούρου, ό.π., www.prevedourou.gr

¹⁰⁵ Κατσιούλη Μ.,ό.π.,σελ 69

¹⁰⁶ Ευγενία Πρεβεδούρου, ό.π., www.prevedourou.gr

¹⁰⁷ Η έμφαση δική μου

¹⁰⁸ Κατσιούλη Μ, ό.π., σελ 69

¹⁰⁹ Ibid, σελ 71

¹¹⁰ Πανανεοφύτου Α.,ό.π.,σελ 25

του άρθρου 43 παρ 2 του Συντάγματος.¹¹¹ Έτσι, ο ποινικός κανόνας καθορίζει το πλαίσιο ποινής, αφήνοντας την περιγραφή των στοιχείων που στοιχειοθετούν την άδικη συμπεριφορά σε διοικητικές πράξεις στις οποίες παραπέμπει που είτε έχουν ήδη εκδοθεί είτε θα εκδοθούν κατ' εξουσιοδότηση του νόμου αυτού (προεδρικά διατάγματα ή υπουργικές αποφάσεις).¹¹² Πρόκειται για τους εν ευρεία εννοία αποκαλούμενους λευκούς ποινικούς νόμους.¹¹³

Η ανάγκη προσαρμογής του νομοθετικού έργου στη δυναμική της εξέλιξης της τεχνολογίας, η εμφάνιση νέων περιβαλλοντικών κινδύνων, η ρευστότητα και το ευμετάβλητο των κινδυνολογικών δραστηριοτήτων, οι πολυδιάστατες επιδράσεις τους και η προοπτική της εξέλιξής τους, εξαναγκάζει το δίκαιο σε διαρκή ανανέωση και κινητοποίηση του οπλοστασίου του προκειμένου να αξιοποιήσει με τον πιο αποτελεσματικό τρόπο τους μηχανισμούς προστασίας που διαθέτει.¹¹⁴ Αυτές είναι μερικές από τις αιτίες που απορρίπτεται από το νομοθέτη η κατ' αποκλειστικότητα προσφυγή στην ποινική νομοθεσία, η οποία περιλαμβάνει δύσκαμπτες και χρονοβόρες διαδικασίες κι επιτάσσεται μια συνδυαστική εφαρμογή ποινικού και διοικητικού δικαίου, προκειμένου να αξιοποιηθούν τα πλεονεκτήματα που κάθε κλάδος συγκεντρώνει.¹¹⁵ Από την άλλη όμως παρότι οι διοικητικές διατάξεις και κυρώσεις, οικονομικού κυρίως χαρακτήρα, ικανοποιούν αυτήν την απαίτηση για ταχύτητα κι ευελιξία προσαρμογής, δεν μπορούν να αποτελέσουν ισχυρό αντικίνητρο αποτροπής των δραστών της περιβαλλοντικής νομοθεσίας.¹¹⁶ Η προστασία των περιβαλλοντικών αγαθών φαντάζει αδιανόγητη χωρίς την προληπτική και κατασταλτική ενίσχυσή της από την ποινική νομοθεσία.

Ο Έλληνας νομοθέτης έχει επιδείξει τα τελευταία χρόνια μια προτίμηση στη σύζευξη διοικητικών διατάξεων και ποινικών κυρώσεων, έτσι ώστε μέσα από τη συνδυαστική εφαρμογή τους να παρέχεται μια ολοκληρωμένη περιβαλλοντική προστασία.¹¹⁷ Ωστόσο, η όλη προσπάθεια πλήττεται από την έλλειψη συγκροτημένης προσπάθειας κι οργανωτικής επεξεργασίας.¹¹⁸ Η αποτελεσματικότητα της περιβαλλοντικής προστασίας δοκιμάζεται, αφού αξιόποινες συμπεριφορές αποτελούν κατά κανόνα περιπτώσεις «βλάβης» (ρύπανση - υποβάθμιση). Αυτό όμως συνεπάγεται τον αφοπλισμό του ποινικού δικαίου από ένα βασικό όπλο που διαθέτει, αυτό της προληπτικής λειτουργίας και δράσης κι εξαντλεί την δραστικότητά του στο στάδιο της καταστολής του αδικήματος.¹¹⁹ Επομένως κι ολοκληρώνοντας αυτήν την σύντομη αναφορά στην συμβολή του ποινικού δικαίου στην προστασία των περιβαλλοντικών αγαθών, μπορούμε να πούμε ότι και το διοικητικό δίκαιο εξαρτάται από το ποινικό, υπό την έννοια της αποτελεσματικότητας των όρων και ρυθμίσεων των προβλεπόμενων διοικητικών διατάξεων.¹²⁰

3.3.6: ΤΟ ΕΙΔΟΣ ΤΩΝ ΕΓΚΛΗΜΑΤΩΝ ΤΩΝ ΠΑΡ. 1 ΚΑΙ 2 ΕΔ Α ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 28 Ν.1650/1986

Όσον αφορά το χαρακτήρα των ανωτέρω βασικών εγκλημάτων ως βλάβης ή διακινδύνευσης, οι υποστηρικτές της «οικολογικής αντίληψης» του εννόμου αγαθού του περιβάλλοντος,

¹¹¹ Πετρόπουλος, ό.π., σελ 245

¹¹² Ibid

¹¹³ Ανδρουλάκης Ν., Ποινικό Δίκαιο, Γενικό Μέρος, Έκδοση 9η, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2009, σελ 101

¹¹⁴ Παπανεοφύτου Α., ό.π., σελ 39

¹¹⁵ Κατσίουλη Μ., ό.π., σελ 72

¹¹⁶ Ibid

¹¹⁷ Ibid

¹¹⁸ Ibid, σελ 73

¹¹⁹ Ibid

¹²⁰ Ibid

ισχυρίζονται πως πρόκειται για εγκλήματα βλάβης του υπερατομικού αγαθού του περιβάλλοντος, ενώ οι υποστηρικτές της ανθρωποκεντρικής αντίληψης, ισχυρίζονται ότι πρόκειται για εγκλήματα διακινδύνευσης ατομικών εννόμων αγαθών (ιδίως ζωή, υγεία).¹²¹ Η γνώμη μου είναι ότι πρόκειται για έγκλημα επικινδυνότητας.¹²² Ως εκ τούτου, ο κίνδυνος ως κατάσταση του έννομου αγαθού, συνδεδεμένος με τη συμπεριφορά καθ' εαυτή, θα πρέπει, να διαπιστώνεται κατά τη στιγμή που αυτή συντελείται και όχι σε μεταγενέστερο χρόνο.¹²³

3.3.7:ΔΙΑΚΕΚΡΙΜΕΝΕΣ ΠΑΡΑΛΛΑΓΕΣ, ΑΡΘΡΟ 28 ΠΑΡ 3 ΤΟΥ Ν.1650/1986

3.3.7.1:Η ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΤΗΣ ΕΝΝΟΙΑΣ ΤΟΥ ΠΕΡΙΟΥΣΙΑΚΟΥ ΟΦΕΛΟΥΣ

Στην παράγραφο 3 του άρθρου 28 εισήχθησαν με το άρθρο 7 παρ. 3 Ν.4042/2012 νέες διακεκριμένες παραλλαγές. Είναι η πρώτη φορά που το βασικό έγκλημα της υποβάθμισης ή ρύπανσης του περιβάλλοντος συνδέεται με την επιδίωξη οικονομικού οφέλους, όπως αναφέρεται και στην Αιτιολογική Έκθεση του Ν. 4042/2012.¹²⁴ Ο νομοθέτης, προχώρησε σε αυτή τη νομοθετική επιλογή ακολουθώντας τις εκθέσεις των επιθεωρητών περιβάλλοντος, οι οποίοι σημειώνουν χαρακτηριστικά στις εκθέσεις τους ότι «η παράνομη διαχείριση και κυρίως η παράνομη διάθεση αποβλήτων κάθε είδους, συναρτάται κατά κανόνα με οικονομικές επιδιώξεις και αποτελεί ιδιαίτερα προσοδοφόρα δραστηριότητα νέας γενιάς επιχειρηματιών»¹²⁵. Ειδικότερα, κατά την πρώτη περίπτωση της παραγράφου 3 του άρθρου 28, προβλέπεται ότι αν το βασικό έγκλημα τελέστηκε από δράστη που σκόπευε (δόλος σκοπού α' βαθμού) να προσπορίσει στον εαυτό του σε άλλον οικονομικό ή άλλο υλικό όφελος (το οποίο μπορεί να είναι παράνομο ή νόμιμο), επιβάλλεται φυλάκιση τουλάχιστον δύο ετών ή και χρηματική ποινή 20.000,00 έως 150.000,00 ευρώ (διακεκριμένο πλημμέλημα). Αυτό που προβλημάτισε τη θεωρία αφορούσε κυρίως στη διατύπωση της διάταξης και πιο συγκεκριμένα στην επιλογή χρήσης εκ μέρους του νομοθέτη των όρων «οικονομικό ή άλλο υλικό όφελος», έναντι του παγίως χρησιμοποιούμενου από αυτόν «περιουσιακού οφέλους».¹²⁶ Υποστηρίζεται ωστόσο ότι ελλείψει επεξηγήσεως και ειδικής αιτιολογήσεως από τον νομοθέτη περί της συγκεκριμένης ως άνω επιλογής του, το οικονομικό ή άλλο υλικό όφελος πρέπει να ταυτιστεί νοηματικά με το περιουσιακό.¹²⁷

Στη δεύτερη περίπτωση της παραγράφου 3 τυποποιείται διακεκριμένη κακουργηματικού χαρακτήρα παραλλαγή του βασικού εγκλήματος. Ειδικότερα, αν το βασικό έγκλημα τελέστηκε είτε από δράστη με σκοπό προορισμού οικονομικού οφέλους για τον ίδιο το δράστη ή για άλλον και το συνολικό οικονομικό ή άλλο υλικό όφελος (κι εδώ θα πρέπει να νοηθεί με την έννοια του περιουσιακού οφέλους, το οποίο μπορεί να είναι παράνομο ή νόμιμο) υπερβαίνει το ποσό των 73.000,00 ευρώ είτε από δράστη που διαπράττει το βασικό έγκλημα κατ' επάγγελμα ή κατά συνήθεια (οπότε όμως στην τελευταία αυτή υποπερίπτωση θα πρέπει τα εγκλήματα της ρύπανσης ή υποβάθμισης να τελούνται κατ' επάγγελμα ή κατά συνήθεια από το δράστη, όπως οι όροι αυτοί νοούνται κι ορίζονται νομοθετικά στο άρθρο 13 στοιχ. στ ΠΚ) και το συνολικό οικονομικό ή άλλο υλικό όφελος (κι εδώ θα πρέπει να νοηθεί με την έννοια του περιουσιακού οφέλους) υπερβαίνει το ποσό των 15.000,00 ευρώ, επιβάλλεται κάθειρξη έως δέκα έτη ή και χρηματική ποινή 60.000,00 έως 250.000,00 ευρώ.

¹²¹ Πετρόπουλος, ό.π., σελ 241

¹²² Έτσι και Ο.Τσόλκα, ό.π., σελ 10

¹²³ Ibid

¹²⁴ Αιτιολογική έκθεση Ν.4042/2012, <http://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/2f026f42-950c-4efc-b950-340c4fb76a24/p-odhgia-eis.pdf>

¹²⁵ Ibid

¹²⁶ Κατσιούλη Μ.,ό.π., σελ 81

¹²⁷ Ibid

3.3.7.2: Η ΠΡΟΚΛΗΣΗ ΚΙΝΔΥΝΟΥ ΣΟΒΑΡΗΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗΣ

Στην παράγραφο 3 στοιχείο γ του άρθρου 28 του Ν.1650/1986, εισάγεται με το Ν.4042/2012 μια νέα (πλημμεληματικού χαρακτήρα πάντως) διακεκριμένη παραλλαγή του βασικού εκ δόλου εγκλήματος της εκ δόλου ρύπανσης ή υποβάθμισης του περιβάλλοντος του άρθρου 28 παρ 2 του Ν.1650/1986. Σε περίπτωση λοιπόν που το βασικό εκ δόλου έγκλημα προκάλεσε είτε κίνδυνο σοβαρής ή ευρείας ρύπανσης είτε κίνδυνο υποβάθμισης του περιβάλλοντος είτε κίνδυνο σοβαρής ή ευρείας οικολογική καταστροφής, επιβάλλεται στο δράστη ποινή φυλάκισης τουλάχιστον δύο ετών ή και χρηματική ποινή από 20000 έως 150000 ευρώ. Ο παραπάνω κίνδυνος συνίσταται είτε σε σοβαρότητα της προσβολής (σημαντικότητα) είτε σε ευρύτητα της προσβολής (έκταση) και κρίνεται με ποιοτικά και ποσοτικά κάθε φορά κριτήρια, όπως αυτά προδιαγράφονται στο νόμο. Στην περίπτωση της ρύπανσης γίνεται λόγος για είδος (ποιοτικό κριτήριο) και ποσότητα (ποσοτικό κριτήριο) ρύπων, ενώ γι' αυτήν της υποβάθμισης για έκταση (ποσοτικό κριτήριο) ή σημασία (ποιοτικό κριτήριο) αυτής.¹²⁸ Ο κίνδυνος της έκτασης και της σοβαρότητας της ρύπανσης ή υποβάθμισης του περιβάλλοντος, της περιβαλλοντικής διατάραξης ή καταστροφής, θα πρέπει να κρίνεται με βάση τη δυνατότητα της φύσης ή έστω με τη μεσολάβηση μιας μικρής ανθρώπινης παρέμβασης να αποκαταστήσει την συντελεσθείσα βλάβη με ίδιες δυνάμεις.¹²⁹

Ένα επιπλέον ζήτημα που τίθεται είναι αυτό του διαχωρισμού των εννοιών τόσο της ρύπανσης αλλά και της υποβάθμισης από αυτές της οικολογικής και περιβαλλοντικής διατάραξης και καταστροφής, αλλά και αυτών των δύο τελευταίων μεταξύ τους. Η περιβαλλοντική διατάραξη μπορεί να νοηθεί ως «απομείωση της λειτουργικής χρησιμότητας του περιβάλλοντος ως προς τις λειτουργίες που αυτό επιτελεί»¹³⁰, ενώ η περιβαλλοντική καταστροφή ως «η ολική άρση της λειτουργικής χρησιμότητάς του λόγω εντελούς καταστροφής των περιβαλλοντικών στοιχείων»¹³¹. Αναμφίβολα ωστόσο πρέπει να αναφερθεί, ότι η διαχωριστική γραμμή που οριοθετεί τις δύο έννοιες είναι λεπτή, δυσχεραίνοντας ακόμη περισσότερο τις όποιες απόπειρες για αποκρυστάλλωση ενός ορισμού πρότυπο, αλλά ενισχύοντας τον προβληματισμό περί του ποιες περιπτώσεις θα μπορούσαν να υπαχθούν στην έννοια της διατάραξης και ποιες σε εκείνες της καταστροφής.¹³²

3.3.7.3: Η ΠΡΟΚΛΗΣΗ ΚΙΝΔΥΝΟΥ ΣΕ ΑΤΟΜΙΚΑ ΕΝΝΟΜΑ ΑΓΑΘΑ

Στην παράγραφο 3 στοιχείο δ του άρθρου 28 του Ν.1650/1986, εισάγεται με το άρθρο 7 του Ν.4042/2012 μια νέα διακεκριμένη παραλλαγή του βασικού εγκλήματος της εκ δόλου υποβάθμισης ή ρύπανσης του περιβάλλοντος. Έτσι, η πράξη προσλαμβάνει κακουργηματικό χαρακτήρα στην περίπτωση που δημιουργήσει κίνδυνο θανάτου εμβρύου ή ανθρώπου ή κίνδυνο εμφάνισης βαριάς σωματικής ή διανοητικής πάθησης σε νεογνό ή σε άνθρωπο, και επιβάλλεται στο δράστη κάθειρξη έως 10 έτη ή και χρηματική ποινή από 150000 έως 500000 ευρώ. Κατά τη γνώμη μου είναι ορθή η «αναβάθμιση» του παραπάνω εγκλήματος από τον Έλληνα νομοθέτη σε κακούργημα, η οποία έχει ως αποτέλεσμα την ενίσχυση της προληπτικής λειτουργίας του ποινικού δικαίου και την αποτελεσματικότητα της παρεχόμενης προστασίας. Όμως, θεωρώ λανθασμένη τη διάκριση που κάνει ο νομοθέτης μεταξύ ατομικών εννόμων αγαθών και του εννόμου αγαθού του περιβάλλοντος, καθώς κακουργηματικό χαρακτήρα έχει μόνο η παραπάνω διακεκριμένη παραλλαγή. Αντίθετα η διακεκριμένη η παραλλαγή του στοιχείου γ που αφορά σε κίνδυνο που προκύπτει από το βασικό έγκλημα κατά

¹²⁸ Κατσιούλη Μ., ό.π., σελ 83

¹²⁹ Μοροζίνης Ι., ό.π., σελ 58

¹³⁰ Ibid, σελ 57

¹³¹ Ibid

¹³² Κατσιούλη Μ., ό.π., σελ 84

του εννόμου αγαθού του περιβάλλοντος και αφορά εκτεταμένη ρύπανση ή οικολογική καταστροφή, τυποποιείται απλά ως διακεκριμένο πλημμέλημα, αυξάνοντας την ποινή φυλάκισης, σε δύο έτη τουλάχιστον. Θα έπρεπε κατά τη γνώμη μου να έχει κι αυτό το έγκλημα κακουρηματικό χαρακτήρα, προκειμένου να ενισχύσει την προληπτική λειτουργία και αποτελεσματικότητα του ποινικού δικαίου έναντι περιπτώσεων εκτεταμένης οικολογικής καταστροφής.

Ερμηνευτικά προκύπτουν επίσης ορισμένα ζητήματα, όσον αφορά την παραπάνω τη διάταξη του άρθρου 28 παρ 3δ. Αρχικά, εμφανίζεται μια εξομοίωση της ποινικής μεταχείρισης του κινδύνου θανάτου εμβρύου με τον αντίστοιχο ανθρώπου, ενώ δεν εξηγείται η ειδική αναφορά που γίνεται στον κίνδυνο εμφάνισης βαριάς σωματικής ή διανοητικής πάθησης σε νεογνό κατ' αντιπαραβολή με τον αντίστοιχο κίνδυνο που μπορεί να δημιουργηθεί για τον άνθρωπο. Ξεκινώντας από την τελευταία αυτή παρατήρηση, κρίνουμε πως μάλλον ο νομοθέτης θέλησε να «καλύψει» νομοθετικά τις περιπτώσεις εκείνες κατά τις οποίες μια περιβαλλοντική βλάβη μπορεί λόγω της φύσης και του τρόπου εκδήλωσής της να επενεργήσει κατά τέτοιο τρόπο σε μια έγκυο γυναίκα, ώστε η τελευταία να εμφανίσει συμπτώματα τα οποία θα υποδηλώνουν ίσως κι εκδηλώνουν έναν κίνδυνο ότι το μωρό που θα γεννηθεί, όταν γεννηθεί, να εμφανίσει κάποια βαριάς μορφής σωματική ή διανοητική πάθηση.¹³³ Ο κίνδυνος δηλαδή θα έχει δημιουργηθεί ήδη ενόσω το μωρό κυοφορούνταν από τη μητέρα του και παραμένει υπαρκτός και δυνάμενος μετά τη γέννηση του μωρού να εκδηλωθεί ανά πάσα στιγμή, αναπτύσσοντας τη βλάβη που περιγράφεται στο επόμενο εδάφιο της παραγράφου 3.

3.3.7.4:ΤΟ ΕΙΔΟΣ ΤΩΝ ΕΓΚΛΗΜΑΤΩΝ ΠΟΥ ΕΙΣΑΓΟΝΤΑΙ ΩΣ ΕΠΙΒΑΡΥΝΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΣΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΒΑΣΙΚΟΥ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ ΣΤΑ ΕΔΑΦΙΑ Γ ΚΑΙ Δ ΤΗΣ ΠΑΡΑΓΡΑΦΟΥ 3 ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 28 Ν.1650/1986

Στα εδάφια γ και δ της παραγράφου 3 του άρθρου 28, όπως αυτό τροποποιήθηκε με το άρθρο 7 του Ν.4042/2012, εισάγονται επιβαρυντικές περιστάσεις του βασικού εγκλήματος. Εδώ ανακύπτουν δύο ερωτήματα: Είναι αναγκαία για την πρόκληση του κινδύνου η επικάλυψη της από το δόλο του δράστη; Η πρόκειται για ένα εκ του αποτελέσματος έγκλημα, οπότε αρκεί για την βαρύτερη τιμώρηση η δυνατότητα απόδοσης της εν λόγω πρόκλησης σε αμέλεια του δράστη; Κατά την κρατούσα άποψη ο κίνδυνος δεν συνιστά ορισμένο αποτέλεσμα, κατά την έννοια του άρθρου 29 ΠΚ και συνεπώς απαιτείται η κατάφαση του δόλου.¹³⁴ Αντίθετη άποψη υποστηρίζει ο Ανδρουλάκης, με το επιχείρημα ότι η κατάσταση του κινδύνου είναι μια πραγματική μεταβολή, ξέχωρη από τη βασική αξιόποινη συμπεριφορά. Σαφή απάντηση στο ανωτέρω ερώτημα δεν δίδει ούτε ο νόμος ούτε η σχετική αιτιολογική έκθεση. Διευκρινίζοντας, διαπιστώνουμε ότι στο τελευταίο εδάφιο της παραγράφου 3 ορίζεται ότι αν οι πράξεις των εδαφίων γ, δ και ε τελέστηκαν από αμέλεια, επιβάλλεται φυλάκιση τουλάχιστον ενός έτους και χρηματική ποινή. Στη δε αιτιολογική έκθεση διαλαμβάνεται ότι η ρύθμιση αυτή έγινε κατά το πρότυπο των κοινώς επικίνδυνων εγκλημάτων. Όμως στις διατάξεις του ΠΚ θεσπίζονται εγκλήματα εκ του αποτελέσματος διακρινόμενα, η πρόκληση δηλαδή του κινδύνου οφείλεται σε αμέλεια και όχι σε δόλο του δράστη. Η σύγχυση που προκαλείται να είναι προφανής. Κατά τη γνώμη μου θα πρέπει ο κίνδυνος να επικαλύπτεται με δόλο του δράστη, όπως δέχεται και η κρατούσα άποψη.

3.3.8:Η ΑΠΟ ΑΜΕΛΕΙΑ ΕΠΕΛΕΥΣΗ ΤΩΝ ΚΙΝΔΥΝΩΝ

Η πραγμάτωση των κινδύνων που προβλέπονται στα εδάφια γ και δ της παραγράφου 3 του άρθρου 28, συνιστούν βαρύτερα εγκλήματα σε σχέση με το βασικό έγκλημα της περιβαλλοντικής προσβολής, έχουν κακουρηματικό χαρακτήρα και διέπονται από το άρθρο 29

¹³³ Κατσιούλη Μ., ό.π., σελ 91

¹³⁴ Έτσι Ο.Τσόλκα, ό.π., σελ 10

ΠΚ, ως γνήσια εκ του αποτελέσματος εγκλήματα. Στο εδάφιο ε της παραγράφου 3 του άρθρου 28, προβλέπεται αρχικά ένα εκ του αποτελέσματος διακρινόμενο έγκλημα όπου το εξ αμελείας αποτέλεσμα πλήττει το ίδιο το έννομο αγαθό του περιβάλλοντος. Σύμφωνα με τις επιταγές του άρθρου 29 ΠΚ, θα πρέπει να υπάρχει δόλος του δράστη ως προς το βασικό έγκλημα (περιβαλλοντική ρύπανση ή υποβάθμιση) και αμέλεια ως προς το βαρύτερο αποτέλεσμα, εν προκειμένω της συντέλεσης σοβαρής ή ευρείας ρύπανσης ή υποβάθμισης ή ευρείας οικολογικής και περιβαλλοντικής διατάραξης ή καταστροφής.¹³⁵ Κάτι τέτοιο είναι νοητό στις περιπτώσεις όπου ο δράστης είτε δεν προέβλεψε ότι η προσβολή που είχε εξαρχής σκοπό να επιφέρει στο περιβάλλον θα έπαιρνε τέτοιου είδους διαστάσεις, είτε θεώρησε μεν αυτό ως πιθανό, πίστεψε ωστόσο ότι η προσβολή θα περιοριζόταν στα πλαίσια του βασικού εγκλήματος ή έστω της διακεκριμένης παραλλαγής της περίπτωσης γ της παραγράφου 3.¹³⁶ Παρατηρούμε ότι επαναλαμβάνονται ομοίως κι εδώ, όπως και στην περίπτωση γ, τα κριτήρια που τίθενται προκειμένου να καταφαθεί το σοβαρό ή το ευρύ της ρύπανσης ή της υποβάθμισης ή της διατάραξης ή καταστροφής.¹³⁷ Στο δράστη του παραπάνω εγκλήματος επιβάλλεται ποινή κάθειρξης έως είκοσι έτη ή και χρηματική ποινή από 150000 μέχρι 500000 ευρώ.

Περαιτέρω, στο στοιχείο ε της παραγράφου 3, τυποποιείται ως γνήσιο εκ του αποτελέσματος έγκλημα, η πρόκληση από αμέλεια, είτε θανάτου εμβρύου ή ανθρώπου είτε εμφάνισης βαριάς σωματικής ή διανοητικής πάθησης νεογνού ή ανθρώπου από το βασικό έγκλημα δόλου. Όλες οι παραπάνω υποπεριπτώσεις του στοιχείου ε αποτελούν πραγματώσεις των κινδύνων που περιγράφονται στο στοιχείο δ της παραγράφου 3 του άρθρου 28 του Ν.1650/1986. Παρατηρούμε επίσης ότι, κατ' αντιστοιχία με την περίπτωση δ, και στην περίπτωση ε της παραγράφου 3, γίνεται ειδική αναφορά στο νεογνό, το οποίο διακρίνεται από τον άνθρωπο. Όπως αναφέραμε και ανωτέρω, σκοπός του νομοθέτη είναι να παράσχει όσο το δυνατόν ευρύτερη προστασία, καλύπτοντας όσες περισσότερες περιπτώσεις είναι δυνατό. Συμπεραίνουμε λοιπόν ότι στο πεδίο εφαρμογής της διάταξης εμπίπτουν περιπτώσεις στις οποίες η προσβολή έλαβε χώρα κατά τη διάρκεια της εγκυμοσύνης.¹³⁸ Τέτοιες περιπτώσεις απαντώνται κατεξοχήν στο περιβαλλοντικό δίκαιο και συνεπώς η διάταξη κάλυψε ένα κενό, αυτό της συντέλεσης του κινδύνου βλαβών σε ατομικά έννομα αγαθά από περιβαλλοντικές προσβολές που έχουν επενεργήσει μέσω του σώματος της εγκύου στο έμβρυο, οι επιπτώσεις τους ωστόσο επήλθαν το πρώτον με τη γέννησή του.¹³⁹ Τέλος ως προς την έννοια της «βαριάς σωματικής ή διανοητικής πάθησης», αυτή θα πρέπει να έχει την ίδια έννοια με το άρθρο άρθρο 310 παρ. 2 ΠΚ.

Πώς όμως μεταχειριζόμαστε ποινικά την περίπτωση που ο δράστης είχε εξαρχής δόλο ως προς το βαρύτερο αποτέλεσμα, δηλαδή ως προς την επέλευση των κινδύνων τους οποίους περιγράφει το στοιχείο ε της παραγράφου 3 του άρθρου 28; Πρόκειται για τις γνωστές μας περιπτώσεις μη γνησίων εκ του αποτελέσματος διακρινόμενων εγκλημάτων, στις οποίες ο δράστης έχει δόλο όχι μόνο ως προς το βασικό έγκλημα, αλλά και ως προς το βαρύτερο αποτέλεσμα που τελικά με την πράξη του επέρχεται. Εδώ θα πρέπει να γίνει δεκτό ότι εφόσον η πράξη του δράστη τιμωρείται όταν διαπράττεται από αμέλεια, θα πρέπει να τιμωρείται και όταν τελείται εκ δόλου.¹⁴⁰

¹³⁵ Κατσιούλη Μ., ό.π., σελ 88

¹³⁶ Ibid

¹³⁷ Ibid, σελ 90

¹³⁸ Ibid

¹³⁹ Ibid

¹⁴⁰ Ibid,

3.3.9: Η ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΚΗ ΔΙΑΤΑΞΗ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 28 ΠΑΡ 3 ΕΔΑΦΙΟ Ε, ΣΤΟΙΧΕΙΟ Β΄

Στο δεύτερο εδάφιο του στοιχείου ε της παραγράφου 3 του άρθρου του Ν.1650/1986, θεσπίζεται με την τροποποίηση που επέφερε το άρθρο 7 του Ν.4042/2012 μία από τις πιο προβληματικές και ακατανόητες διατάξεις του Ν.1650/1986. Η διάταξη έχει ως εξής: «Αν οι πράξεις των στοιχείων γ, δ και ε της παραγράφου αυτής τελέστηκαν από αμέλεια, επιβάλλεται φυλάκιση τουλάχιστον ενός έτους ή και χρηματική ποινή 60.000,00 έως 150.000,00 ευρώ». Το ερώτημα που τίθεται εν προκειμένω είναι εάν η πραγματική βούληση του νομοθέτη ήταν να «πει αυτό που όντως είπε». Δηλαδή εάν πρέπει να θεωρήσουμε ότι η ποινή που προβλέπει το εδάφιο αυτό αφορά τις περιπτώσεις εκείνες κατά τις οποίες ο δράστης έχει δόλο ως προς το βασικό έγκλημα και αμέλεια ως προς τα βαρύτερα αποτελέσματα που περιγράφονται στις περιπτώσεις γ, δ και ε.¹⁴¹ Κάτι τέτοιο ωστόσο θα καθιστούσε περιττή την προσφυγή στο άρθρο 29 ΠΚ, αποκλείοντας έτσι την εφαρμογή του στο εδάφιο ε της παραγράφου 3 του άρθρου 28. Παράλληλα η ίδια η διατύπωση της διάταξης αυτής του τελευταίου εδαφίου προδίδει κάποια σύγχυση και το πιθανότερο, κάποιο τυπογραφικό «λάθος».¹⁴² Τέτοια λάθη βέβαια είναι απαράδεκτα, ειδικά στο ποινικό δίκαιο, αφού τυχόν παρερμηνεία της νομοθετικής βουλήσεως θα μπορούσε να συνεπάγεται επιβολή ποινής χωρίς νόμο. Άγνωστο παραμένει, αν ο νομοθέτης ήθελε να αντιμετωπίσει ένα συναφές, αλλά ξέχωρο ζήτημα: την τιμώρηση του δράστη που τέλεσε το βασικό έγκλημα από αμέλεια, η δε πράξη του είχε ως επακόλουθο αποτέλεσμα τον κίνδυνο ή την επέλευση του κινδύνου των ανωτέρω εννόμων αγαθών. Η καταφατική απάντηση είναι η μόνη εύλογη επιλογή, που χρήζει όμως σαφούς νομοθετικής ρύθμισης, ώστε να μην τίθενται ζητήματα συρροής μεταξύ περισσότερων εξ αμελείας τελεσθέντων εγκλημάτων.¹⁴³

3.3.10: Η ΤΥΠΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΠΟΙΝΙΚΑ ΑΞΙΟΛΟΓΩΝ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΩΝ ΣΤΟ ΑΡΘΡΟ 3 Ν.4042/2012

Στο άρθρο 3 του Ν. 4042/2012 τυποποιούνται ως εγκλήματα συγκεκριμένες συμπεριφορές, η τέλεση των οποίων, τιμωρείται σύμφωνα με ρητή νομοθετική παραπομπή με το άρθρο 28 του Ν.1650/1986, όπως αυτό τροποποιήθηκε με το άρθρο 7 του Ν.4042/2012. Οι συμπεριφορές που θεωρούνται ποινικά αδικήματα είναι οι εξής:

1. η απόρριψη, εκπομπή ή εισαγωγή ποσότητας υλικών ή ιοντίζουσας ακτινοβολίας στον αέρα, το έδαφος ή το νερό, που προκαλεί ή ενδέχεται να προκαλέσει το θάνατο ή σοβαρές σωματικές βλάβες, σε πρόσωπα, ή ουσιαστικές βλάβες, στην ποιότητα του αέρα, την ποιότητα του εδάφους, την ποιότητα του νερού ή στα ζώα ή τα φυτά
2. η συλλογή, μεταφορά, ανάκτηση ή διάθεση αποβλήτων, συμπεριλαμβανομένης της επιχειρησιακής εποπτείας των πράξεων αυτών και της επακόλουθης συντήρησης των εγκαταστάσεων διάθεσης, και συμπεριλαμβανομένων δράσεων που εκτελούνται από εμπόρους ή μεσίτες (διαχείριση των αποβλήτων), που προκαλούν ή ενδέχεται να προκαλέσουν το θάνατο ή σοβαρές σωματικές βλάβες σε πρόσωπα ή ουσιαστικές βλάβες στην ποιότητα του αέρα, στην ποιότητα του εδάφους ή στην ποιότητα του νερού ή στα ζώα ή τα φυτά
3. η αποστολή αποβλήτων, υπό την προϋπόθεση ότι η δραστηριότητα αυτή εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 2 παράγραφος 35 του Κανονισμού 1013/2006 για τις μεταφορές αποβλήτων και διενεργείται σε μη αμελητέα ποσότητα, ανεξάρτητα από

¹⁴¹ Κατσιούλη Μ.,ό.π., σελ 96

¹⁴² Ibid

¹⁴³ Έτσι, σε Ό.Τσόλκα, ό.π., σελ 11

το εάν εκτελείται ως ενιαία μεταφορά ή ως πολλαπλές μεταφορές που φαίνονται αλληλένδετες

4. η λειτουργία μονάδας, η οποία εκτελεί επικίνδυνες δραστηριότητες ή στην οποία αποθηκεύονται ή χρησιμοποιούνται επικίνδυνες ουσίες ή παρασκευάσματα και η οποία προκαλεί ή ενδέχεται να προκαλέσει, εκτός της μονάδας, το θάνατο ή σοβαρές σωματικές βλάβες, σε πρόσωπα ή ουσιαστικές βλάβες στην ποιότητα του αέρα, την ποιότητα του εδάφους ή την ποιότητα του νερού ή στα ζώα ή τα φυτά
5. η παραγωγή, η επεξεργασία, η διαχείριση, η χρήση, η κατοχή, η αποθήκευση, η μεταφορά, η εισαγωγή, η εξαγωγή ή η διάθεση πυρηνικών υλικών ή άλλων επικίνδυνων ραδιενεργών ουσιών που προκαλούν ή ενδέχεται να προκαλέσουν θάνατο ή σοβαρή σωματική βλάβη σε πρόσωπα ή ουσιαστική βλάβη στην ποιότητα του αέρα, την ποιότητα του εδάφους ή την ποιότητα του νερού ή στα ζώα ή τα φυτά
6. η θανάτωση, ο αφανισμός, η κατοχή ή η σύλληψη προστατευόμενων ειδών της άγριας χλωρίδας ή πανίδας, εξαιρουμένων των περιπτώσεων που η συμπεριφορά αφορά αμελητέα ποσότητα αυτών των ειδών και έχει αμελητέο αντίκτυπο στο καθεστώς διατήρησης των ειδών
7. η εμπορία προστατευόμενων ειδών άγριας πανίδας ή χλωρίδας ή μερών ή παραγώγων αυτών, εξαιρουμένων των περιπτώσεων που η συμπεριφορά αφορά αμελητέα ποσότητα των ειδών αυτών και έχει αμελητέο αντίκτυπο στο καθεστώς διατήρησης των ειδών κάθε συμπεριφορά που προκαλεί την ουσιαστική υποβάθμιση του οικοτόπου μέσα σε προστατευόμενη περιοχή,
8. η παραγωγή, εισαγωγή, εξαγωγή, διάθεση στην αγορά ή η χρήση ουσιών που καταστρέφουν τη στιβάδα του όζοντος.

Στο άρθρο 3 του Ν.4042/2012, ενσωματώνοντας το άρθρο 3 της οδηγίας 2008/99/ΕΚ, ο Έλληνας νομοθέτης, ουσιαστικά αντέγραψε τον κατάλογο των ποινικών αδικημάτων της Οδηγίας. Όμως το πρόβλημα είναι ότι στο άρθρο 3 του Ν.4042/2012 ελλείπει το στοιχείο του παρανόμου και η μορφή της υπαιτιότητας που απαιτείται για να καταφαθεί το αξιόποιο. Ορίζεται δε ότι οι ανωτέρω πράξεις του καταλόγου τιμωρούνται σύμφωνα με το άρθρο 28 του Ν.1650/1986, όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 7 του Ν.4042/2012, προφανώς εννοώντας ότι στον ανωτέρω κατάλογο υπάρχουν εγκλήματα που υπάγονται ερμηνευτικά στις έννοιες είτε της υποβάθμισης είτε της ρύπανσης του περιβάλλοντος που αποτελούν την αντικειμενική υπόσταση του βασικού εκ δόλου εγκλήματος της παραγράφου 2 του άρθρου 28 του Ν.1650/1986.¹⁴⁴ Ο σκοπός του νομοθέτη δηλαδή, ήταν να φτιάξει έναν λευκό ποινικό νόμο, τα εγκλήματα του οποίου θα τιμωρούνταν σύμφωνα με το άρθρο 28 παρ 2 του Ν.1650/1986.

Για τον προσδιορισμό των εννοιών της υποβάθμισης και της ρύπανσης του περιβάλλοντος, είχαμε αναφερθεί και ανωτέρω, στην ανάλυση του βασικού εγκλήματος της παρ 2 του άρθρου 28. Οι έννοιες αυτές προσδιορίζονται αυθεντικά στο άρθρο 2 παρ 2 και 4 του Ν.1650/1986 (της παλιάς διάταξης που διατηρείται σε ισχύ και μετά την τροποποίηση που επήλθε από το Ν.1650/1986). Ωστόσο προκύπτει ότι είναι τόσο ευρείες κατά περιεχόμενο, αλλά και αόριστες, που θα μπορούσε κανείς να ισχυριστεί ότι στο εννοιολογικό τους περιεχόμενο μπορούν να υπαχθούν ορισμένες τουλάχιστον από τις συμπεριφορές του καταλόγου

¹⁴⁴ Ο.Τσόλκα, ό.π., σελ 8

του άρθρου 3 του Ν.4042/2012.¹⁴⁵ Όμως μια τέτοια διορθωτική ερμηνεία μέσω της δικαστικής λειτουργίας αντιβαίνει στις επιταγές της νομιμότητας που θεμελιώνονται συνταγματικά, στο βαθμό που ουσιαστικά καλείται ο δικαστής να προβεί στην ανασύνταξη των διατάξεων του άρθρου 28 του Ν.1650/1986.¹⁴⁶

Το πρόβλημα εντείνεται ακόμη περαιτέρω, καθώς στο άρθρο 6 του Ν.4042/2012 καθορίζεται ότι για την εφαρμογή των άρθρων 2 έως 9 του Ν.4042/2012 στην έννοια του όρου παράνομη περιλαμβάνονται γενικά όλες οι κανονιστικές πράξεις που έχουν εκδοθεί ή εκδίδονται κατ' εξουσιοδότησης των Ν.1650/1986, Ν.3199/2003, Ν.3937/2011, Ν.4014/2011 και 2939/2011 καθώς και διατάξεις του Π.Δ.148/2009. Όμως σε κανένα αδίκημα από αυτά που περιγράφονται στα άρθρα 2-9 του Ν.4042/2012 δεν απαντά ο ανωτέρω όρος, δηλαδή η παράβαση των ανωτέρω νομοθετικών διατάξεων του άρθρου 6 Ν.4042/2012!¹⁴⁷ Στο δε άρθρο 7 του Ν.4042/2012, με το οποίο τροποποιήθηκε το άρθρο 28 του Ν.1650/1986, γίνεται παραπομπή μόνον στις διατάξεις του Ν.1650/1986 και των κανονιστικών πράξεων που εκδίδονται κατ' εξουσιοδότησή του.¹⁴⁸ Ενόψει δε της διατύπωσης των εγκλημάτων που τυποποιούνται στο άρθρο 28 όλως ασαφής είναι η σχέση των ποινικών αυτών διατάξεων με τον κατάλογο των συμπεριφορών του άρθρου 3 του Ν.4042/2012.¹⁴⁹

Το μεγαλύτερο σφάλμα του Έλληνα νομοθέτη κατά την ενσωμάτωση της Οδηγίας 2008/99/ΕΚ, είναι ότι (για άγνωστο λόγο) δεν ακολούθησε το παράδειγμα της εν λόγω Οδηγίας προκειμένου να περιλάβει σε παραρτήματα τις διατάξεις (νομοθετικές και κανονιστικές πράξεις της διοίκησης), η παράβαση των οποίων είναι αξιόποινη και τιμωρείται με βάση το άρθρο 28 παρ 2 του Ν.1650/1986. Αντιθέτως αφού προηγουμένως αντέγραψε τον κατάλογο των συμπεριφορών του άρθρου 3 της Οδηγίας, θεώρησε ότι τα ο κατάλογος των αδικημάτων του άρθρου 3 του Ν.4042/2012 εντάσσεται στις έννοιες της υποβάθμισης και της υποβάθμισης λόγω της ευρύτητας των εννοιών τους και ως εκ τούτου ανέμενε από το ποινικό δικαστή να προβεί σε διασταλτική ερμηνεία κατά του κατηγορουμένου! Η χρησιμοποίηση παραρτημάτων στο Ν.4042/2012, με τις διατάξεις (νομοθετικές και κανονιστικές πράξεις της διοίκησης) που θα θεωρούνται αξιόποινες, θα έλυne το πρόβλημα της διασφάλισης της νομιμότητας και της προβλεψιμότητας των ποινικών κανόνων, αλλά και της εξάρτησης των ποινικών κανόνων από τους διοικητικούς.

Συμπερασματικά, η γνώμη μου είναι, ακολουθώντας τη θεωρία, ότι η διάταξη του άρθρου 3 του Ν.4042/2012 δεν αποτελεί λευκό ποινικό νόμο, καθώς αδυνατεί να συμπληρώσει την αντικειμενική και υποκειμενική υπόσταση του άρθρου 28 παρ 2 του Ν.1650/1986, προκειμένου να τιμωρηθεί ο δράστης για την παράβαση των συμπεριφορών του άρθρου 3 του Ν.4042/2012. Πιθανή καταδίκη οποιουδήποτε προσώπου με βάση την διάταξη αυτή θα αντίκειτο στις βασικές αρχές της νομιμότητας και της προσβλεψιμότητας των ποινικών κανόνων καθώς θα απαιτούνταν απαγορευμένη διορθωτική και διασταλτική ερμηνεία του ποινικού δικαστή σε βάρος του κατηγορουμένου. Η αδυναμία αυτή της καταδίκης των εγκληματιών κατά του περιβάλλοντος λόγω της λανθασμένης ενσωμάτωσης της Οδηγίας 2008/99/ΕΚ, αποδυναμώνει την αποτελεσματικότητα του Ν.4042/2012 και καταδεικνύει την ανάγκη νέας νομοθετικής παρέμβασης προκειμένου να αντικατασταθεί η ατελή και ανεφάρμοστη διάταξη, με μια νέα, δογματικά ορθή.

¹⁴⁵ Ο.Τσόλκα, ό.π., σελ 8

¹⁴⁶ Ibid

¹⁴⁷ Ibid

¹⁴⁸ Ibid, σελ 7

¹⁴⁹ Ibid

3.3.11:ΠΟΙΝΙΚΗ ΕΥΘΥΝΗ ΔΙΕΥΘΥΝΤΙΚΩΝ ΣΤΕΛΕΧΩΝ ΝΟΜΙΚΩΝ ΠΡΟΣΩΠΩΝ (ΑΡΘΡΟ 28 ΠΑΡ 5 ΕΔΑΦΙΟ 1 ΚΑΙ 2 ΤΟΥ Ν.1650/1986)

3.3.11.1:Η ΡΥΘΜΙΣΗ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 28 ΠΑΡ 5 ΕΔΑΦΙΑ 1 ΚΑΙ 2

Στα δύο πρώτα εδάφια του άρθρου 28 παρ 5 του Ν.1650/1986, όπως αυτό τροποποιήθηκε με το άρθρο 7 παρ 4 του Ν.4042/2012, ρυθμίζεται η ποινική ευθύνη για περιβαλλοντικά εγκλήματα των φυσικών προσώπων που κατέχουν ιθύνουσα θέση σ' ένα νομικό πρόσωπο. Ειδικότερα στο πρώτο εδάφιο καθιερώνεται ιδιαίτερη νομική υποχρέωση των ανωτέρω φυσικών προσώπων, να εποπτεύουν και να ελέγχουν την τήρηση, από φυσικά πρόσωπα που τελούν υπό τις εντολές τους, των διατάξεων του Ν.1650/1986 και των κατ' εξουσιοδότηση του κανονιστικών διοικητικών πράξεων. Στο δεύτερο εδάφιο προβλέπεται ότι ο κάθε αποδέκτης της νομικής υποχρέωσης που προβλέπεται στο πρώτο εδάφιο, τιμωρείται ως αυτουργός των εγκλημάτων των παραγράφων 2 και 3 του άρθρου 28 του Ν.1650/1986, που τελέστηκαν «κατά» η «εξ αφορμής» της δραστηριότητας του νομικού προσώπου, εφόσον το οικείο έγκλημα δεν αποτράπηκε λόγω της παράλειψης του να ασκήσει εποπτεία ή έλεγχο είτε από πρόθεση είτε από αμέλεια, ανεξάρτητα από τυχόν ποινική ή αστική ή διοικητική ευθύνη άλλου φυσικού προσώπου ή του ίδιου του νομικού προσώπου.

2.3.11.2: Η ΙΔΙΑΙΤΕΡΗ ΝΟΜΙΚΗ ΥΠΟΧΡΕΩΣΗ

Στα εδάφια 1 και 2 της παραγράφου 5 του άρθρου 28 τυποποιείται ένα έγκλημα καθήκοντος, ή όπως άλλως χαρακτηρίστηκε, ένα «ιδιαίτερο εγγυητικό έγκλημα»¹⁵⁰. Πρόκειται για έγκλημα το οποίο στηρίζεται στην ιδιότητα του δράστη ως «εγγυητή» του εννόμου αγαθού.¹⁵¹ Η υποχρέωση αποτροπής της προσβολής του εννόμου αγαθού αποτελεί την ουσία της ιδιαίτερης νομικής υποχρέωσης. Από την εγγυητική θέση που κατέχει ο ιθύνων ενός νομικού προσώπου, απορρέει μια ελεγκτική κυριαρχία, η οποία του επιτρέπει αλλά και του επιβάλλει να ελέγχει και να αποτρέπει τις πράξεις των υφισταμένων του που συνιστούν αξιόποινη συμπεριφορά.¹⁵² Συνεπώς κρίσιμο για την κατάφαση της ποινικής ευθύνης του κατέχοντα την ιθύνουσα θέση, είναι η κατοχή της εκ του νόμου απαιτούμενης «εγγυητικής θέσης», ώστε να του αποδίδεται η υποχρέωση ελέγχου επί του υφισταμένου του και περαιτέρω επί της εγκληματικής πράξης αυτού.¹⁵³ Στο στοιχείο πρώτο της παραγράφου 5 του άρθρου 28 περιγράφεται η «εγγυητική θέση» και η εξ αυτής απορρέουσα «νομική υποχρέωση» εποπτείας κι ελέγχου των φυσικών προσώπων που κατέχουν «ιθύνουσα θέση» (τέτοια πρόσωπα αποτελούν κατ' ενδεικτική αναφορά στο στοιχείο 1, οι διευθυντές, οι πρόεδροι, οι διευθύνοντες σύμβουλοι, αναλυτικά βλ. παρακάτω) σε κάποιο νομικό πρόσωπο της τήρησης των διατάξεων του Ν.1650/1986 και των κατ' εξουσιοδότησή του εκδιδόμενων κανονιστικών πράξεων, από τα φυσικά πρόσωπα που τελούν «υπό τις εντολές τους».¹⁵⁴ Η «εγγυητική θέση» λοιπόν στηρίζεται στη κατοχής ιθύνουσας θέσης των παραπάνω προσώπων στο νομικό πρόσωπο.

3.3.11.3:ΙΘΥΝΟΥΣΑ ΘΕΣΗ: ΤΥΠΙΚΟ Η' ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΟ ΚΡΙΤΗΡΙΟ

Μετά την τροποποίηση της παρ. 5 του άρθρου 28 του Ν.1650/1986 από το άρθρο 7 παρ. 4 Ν. 4042/2012, η διαπίστωση της ύπαρξης στο πρόσωπο του κατηγορουμένου της ιδιότητας για παράδειγμα του νομίμου εκπροσώπου του νομικού προσώπου, δεν αποτελεί ούτε αναγκαίο, αλλά και ούτε και ικανό όρο για την πλήρωση της αντικειμενικής υπόστασης του εγκλήματος του άρθρου 28 παρ 5 στοιχείο δεύτερο, ως προς την κατάφαση της κατοχής

¹⁵⁰ Μοροζίνης, ό.π., σελ 77

¹⁵¹ Κατσίουλη Μ., ό.π., σελ 127

¹⁵² Ibid

¹⁵³ Ibid

¹⁵⁴ Ibid

ιθύνουσας θέσης από κάποιο φυσικό πρόσωπο.¹⁵⁵ Η απαρίθμηση των «τυπικών» ιδιοτήτων του διευθυντή, του προέδρου, του διαχειριστή ή εν γένει του νομίμου εκπροσώπου του νομικού προσώπου στο πρώτο εδάφιο της παραγράφου 5 του άρθρου 28 είναι ενδεικτική («ιδίως») και ταυτόχρονα απαιτείται η κατοχή από πλευράς του κατηγορουμένου του «ουσιαστικού» κριτηρίου της «ιθύνουσας θέσης», η οποία εμπεριέχει την ιδιαίτερη νομική υποχρέωση της αποτροπής τέλεσης εγκλημάτων κατά του περιβάλλοντος (πρώτο στοιχείο της παραγράφου 5 του άρθρου 28).¹⁵⁶ Η «ιθύνουσα θέση» σύμφωνα με τον νομοθετικό ορισμό του άρθρου 6 παρ 2 Ν.4042/2012, στηρίζεται στο ουσιαστικό κριτήριο κι ερείδεται διαζευκτικώς επί τριών ειδών εξουσιών που μπορεί να ασκεί κάποιος de facto ή de jure εντός κάποιου νομικού προσώπου:

1. εξουσία εκπροσώπησης του νομικού προσώπου,
2. εξουσία λήψης αποφάσεων επ' ονόματι του νομικού προσώπου
3. εξουσία άσκησης ελέγχου εντός του νομικού προσώπου.

Στο πεδίο εφαρμογής της διάταξης του δεύτερου στοιχείου της παραγράφου 5 του άρθρου 28 εμπίπτουν οι περιπτώσεις εκείνες στις οποίες ο υπάλληλος δρα τόσο στα πλαίσια της θέσης του στο νομικό πρόσωπο (επιχείρηση) όσο και κατά κατάχρηση αυτής, όχι όμως κι εκείνες στις οποίες ο υπάλληλος εκμεταλλευόμενος τη θέση του κι «επ' ευκαιρία» αυτής προέβη στην εγκληματική κατά του περιβάλλοντος πράξη.¹⁵⁷ Είναι περισσότερο από προφανές ότι μια τέτοια εγκληματική συμπεριφορά δε θα μπορούσε να ελεγχθεί και να εμποτευθεί προσηκόντως κι αποτρεπτικά από το «ιθύνον» φυσικό πρόσωπο, όση επιμέλεια κι αν το τελευταίο επεδείκνυε. Έτσι, μπορούμε να πούμε ότι πράξη ενεργούμενη «κατά τη δραστηριότητα» νομικού προσώπου, συνιστά η πράξη εκείνη του υφισταμένου που κατατείνει ευθέως στον επιδιωκόμενο στα πλαίσια της επιχειρηματικής δράσης και του σκοπού του νομικού προσώπου, ενώ πράξη «εξ αφορμής» της δραστηριότητας ή επιχείρησης συνιστά αυτή που τελείται με την ένταξη του δράστη στο δυναμικό της επιχείρησης αλλά δεν είναι άσχετη με τη δράση αυτής.¹⁵⁸ Αμφότερες οι ανωτέρω «πράξεις» εντάσσονται στο πεδίο εφαρμογής των εδαφίων 1 και 2 της παρ. 5 του άρθρου 28 Ν.1650/1986, όχι όμως και πράξεις οι οποίες τελούνται απλώς επ' ευκαιρίας κατοχής κάποιας υπαλληλικής θέσης στην επιχείρηση, τις οποίες ο διευθύνων δε θα μπορούσε διά της άσκησης των εξουσιών του να αποτρέψει.¹⁵⁹

Παράδειγμα πράξης τελούμενης «κατά τη δραστηριότητα» του νομικού προσώπου συνιστά η εκτέλεση εντολής του διευθύνοντα συμβούλου από εργάτη για διοχέτευση αποβλήτων της επιχείρησης σε παρακείμενο ποταμό. Από την άλλη παράδειγμα πράξης τελούμενης «εξ αφορμής της δραστηριότητας» συνιστά η πράξη εκείνη του εργαζόμενου ο οποίος χωρίς να έχει λάβει κάποιες οδηγίες, εντούτοις κατά δική του πρωτοβουλία κι απόφαση προβαίνει σε ρυπογόνες απορρίψεις λημμάτων σε προστατευόμενο υδροβιότοπο.

Από τα δύο πρώτα εδάφια προκύπτουν τα ακόλουθα ερμηνευτικά ζητήματα. Καταρχάς, η θεσπιζόμενη στο πρώτο εδάφιο της παραγράφου 5 του άρθρου 28 ιδιαίτερη νομική υποχρέωση, ενώ φαίνεται απλή στη διατύπωση της, στην πραγματικότητα συνιστά μια αόριστη έννοια, η οποία για να είναι ανεκτή κατά το άρθρο 7 του Συντάγματος πρέπει να αφορά συμπεριφορά που να περιγράφεται στο νόμο κατά τρόπο ρητό και σαφή.¹⁶⁰ Σε μια ανάλογη περίπτωση, υποστηρίχθηκε στη θεωρία ότι για ν' αποκτήσει ουσιαστικό περιεχόμενο η σχε-

¹⁵⁵ Κατσιούλη Μ., σελ 133

¹⁵⁶ Ibid

¹⁵⁷ Ibid, σελ 134

¹⁵⁸ Ibid

¹⁵⁹ Ibid, σελ 135

¹⁶⁰ Ο.Τσόλκα, ό.π., σελ 13

τική διάταξη, θα πρέπει να λάβει κανείς υπόψη του και να προσαρμόσει κατάλληλα τα υφιστάμενα σύγχρονα προγράμματα κανονιστικής συμμόρφωσης.¹⁶¹ Πρόκειται για συνήθως κωδικοποιημένους κανόνες που ρυθμίζουν ή επιτάσσουν την εντός της επιχείρησης τήρηση εκ μέρους των στελεχών αυτής της δέουσας επιμέλειας, μια προβληματική που είναι γνωστότερη στη χώρα μας υπό τον όρο εταιρική διακυβέρνηση.¹⁶²

Έπειτα, φαίνεται να τυποποιείται μια δια παραλείψεως συναυτουργία ή παραυτουργία του φυσικού αυτού προσώπου για τα περιβαλλοντικά εγκλήματα των παραγράφων 2 και 3 του άρθρου 28 Ν.1650/1986, ενώ η ποινική ευθύνη του έγκειται στην παράλειψη των οφειλόμενων ενέργειων του για την αποτροπή τέλεσης ενός εγκλήματος που είχε ήδη διαπραχθεί, η δε παράλειψη αυτή μπορεί να αποδοθεί είτε σε πρόθεση είτε σε αμέλεια του.¹⁶³ Ο νομοθέτης του Ν.4042/2012 δεν είχε προφανώς υπόψη του τη διάταξη του άρθρου 7 του Ν.2803/2000 (ευρωπαϊκή), με την οποία θεσπίστηκε ως ιδιαίτερο έγκλημα η ποινική ευθύνη των διευθυντικών στελεχών επιχείρησης, ανεξάρτητα από την ευθύνη του φυσικού αυτού και των συμμετόχων, εκτός αν οι ιδιότητες αυτές συμπίπτουν στο ίδιο πρόσωπο.¹⁶⁴

3.3.12.1: Η ΠΟΙΝΙΚΗ ΕΥΘΥΝΗ (;) ΤΩΝ ΝΟΜΙΚΩΝ ΠΡΟΣΩΠΩΝ

Στο άρθρο 7 της Οδηγίας 2008/99/ΕΚ, θεσπίζεται από το Ευρωπαϊκό νομοθέτη η υποχρέωση του των Κρατών Μελών να θεσπίσουν αποτρεπτικές, αποτελεσματικές και αναλογικές κυρώσεις για τα νομικά πρόσωπα που επ' ωφελείας τους διαπράχθηκαν αδικήματα κατά του περιβάλλοντος σύμφωνα με το άρθρο 6 της οδηγίας. Σε αντίθεση με το άρθρο 5 της Οδηγίας το οποίο ρυθμίζει την υποχρέωση των Κρατών Μελών να θεσπίσουν ως «ποινικά αδικήματα» την παράβαση των διατάξεων του άρθρου 3 της οδηγίας, στο άρθρο 7 δεν αναφέρεται πουθενά η λέξη «ποινικές κυρώσεις». Εξ αντιδιαστολής λοιπόν συνάγουμε ότι τα Κράτη Μέλη δεν είναι υποχρεωμένα να θεσπίσουν ποινικές κυρώσεις στα νομικά πρόσωπα για ποινικά αδικήματα κατά του περιβάλλοντος είτε από πρόσωπα τα οποία κατέχουν ιθύνουσα θέση, ή είτε από άλλα πρόσωπα, πλην όμως η διάπραξη του αδικήματος κατέστη δυνατή λόγω παράλειψης εποπτείας από τον κατέχοντα ιθύνουσα θέση.¹⁶⁵ Αρκεί κατά την Οδηγία λοιπόν η επιβολή διοικητικών κυρώσεων, οι οποίες όμως θα έχουν το χαρακτήρα αναλογικών, αποτρεπτικών και αποτελεσματικών κυρώσεων. Ο Ευρωπαϊκός νομοθέτης θέλησε να αποφύγει την θέσπιση ευθείας και ρητής υποχρέωσης των Κρατών Μελών να θεσπίσουν ποινικές κυρώσεις απέναντι στα νομικά πρόσωπα, γνωρίζοντας ότι στα περισσότερα Κράτη Μέλη, το ποινικό δίκαιο ακολουθεί την παραδοσιακή έννοια της ενοχής που στηρίζεται στην οργανωτική υπαιτιότητα των φυσικών προσώπων.¹⁶⁶ Έτσι, προτιμήθηκε, η χορήγηση της διακριτικής ευχέρειας στον εθνικό νομοθέτη προκειμένου να επιλέξει ο ίδιος αν θα επιβάλλει ποινικές ή διοικητικές κυρώσεις, με την προϋπόθεση, οι κυρώσεις αυτές να είναι αποτρεπτικές, αποτελεσματικές και αναλογικές.

Η επιλογή που έκανε ο Έλληνας νομοθέτης κατά την ενσωμάτωση της Οδηγίας 2008/99/ΕΚ στην Ελληνική έννομη τάξη είναι, στο άρθρο 7 του Ν.4042/2012, το οποίο τροποποίησε το άρθρο 28 του Ν.1650/1986, να θεσπίσει για πρώτη φορά στο ελληνικό ποινικό δίκαιο «ποινικές κυρώσεις» κατά νομικών προσώπων. Ως γνωστόν στο ελληνικό Ποινικό δίκαιο, η ενοχή στηρίζεται στην οργανωτική υπαιτιότητα της ενοχής του φυσικού προσώπου. Με το Ν.4042/2012, επιχειρήθηκε μια επαναστατική τομή από τον Έλληνα νομοθέτη στο

¹⁶¹ Ο.Τσόλκα, ό.π., σελ 13

¹⁶² Ibid

¹⁶³ Ibid

¹⁶⁴ Ibid

¹⁶⁵ Έτσι και Τσιρίδης Π., ό.π. στο διαδικτυακό ιστότοπο <http://nomosphysis.org.gr>

¹⁶⁶ Ibid

Ελληνικό Ποινικό δίκαιο. Όμως η απόπειρα αυτή δεν μπορούμε να πούμε να πούμε ότι στέφθηκε με επιτυχία. Ο Έλληνας νομοθέτης, προκαλεί σύγχυση στον ερμηνευτή του δικαίου μ' αυτή του την επιλογή, καθώς οι κυρώσεις απέναντι στα νομικά πρόσωπα παρότι χαρακτηρίζονται ως ποινικές, έχουν διοικητικό -περιοριστικό χαρακτήρα και επιβάλλονται από διοικητικά δικαστήρια, όχι από ποινικά. Επίσης ατελείωτα είναι τα δογματικά ερωτήματα που δημιουργούνται λόγω έλλειψης νομοθετημένου συστήματος καταλογισμού των ποινικών αδικημάτων για τα οποία επιβάλλονται οι «ποινικές» κατά τον χαρακτηρισμό του νόμου κυρώσεις. Πρέπει να καταφάσκει δόλος ή αμέλεια των νομικών προσώπων, ή μήπως τίθεται με το Ν.4042/2012 ένα σύστημα αντικειμενικής ποινικής ευθύνης των νομικών προσώπων; Η μήπως ταυτίζεται ο καταλογισμός της πράξης στο νομικό πρόσωπο με τον καταλογισμό της πράξης στον κατέχοντα την υθίνουσα θέση; Έτσι η ανωτέρω επιλογή του Έλληνα νομοθέτη δημιούργησε μια ατελή, ανεφάρμοστη και δογματικά απαράδεκτη ρύθμιση. Τέλος, λόγω της αδυναμίας να καταδικαστεί κάποιο νομικό πρόσωπο με βάση την ατελή διάταξη του άρθρου 28 παρ 5 εδάφιο 4, οδηγούμαστε σε αναποτελεσματικότητα της προστασίας του περιβάλλοντος για παραβάσεις των νομικών προσώπων και ως εκ τούτου σε λανθασμένη ενσωμάτωση της Οδηγίας 2008/99/ΕΚ, στην οποία ρητά ορίζεται ως υποχρέωση των κρατών μελών να θεσπίσουν «αποτελεσματικές» κυρώσεις απέναντι στα νομικά πρόσωπα.

3.3.12.2: Η ΡΥΘΜΙΣΗ ΤΩΝ ΑΡΘΡΩΝ 28 ΠΑΡ 5 ΕΔΑΦΙΑ 3 ΚΑΙ 4

Στο άρθρο 28 παρ 5 εδάφιο 3 και 4 του Ν.1650/1986, όπως αυτό τροποποιήθηκε με το άρθρο 7 του Ν.4042/2012 ρυθμίζεται η «ποινική» κατά τον χαρακτηρισμό του νομοθέτη ευθύνη των νομικών προσώπων για τα ποινικά αδικήματα του άρθρου 28 παρ 2 και 3. Συγκεκριμένα επιβάλλονται οι κυρώσεις που προβλέπονται στο άρθρο 28 παρ 5 εδάφιο στα νομικά πρόσωπα για τα παραπάνω αδικήματα του άρθρου 28 παρ 2 και 3, εφόσον αυτά τελέστηκαν επ' ωφελείας τους είτε από τον έχοντα την ιθύνουσα θέση στο νομικό πρόσωπο (είτε από δόλο είτε από αμέλεια) είτε από φυσικό πρόσωπο που τελεί υπό τις εντολές του (είτε από δόλο είτε από αμέλεια), εφόσον η τέλεση του ποινικού αδικήματος κατέστη δυνατή λόγω παραμέλησης της εποπτείας του κατέχοντα την ιθύνουσα θέση είτε από δόλο ή από αμέλεια. Οι κυρώσεις που είναι δυνατόν να επιβληθούν στα νομικά πρόσωπα κατά μονάς είτε σωρευτικά, κατά την εκτίμηση του Δικαστηρίου ανάλογα με το είδος και τη σοβαρότητα των επιπτώσεων στο περιβάλλον είναι:

- διοικητικό πρόστιμο μέχρι του τριπλάσιου της αξίας του οφέλους που επιτεύχθηκε ή επιδιώχθηκε.
- προσωρινή ή σε περίπτωση υποτροπής οριστική απαγόρευση άσκησης επιχειρηματικής δραστηριότητας,
- πρόσκαιρος ή οριστικός αποκλεισμός από δημόσιες παροχές ή ενισχύσεις,
- δημοσίευση, με δαπάνες του ιδίου του νομικού προσώπου, της αμετάκλητης καταδικαστικής σε βάρος του απόφασης σε δύο ημερήσιες εφημερίδες ευρείας κυκλοφορίας.

Ο νομοθετικός χαρακτηρισμός των παραπάνω κυρώσεων προκαλεί σύγχυση στον ερμηνευτή του δικαίου. Κατά τη γνώμη μου, η εξαγγελία του Έλληνα νομοθέτη περί θέσπισης ρύθμισης για την ποινική ευθύνη των νομικών προσώπων για εγκλήματα κατά του εννόμου αγαθού του περιβάλλοντος δεν υλοποιήθηκε στις ρυθμίσεις του Ν.4042/2012. Ο νομοθέτης θεσπίζει στο άρθρο 28 παρ 5 κυρώσεις οι οποίες κατ' ορθό νομικό χαρακτηρισμό αποτελούν διοικητικές κυρώσεις κατά των νομικών προσώπων. Και αυτό διότι έχουν οικονομικό-περιοριστικό χαρακτήρα και επιβάλλονται από διοικητικά δικαστήρια στα νομικά πρόσωπα (και όχι

από ποινικά). Επίσης δεν θεσπίζεται από το νόμο κάποιο σύστημα καταλογισμού των παραπάνω πράξεων στα νομικά πρόσωπα και δεν τηρούνται οι βασικές δημοκρατικές αρχές που θα προσδιόριζαν σε ποινικού χαρακτήρα κυρώσεις. Πρόκειται κατ' ουσία για «διοικητικές ποινές», ή «οιονεί ποινικές κυρώσεις»¹⁶⁷ οι οποίες ακολουθούν και συμπληρώνουν την ποινική αξιολόγηση του κατέχοντα την ιθύνουσα θέση στο νομικό πρόσωπο. Κι εδώ είναι που θα πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη προσοχή, καθώς ακολουθώντας την νομολογία του ΕΔΔΑ και ειδικώς τα κριτήρια Engel¹⁶⁸, οι παραπάνω διοικητικές κυρώσεις, όπως θα δούμε στην επόμενη παράγραφο, έχουν το χαρακτήρα «ποινής» και θα πρέπει κατά την επιβολή τους να τηρούνται οι βασικές δημοκρατικές εγγυήσεις που επιβάλλει το Σύνταγμα, η ΕΣΔΑ και ο Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ.

Ειδικότερα, όσον αφορά τα βαριά διοικητικά πρόστιμα που προβλέπονται στην πρώτη περίπτωση, τα οποία φτάνουν στην επιβολή προστίμου μέχρι και τριπλάσιου του οφέλους του νομικού προσώπου, λόγω της σκληρότητας τους αλλά και του σκοπού τους, ο οποίος είναι ο κολασμός του νομικού προσώπου, έχουν χαρακτήρα «ποινής». Αλλά και η δεύτερη και τρίτη περίπτωση των κυρώσεων, της προσωρινής ή οριστικής απαγόρευσης άσκησης επιχειρηματικής δραστηριότητας και συμμετοχής σε δημόσιες ενισχύσεις ή παροχές αντίστοιχα, έχει κατά τη γνώμη μου τιμωρητικό-ποινικό χαρακτήρα, καθώς ο τρόπος που περιγράφονται στο νόμο, χρησιμοποιώντας μάλιστα και την λέξη «υποτροπή» και η σκληρότητα τους (η οποία στην περίπτωση της απαγόρευσης άσκησης επιχειρηματικότητας δραστηριότητας, πρόκειται για ολοκληρωτική καταστροφή ενός νομικού προσώπου), προσιδιάζουν σε «ποινές» και θα πρέπει να τηρούνται και σε αυτές τις περιπτώσεις οι θεμελιώδεις δημοκρατικές εγγυήσεις. Τέλος η τέταρτη κύρωση είναι η πιο ακατανόητη, καθώς δεν υπάρχει καταδικαστική απόφαση (ούτε ποινικό δικαστήριο που να επιβάλλει τις παραπάνω ποινές!) προκειμένου να επιβληθεί στο νομικό πρόσωπο η ποινή της δημοσίευσης της καταδικαστικής απόφασης στο τύπο. Ως εκ τούτου η διάταξη αυτή πρέπει να θεωρηθεί ως ανεφάρμοστη και αποτελεί χαρακτηριστικό δείγμα της ποιότητας της ενσωμάτωσης του Ν.4042/2012 στην ελληνική έννομη τάξη!

Η υιοθέτηση ενός συστήματος διπλής ποινικής υπευθυνότητας αφενός μεν για τα φυσικά πρόσωπα με βάση την αρχή της ενοχής (κατά την παραδοσιακή της σύλληψη), αφετέρου δε για τα νομικά πρόσωπα με βάση έναν κανόνα καταλογισμού ευθύνης σε αυτά ή μια μορφή οργανωτικής υπαιτιότητας συνιστά ίσως μια ενδεχόμενη λύση για την αντιμετώπιση της εγκληματικότητας των επιχειρήσεων, αλλά και τη διασφάλιση των Συναγματικά προβλεπόμενων δημοκρατικών εγγυήσεων.¹⁶⁹ Όμως κάτι τέτοιο προϋποθέτει ανάπτυξη θεωρητικών εργαλείων που θα συμβάλλουν στον επαναπροσδιορισμό παραδοσιακών αρχών του ποινικού δόγματος, δηλαδή σαφείς ουσιαστικούς και δικονομικούς ποινικούς κανόνες, που αναμφισβήτητα στερείται ο Ν.4042/2012, οποίος αποτελεί ένα αποσπασματικό και ατελές νομοθέτημα.¹⁷⁰

3.3.13: ΕΜΠΡΑΚΤΗ ΜΕΤΑΝΟΙΑ ΚΑΙ ΔΙΚΑΣΤΙΚΗ ΑΦΕΣΗ ΤΗΣ ΠΟΙΝΗΣ

Σύμφωνα με την παράγραφο 6 του άρθρου 28 του Ν.1650/1986, αν ο δράστης των εγκλημάτων που προβλέπονται στις παραγράφους 1 και 2 του άρθρου 28, συντελέσει ο ίδιος (ή μέσω τρίτου που ενεργεί κατ' εντολή ή για λογαριασμό του), στην ουσιώδη μείωση των αρνητικών επιπτώσεων της ρύπανσης ή της υποβάθμισης του περιβάλλοντος, που προκά-

¹⁶⁷ Πετρόπουλος, ό.π., σελ 244

¹⁶⁸ ΕΔΔΑ, απόφαση Engel κατά Κάτω Χωρών (τμήμα μείζονος συνθέσεως) της 8ης Ιουνίου 1976 (προσφυγές υπ' αριθ. 5100/71, 5101/71, 5102/71, 5354/72, 5370/72)

¹⁶⁹ Ο.Τσόλκα, ό.π., σελ 15

¹⁷⁰ Ibid

λεσε η πράξη ή η παράλειψή του με έγκαιρη αναγγελία προς την αρμόδια αρχή, το δικαστήριο μπορεί να του επιβάλει ποινή μειωμένη, σύμφωνα με το άρθρο 83 του ΠΚ ή να τον απαλλάξει από κάθε ποινή, για τον δράστη. Πρόκειται για έναν δυνητικό προσωπικό λόγο (πρέπει να εκτιμάται για κάθε συμμετοχο ξεχωριστά) είτε μείωσης είτε απαλλαγής του δράστη που τέλεσε τα βασικά εκ δόλου πλημμελήματα του άρθρου 28 παρ. 1 και 2 από την ποινή, εφόσον επέδειξε εμπράκτως την μεταμέλειά του, η εκτίμηση του οποίου απόκειται στη διακριτική ευχέρεια του δικάζοντος δικαστηρίου. Σε κάθε περίπτωση απαιτείται μεταξύ πράξης ή ειδοποίησης του δράστη και περιορισμού της ρυπάνσεως ή υποβάθμισης να υφίσταται αιτιώδης σύνδεσμος. Σκοπός του νομοθέτη και κύριο μέλημά του στη διάταξη αυτή είναι ο περιορισμός της ζημίας και η ουσιώδης μείωση των αρνητικών επιπτώσεων. Τέλος, είναι προφανές ότι η διάταξη είναι πανομοιότυπη με εκείνη του άρθρου 84 ΠΚ παρ. 1 και 2 στοιχείο δ, σύμφωνα με το οποίο το δικαστήριο εφόσον κρίνει ότι συντρέχει η ελαφρυντική περίπτωση της έμπρακτης μεταμέλειας μειώνει την ποινή κατά το μέτρο που προβλέπει το άρθρο 83 ΠΚ.

Ερμηνευτικά ζητήματα προκύπτουν καταρχάς ως προς τη δυνατότητα άφεσης της ποινής από δικαστήριο. Κατά τη γνώμη μου πρόκειται για ατυχή ρύθμιση, διότι ο δράστης του περιβαλλοντικού εγκλήματος είναι αδύνατον να άρει κάθε αρνητική συνέπεια που επέφερε με την πράξη ή παράλειψή του, προκειμένου να αποφύγει κάθε ποινική τιμώρηση.¹⁷¹ Επίσης η διάταξη είναι αντίθετη τόσο στο πνεύμα όσο και στο σκοπό της οδηγίας 2008/99/ΕΚ και του νόμου ενσωμάτωσης, ο οποίος είναι η αποτρεπτική, αναλογική και αποτελεσματική τιμώρηση των εγκληματιών κατά των εννόμων αγαθών του περιβάλλοντος. Μια τέτοια διάταξη λοιπόν θα μπορούσε να δώσει άφεση «αμαρτιών» σε πολλούς εγκληματίες οι οποίοι με το πρόσχημα της μείωσης των συνεπειών της πράξης τους, θα απαλλάσσονται από κάθε ποινή.

Σύμφωνα με την Αιτιολογική Έκθεση του Ν.4042/2012, για την κατάφαση της έμπρακτης μετάνοιας αρκεί η αποτελεσματική προσπάθεια περιορισμού της ρύπανσης ή της υποβάθμισης (αμέσως μετά την επέλευση του εγκληματικού αποτελέσματος) να έλαβε χώρα από τους υφισταμένους του κατέχοντος ιθύνουσα θέση δράστη, κατ' εντολή ή για λογαριασμό του. Στην έννοια της διάταξης εμπίπτει βεβαίως και η περίπτωση κατά την οποία τρίτος (π.χ. εργάτης), χωρίς την εντολή του κατέχοντος ιθύνουσα θέση στο νομικό πρόσωπο (π.χ γενικού διευθυντή), ενεργώντας ωστόσο για λογαριασμό του και βάσει παγίων εντολών του και καθοδηγήσεων προέβη στην ουσιαστική μείωση των αποτελεσμάτων της εγκληματικής πράξης.¹⁷² Δεν μπορεί όμως να εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της διάταξης η περίπτωση κατά την οποία τρίτος, οποίος δεν έχει κάποια σχέση με το δράστη ή μη δρώντας λογαριασμό του, ενεργεί προκειμένου να αποτραπούν μεγαλύτερες συνέπειες στο περιβάλλον, καθόσον σε αυτήν την περίπτωση ελλείπει η έμπρακτη μετάνοια του δράστη, στοιχείο το οποίο συνιστά το δικαιολογητικό λόγο της ευνοϊκής του μεταχείρισης.¹⁷³

Τέλος, είναι πολύ σημαντικό να επισημανθεί ότι ο δυνητικός λόγος είτε επιβολής μειωμένης ποινής είτε άφεσης της ποινής, προβλέπεται μόνο για τα εκ βασικά εκ δόλου πλημμελήματα της παραγράφου 1 και 2 δύο του άρθρου 28. Ως εκ τούτου προκύπτει ότι για τις διακεκριμένες παραλλαγές, πλημμεληματικού και κακουργηματικού χαρακτήρα της παραγράφου 3 του άρθρου 28, το δικαστήριο δεν έχει τη δυνατότητα εκτίμησης της έμπρακτης μετάνοιας του δράστη προκειμένου να τον απαλλάξει από κάθε ποινή ή να του επιβάλλει μειωμένη ποινή. Αυτό είναι λογικό, καθώς οι διακεκριμένες παραλλαγές της παραγράφου 3

¹⁷¹ Έτσι και Κατσιούλη Μ., ό.π., σελ 155

¹⁷² Ibid

¹⁷³ Ibid

του άρθρου 28, εμπεριέχουν πολύ μεγαλύτερη απαξία από τα βασικά εγκλήματα της παραγράφου 1 και 2 του άρθρου 28. Ενδεχόμενη έμπρακτη μετάνοια του δράστη, στα πααπάνω εγκλήματα της παραγράφου 3 του άρθρου 28 λαμβάνονται υπόψιν από το δικαστήριο κατά την επιμέτρηση της ποινής.

3.3.14: Ο ΘΕΣΜΟΣ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ

Σύμφωνα με τα οριζόμενα στην παράγραφο 7 του άρθρου 28 του Ν.1650/1986, όπως αυτό τροποποιήθηκε με το Ν.4042/2012, στις περιπτώσεις εγκλημάτων του άρθρου 28 ως πολιτικός ενάγων μπορεί να παρίσταται το Δημόσιο, καθώς και οι Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης στην περιφέρεια των οποίων τελέστηκε το έγκλημα, το Τεχνικό Επιμελητήριο της Ελλάδος, το Γεωτεχνικό Επιμελητήριο της Ελλάδος, πανεπιστήμια, άλλοι επιστημονικοί φορείς, δικηγορικοί σύλλογοι, φορείς διαχείρισης προστατευόμενων περιοχών, μη κυβερνητικές οργανώσεις και φυσικά πρόσωπα, ανεξάρτητα αν έχουν υποστεί περιουσιακή ζημία, προς υποστήριξη της κατηγορίας και μόνο και με αίτημα ιδίως την αποκατάσταση των πραγμάτων, στο μέτρο που αυτή είναι δυνατή, χωρίς να απαιτείται έγγραφη προδικασία.

Σύμφωνα με τα άρθρα 63 και 82 ΚΠΔ δικαίωμα παράστασης πολιτικής αγωγής έχει μόνο όποιος σύμφωνα με το αστικό δίκαιο υποστηρίζει δικαίωμα αποζημίωσης ή χρηματικής ικανοποίησης λόγω ψυχικής οδύνης ή ηθικής βλάβης.¹⁷⁴ Στο άρθρο 28 παρ 7 του Ν.1650/1986, εισήχθη παρέκκλιση στο θεσμό της πολιτικής αγωγής και παρότι η αποδοχή του περιβάλλοντος ως αυτοτελώς προστατευόμενου εννόμου αγαθού αποκλείει καταρχήν τους ιδιώτες από τη δυνατότητα παράστασης πολιτικής αγωγής (καθώς η προσβολή του περιβάλλοντος θίγει έμμεσα μόνο αόριστο αριθμό προσώπων, ώστε να μην είναι δυνατή η εξατομίκευση των αμέσως ζημιωθέντων) αναγνωρίζεται ρητά το σχετικό δικαίωμα σε έναν ευρύ κύκλο φυσικών και νομικών προσώπων.¹⁷⁵ Τα παραπάνω αναφερόμενα πρόσωπα και φορείς ανεξαρτήτως του αν έχουν υποστεί περιουσιακή ή μη ζημία, εγείρουν το δικαίωμα παράστασης προς υποστήριξη της κατηγορίας και μόνο και με αίτημα «ιδίως» την αποκατάσταση των πραγμάτων στην προτεραιά κατάσταση, στο μέτρο που αυτή είναι δυνατή.

Έτσι, εάν κάποιος φυσικό ή νομικό πρόσωπο έχει υποστεί περιουσιακή ζημία από την εγκληματική δραστηριότητα φυσικού ή νομικού προσώπου που διέπραξε έγκλημα κατά του περιβάλλοντος, τότε θα έχει δικαίωμα παράστασης πολιτικής αγωγής προς υποστήριξη του δικαιώματος αυτού δηλαδή της αγωγής αποζημιώσεως.¹⁷⁶ Ένα όμως ένα φυσικό ή νομικό πρόσωπο ή κάποιος δημόσιος φορέας ή περιβαλλοντική οργάνωση ή επιστημονικός σύλλογος από αυτούς που αναφέρονται ρητά στον κατάλογο της παραγράφου 7 του άρθρου 28 του Ν.1650/1986 υποστηρίζει στα ποινική δίκη μόνο κάποιο ηθικό δικαίωμα, τότε κι αυτός μπορεί να παρασταθεί ως πολιτικώς ενάγων μόνο προς υποστήριξη της κατηγορίας σε βάρος των κατηγορουμένων και με αίτημα την αποκατάσταση των πραγμάτων στην προτεραιά κατάσταση.¹⁷⁷

Ο σκοπός του νομοθέτη στην εξεταζόμενη παράγραφο του άρθρου 28 ήταν να δώσει το δικαίωμα της παράστασης πολιτικής αγωγής σε οργανώσεις, συλλόγους και φορείς οι οποίοι από λόγο του σκοπού τους ή της φύσης τους έχουν δικαιολογημένο ενδιαφέρον να αιτηθούν για την αποκατάσταση της επελθούσας περιβαλλοντικής ζημίας. Οι αναφερόμενοι φορείς λόγω του αντικειμένου τους ή του σκοπού τους, λειτουργούν ως θεματοφύλακες του εννόμου αγαθού του περιβάλλοντος, ως ανάχωμα απέναντι στην περιβαλλοντική ρύπανση

¹⁷⁴ Κατσιούλη Μ., ό.π., σελ 157

¹⁷⁵ Ibid

¹⁷⁶ Ibid

¹⁷⁷ Ibid

και καταστροφή. Πολύ ορθά λοιπόν ο Έλληνας νομοθέτης, αναγνώρισε στους παραπάνω φορείς το δικαίωμα της παράστασης πολιτικής αγωγής. Όσον αφορά το δημόσιο, στη θεωρία έχουν εκφραστεί απόψεις κατά της δυνατότητας του Δημοσίου να παρίσταται ως πολιτικώς ενάγον με αίτημα την αποκατάσταση των πραγμάτων στην προτεραιά κατάσταση παράλληλα με κάποιον ΟΤΑ ή κάποιον ιδιώτη οι οποίοι ενδεχομένως να υποστηρίζουν κάποια αστικού χαρακτήρα αξίωση αποζημίωσης.¹⁷⁸ Σε αντίθεση με τα ανωτέρω, σε μια πρωτοποριακή απόφαση (η οποία είχε εκδοθεί πριν την ψήφιση του Ν.4042/2012), την υπ' αριθμ. 2391/2008 απόφαση του Τριμελούς Εφετείου Πλημμελημάτων Αθηνών, το δικαστήριο δέχθηκε όπως αναφέρθηκε κι ανωτέρω ταυτόχρονη παράσταση πολιτικής αγωγής εκ μέρους του Δημάρχου, του Νομάρχη, καθώς και της Ένωσης Εξωραϊστικών και Πολιτιστικών Συλλόγων της περιοχής του Ασωπού, ως φορέων ευλόγου ενδιαφέροντος προς αποκατάσταση της προκληθείσας περιβαλλοντικής ζημίας.

3.3.15: ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΣΥΡΡΟΗΣ

Ο Ν.1650/1986, όπως αυτός τροποποιήθηκε με το Ν.4042/2012, σε αντίθεση με το Ν.4037/2012, που θα μελετήσουμε στην επόμενη ενότητα, δεν αποτελεί ένα ιδιαίτερο νομικό καθεστώς. Στις ποινικές του διατάξεις εντάσσονται όλες οι προσβολές του περιβάλλοντος (υποβάθμιση ή ρύπανση) εκτός των προσβολών κατά του θαλάσσιου περιβάλλοντος οι οποίες ρυθμίζονται στο Ν.4037/2012 (και αυτές που δεν πραγματοποιούνται με θαλασσοπλούν σκάφος οι οποίες εντάσσονται στο πεδίο εφαρμογής του Ν.743/1977). Έτσι κατά την γνώμη μου για να έχουμε συρροή εγκλημάτων του Ν.4037/2012 είτε με αυτά του Ν.1650/1986 είτε με αυτά του Ν.743/1977, θα πρόκειται για αληθινή συρροή (συρροή εγκλημάτων), η οποία θα είναι αναγκαστικά πραγματική (περισσότερες πράξεις), καθώς λόγω του εξαιρετικά ορισμένου πεδίου εφαρμογής των παραπάνω νομοθετικών διατάξεων, ένα έγκλημα που εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του ενός, δεν μπορεί να πραγματώνει κάποιο έγκλημα ενός από τα δύο άλλα περιβαλλοντικά νομοθετήματα.

Τέλος, ως βάση για την οριοθέτηση του αντικειμένου προστασίας των ποινικών διατάξεων του Ν.1650/1986, όπως αυτός τροποποιήθηκε με τον Ν.4042/2012, θέσαμε την έννοια του «περιβάλλοντος». Το περιβάλλον είναι ένα έννομο αγαθό, το οποίο είναι δεκτικό νέας προσβολής κάθε φορά που μεσολαβεί ειρήνευση του πληγέντος στοιχείου του. Επομένως, εάν μετά την προσβολή μεσολαβήσει ειρήνευση και επακολουθήσει νέα προσβολή, τότε θα πρόκειται περί αληθινής συρροής και μάλιστα πραγματικής αφού έχουμε δύο προσβολές με δύο πράξεις.¹⁷⁹ Αντίθετα εάν η παράνομη πράξη προσβάλλει περισσότερα στοιχεία μέσα σε κάποιο «οικοσύστημα», τότε δε θα πρόκειται για περισσότερα αδικήματα, αλλά για ένα, αποκλεισμένων συνεπώς των κανόνων περί συρροής.¹⁸⁰

3.3.16: ΤΕΛΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Κατά την άποψη μου η ενσωμάτωση της Οδηγίας 2008/99/ΕΚ στην ελληνική έννομη τάξη, πάσχει πολλαπλώς καθώς πέρα από μια απλή αντιγραφή των διατάξεων της οδηγίας, ο νομοθέτης δεν κατάφερε σε πολλά σημεία του νόμου να περιγράψει με την αναγκαία σαφήνεια τα στοιχεία της ειδικής υπόστασης των εγκλημάτων. Τούτο έχει ως συνέπεια τη μη συμβατότητα των ποινικών διατάξεων με την αρχή της νομιμότητας. Επίσης οι διατάξεις που θεσπίζουν ποινικές διατάξεις σε βάρος νομικών προσώπων είναι δογματικά απαράδεκτες διότι χωρίς να θεσπίζεται ένα σύστημα οργανωτικής υπαιτιότητας και καταλογισμού των νομικών προσώπων, τέθηκε αποσπασματικά σε δύο εδάφια του Ν.4042/2012, για πρώτη

¹⁷⁸ Τσιρίδης Π., ό.π., σε διαδικτυακό ιστότοπο www.nomosphysis.org.gr

¹⁷⁹ Κατσιούλη Μ., ό.π., σελ 166

¹⁸⁰ Ibid

φορά στην Ελληνική έννομη τάξη ποινική τιμώρηση νομικών προσώπων, η οποία όμως πραγματώνεται όχι από τα ποινικά, αλλά από διοικητικά δικαστήρια! Ως εκ τούτου έκπληξη αποτελεί η έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την ενσωμάτωση του της Οδηγίας, η οποία θεωρεί πλήρη την ενσωμάτωση και μάλιστα συγχαίρει την ελληνική κυβέρνηση για το ότι πραγματοποίησε την ενσωμάτωση με νόμο και για τη θέσπιση ποινικών διατάξεων κατά των νομικών προσώπων!¹⁸¹ Τέλος στην έκθεση της Επιτροπής, υπάρχει μόνο μνεία για την καθυστέρηση μεταφοράς της οδηγίας στην Ελληνική έννομη τάξη, καθώς είχε παρέλθει η προθεσμία που τίθεντο από την οδηγία, ήτοι η 26 Δεκεμβρίου 2010.

¹⁸¹ Έκθεση της Επιτροπής για την ενσωμάτωση της Οδηγίας 2008/99/ΕΚ από την Ελληνική Δημοκρατία, http://ec.europa.eu/justice/criminal/files/environment/nr_el_redacted_en.pdf

Επίλογος

Το ποινικό δίκαιο είναι δίχως αμφιβολία ένα από τα πολλά μέσα, που είναι ανάγκη να επιστρατευθούν για τη διατήρηση και την προαγωγή του εννόμου αγαθού του περιβάλλοντος. Η διαπίστωση αυτή δεν πρέπει εν τούτοις να παρασύρει στην υπερτίμηση των πραγματικών δυνατοτήτων συμβολής του ποινικού δικαίου στην αντιμετώπιση του οξύτατου αυτού προβλήματος της κοινωνία μας.¹⁸² Το ποινικό δίκαιο διαθέτει ορισμένες ιδιότητες, που το καθιστούν ιδιαίτερα ελκυστικό για την εκάστοτε πολιτική εξουσία. Οι ποινικοί νόμοι ψηφίζονται γρήγορα και δεν κοστίζουν τίποτε.¹⁸³ Ακόμα διαθέτουν μια μοναδική συμβολική δύναμη και επιτρέπουν στην κρατική εξουσία να εμφανίζεται ισχυρή και αποτελεσματική.¹⁸⁴ Ωστόσο εάν δεν υπάρχει πολιτική βούληση, διαφανής δημόσια διοίκηση, αυστηροί ελεγκτικοί μηχανισμοί και, τέλος, επαγρύπνηση της κοινωνίας των Πολιτών, κανένα ποινικό σύστημα δεν μπορεί να εγγυηθεί την αποτροπή περιβαλλοντικών καταστροφών που προκαλούνται από ασύδοτες και ανεξέλεγκτες ανθρώπινες δραστηριότητες, στο όνομα του κέρδους, που υποθηκεύουν τη μοίρα των μελλουσών ανθρωπίνων γενεών.¹⁸⁵

Στην εργασία μου προσπάθησα να προσεγγίσω την ανάπτυξη του Ευρωπαϊκού Ποινικού Δικαίου και ειδικότερα, την θέσπιση από τον Ευρωπαϊκό νομοθέτη κοινών ελάχιστων κανόνων για την προστασία του εννόμου αγαθού του περιβάλλοντος μέσω Οδηγιών. Έπειτα προσπάθησα να αναλύσω με σαφήνεια τις διατάξεις των Οδηγιών 2005/35/EK και 2008/99/EK, καθώς και των νόμων που μετέφεραν τις ανωτέρω Οδηγίες στην ελληνική έννομη τάξη. Το συμπέρασμα μου μετά από την εκπόνηση της εργασίας αυτής είναι ότι η αξιόπαινη προσπάθεια του Ευρωπαϊκού νομοθέτη, δεν συνοδεύτηκε από ανάλογη πολιτική βούληση του Έλληνα νομοθέτη κατά την μεταφορά των Οδηγιών στην ελληνική έννομη τάξη. Παρότι η μεταφορά της Οδηγίας 2005/35/EK με το Ν.4037/2012 δεν πάσχει από πολλά και σημαντικά σφάλματα, η μεταφορά της Οδηγίας 2008/99/EK με το Ν.4042/2012 πάσχει πολλαπλώς. Υπάρχει άμεση ανάγκη νομοθετικής παρέμβασης προκειμένου να διορθωθούν τα σφάλματα κατά τη μεταφορά της συγκεκριμένης Οδηγίας καθώς, οι ατελείς και αναποτελεσματικές διατάξεις που θεσπίστηκαν υπονομεύουν ολόκληρη την ευρωπαϊκή προσπάθεια για την αντιμετώπιση των εγκλημάτων κατά του εννόμου αγαθού του περιβάλλοντος. Τέλος, αυτό που μπορεί εύκολα να συμπεράνει κανείς είναι ότι ποιότητα της νομοθέτησης αντικατοπτρίζει τη σημασία που δίνει ο Έλληνας νομοθέτης στην προστασία του περιβάλλοντος.

¹⁸² Τσιρίδης Π, ό.π., σε διαδικτυακό ιστότοπο, www.nomosphysis.org.gr

¹⁸³ Ibid

¹⁸⁴ Ibid

¹⁸⁵ Ibid

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ-ΕΡΓΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΗ

- Αναγνωστόπουλος Η., Το τέλος των δυαδικών κυρώσεων, σε ΠοινΧρον, Οκτ 2015
- Ανδρουλάκης Ν., Ποινικό Δίκαιο, Γενικό Μέρος, Έκδοση 9Η, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2009
- Δαγτόγλου Π., Γενικό Διοικητικό Δίκαιο, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2004
- Δημόπουλος Π., Ποινική προστασία του περιβάλλοντος, σε διαδικτυακό ιστότοπο <http://nomosphysis.org.gr/11372/i-poiniki-prostasia-tou-periballontos>, τελευταία ανάκτηση 6/11/2016
- Δημητρακόπουλος Ν., Ne bis in idem και επιβολή δεύτερου διοικητικού προστίμου (Σχόλιο στις αποφάσεις ΣτΕ 108/2015 και ΣτΕ1091/2015), σε <http://www.humanrightscaselaw.gr>, τελευταία ανάκτηση 6/11/2016
- Κατσιούλη Μαρία, Διπλωματική Εργασία με θέμα «Η ποινική προστασία του περιβάλλοντος υπό το πρίσμα των νομοθετικών μεταβολών των νόμων 4042/2012 και 4037/2012», Πάντειο Πανεπιστήμιο, 2013
- Κίουπης Δ., Ρεββέκκα-Εμμανουέλα Παπαδοπούλου, Διονύσιος Μουζάκης, Το Ποινικό Δίκαιο μετά τη Συνθήκη της Λισαβόνας, Νομική Βιβλιοθήκη, 2011
- Κλαβανίδου Δ., Ευ. Κουτούπα-Ρεγκάκου, Δ. Κωστόπουλος, Ελ. Συμεωνίδου-Καστανίδου. Επιμέλεια: Αθ. Γ. Γεωργιάδης. [Σειρά: Εταιρεία Νομικών Βορείου Ελλάδος - τ. 66], Ζητήματα νομικής προστασίας του περιβάλλοντος Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα, 2011.
- Μοροζίνης Ι., Ειδικοί Ποινικοί Νόμοι, Περιβάλλον ΙΙ, άρθρο 28 Ν. 1650/1986, (Επιμ. Στ. Παύλου, Θ. Σάμιος), Εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλας, 2012.
- Μούσης Ν., Η νομοθετική διαδικασία της ΕΕ, σε διαδικτυακό τόπο <http://www.europedia.moussis.eu>, τελευταία ανάκτηση 6/11/2016
- Παπανεοφύτου Α, Ποινική ευθύνη νομικών προσώπων: Μια κατασκευή ποινικής ασυλίας του επιχειρηματία-δράστη;, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2012.

- Πετρόπουλος, Η ποινική προστασία του περιβάλλοντος στην Ελληνική Έννομη Τάξη, σε ΠερΔικ, 2016
- Πρεβεδούρου Ε., Η ανάκληση των διοικητικών πράξεων (Γενικό Διοικητικό Δίκαιο.-Διάγραμμα),σε διαδικτυακό ιστότοπο www.prevedourou.gr, τελευταία ανάκτηση 6/11/2016
- Συμεωνίδου–Καστανίδου, Η Ποινική Καταστολή της θαλάσσιας ρύπανσης: Η μεταφορά της Οδηγίας 2005/35/ΕΚ στο Ελληνικό Δίκαιο, σε διαδικτυακό ιστότοπο <http://nomosphysis.org.gr/11953/poiniki-katastoli-tis-thalassias-rupansis-i-metafora-tis-odigias-200535ek-sto-elliniko-dikaio-oktobrios-2009> , τελευταία ανάκτηση 6/11/2016
- Τάχος, Δίκαιο Προστασίας του Περιβάλλοντος, Εκδόσεις Σάκκουλα, 1998
- Τσιρίδης Π., Η Προστασία του περιβάλλοντος μέσω του ποινικού δικαίου στην Ευρώπη και η επικείμενη προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας, στο διαδικτυακό ιστότοπο <http://nomosphysis.org.gr/11965/i-prostasia-tou-periballontos-meso-tou-poinikou-dikaiou-stin-europi-kai-iepikeimeni-prosarmogi-tis-ellinikis-nomothesias-noembrios-2009>, τελευταία ανάκτηση 6/11/2016
- Τσόλκα Ο., Εισήγηση στην ημερίδα που διοργάνωσαν από κοινού το Ευρωπαϊκό Κέντρο Περιβαλλοντικής Έρευνας και Κατάρτισης του Παντείου, ο ΔΣΑ και η Ελληνική Εταιρεία Δικαίου του Περιβάλλοντος, με αντικείμενο "δικαστική προστασία του περιβάλλοντος και ευθύνη από περιβαλλοντικά ζημιά", 2012
- Τσόλκα Ο., «Ne bis in idem» και εσωτερικό δυαδικό σύστημα κυρώσεων για την «αυτή παράβαση»: Μια σύνθετη προβληματική εν μέσω «διασταυρώσεων» της ΕΣΔΑ με τον Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ε.Ε., σε ΠοινΧρον, Οκτ 2015

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ

- Dannecker, Zur Notwendigkeit der Einführung kriminalrechtlicher Sanktionen gegen Verbände Überlegungen zu den Anforderungen und zur Ausgestaltung eines Verbandsstrafrechts, GA, 2001
- Faure M.G, Effective, proportional and dissuasive penalties in the implementation of the environmental crime and ship-source pollution directives, Questions and Challenges, European Energy and Environmental Law Review, 2010

- Faure M.G, Vague notions in environmental criminal law, Environmental Liability, 2010
- Faure, M.G, The continuing story of environmental criminal law in Europe after 23 October 2007, University of Rotterdam, 2008
- Zeder F., Mindestvorschriften der EU im materiellen Strafrecht, Was bringt der Vertrag von Lissabon neues, ERA Forum, 2008
- Paul James Cardwell, Duncan French, Matthew Hall, Tackling Environmental Crime in the European Union: The Case of the Missing Victim?, INECE, 2011 σε διαδικτυακό τόπο <https://www.inece.org/library/show/579163488ea4e>, τελευταία ανάκτηση 6/11/2016
- Peers S., EU Criminal Law and the Treaty of Lisbon, European Law Review, 2008
- Rozmus Marcin, Ilona Topa, Marika Walczak, Harmonisation of criminal law in the EU legislation –the current status and the impact of the treaty of Lisbon, στο διαδικτυακό ιστότοπο <http://www.ejtn.eu/Documents/The-mis/THEMIS%20written%20paper%20-%20Poland%201.pdf>, τελευταία ανάκτηση 6/11/2016
- Sandra Cassotta and Christophe Verdure, Recent developments regarding the EU environment liability for enterprises, Jean Monnet Working Paper Series, Environment and Internal Market 2012

ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΟΙ ΙΣΤΟΤΟΠΟΙ

- Αιτιολογική Έκθεση στο Σχέδιο Νομοθετικού Ψηφίσματος του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της 20.2.2009 σε διαδικτυακό ιστότοπο <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=WQ&reference=P-2011-008434&format=XML&language=EL>, τελευταία ανάκτηση 6/11/2016
- Αιτιολογική έκθεση N.4042/2012, σε διαδικτυακό ιστότοπο <http://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/2f026f42-950c-4efc-b950-340c4fb76a24/p-odhgia-eis.pdf>, τελευταία ανάκτηση 6/11/2016
- Αιτιολογική Έκθεση Νόμου N.4037/2012 σε διαδικτυακό ιστότοπο <http://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/2f026f42-950c-4efc-b950-340c4fb76a24/g-rypan-eis.pdf>, τελευταία ανάκτηση 6/11/2016

- Βάσεις νομικών δεδομένων, «ΝΟΜΟΣ», σε διαδικτυακό ιστότοπο <https://lawdb.intrasoftnet.com>
- Για την πολιτική της Ε.Ε. στον τομέα του Ευρωπαϊκού Ποινικού Δικαίου http://ec.europa.eu/justice/criminal/criminal-law-policy/index_en.htm, τελευταία ανάκτηση 6/11/2016
- Για την τεράστια οικολογική καταστροφή από τη βύθιση του Prestige, http://www.oikologos.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=124&Itemid=191, τελευταία ανάκτηση 6/11/2016
- Έκθεση της Επιτροπής για την ενσωμάτωση της Οδηγίας 2008/99/ΕΚ από την Ελληνική Δημοκρατία http://ec.europa.eu/justice/criminal/files/environment/nr_el_redacted_en.pdf, τελευταία ανάκτηση 6/11/2016
- Έκθεση Επιστημονικής Υπηρεσίας της Βουλής για το Ν.4037/2012 <http://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/7b24652e-78eb-4807-9d68-e9a5d4576eff/p-odhgia-prak.pdf>, τελευταία ανάκτηση 6/11/2016
- Νομολογία του Δικαστηρίου της Ε.Ε, σε διαδικτυακό ιστότοπο www.curia.europa.eu